

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/42/>

KÄTILÖN AMMATIN INSTITUTIONALISOITUMINEN SUOMESSA

Kätilöt ammattinsa kätilöinä

Marju Hämäläinen

Sosiologian pro gradu - tutkielma
Tammikuu 1997
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Kättilön ammatin institutionalisoituminen Suomessa - kättilöt ammattinsa kättilöinä
Marju Hämäläinen
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Tammikuu 1997
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
111 s.

Tarkastelin kättilön ammatin kehitystä Suomessa 1500-luvun lopulta vuoteen 1945 asti. Suomalaiset kättilöt olivat kyseisellä ajanjaksolla esimerkiksi englantilaisia virkasisariaan itsenäisempiä työssään. Lisäksi Suomessa kättilön ammatti oli pysynyt selkeästi naisten ammattina toisin kuin Englannissa. Keskeisenä lähdeaineistonani olivat lait ja asetukset sekä Kättilölehden vuosikerrat. Etsin niistä kättilön ammatin kehityksen kannalta tärkeitä murroskohtia ja kättilökunnan reaktioita niihin.

Suomalaisen kättilön ammatillista kehitystä 1800-luvulla selittää tarve saada maahamme rutiininomaisten terveyden- ja sairaanhoidollisten toimenpiteiden suorittajia, koska lääkäreitä ei maassamme vielä ollut tarpeeksi. Kättilön ammatin aseman paranemiseen 1900-luvulla vaikuttivat maan itsenäistyminen ja väestön merkityksen tiedostaminen. Maahamme luotiin äitiyshuoltojärjestelmä, jossa kättilöiden harteille tuli merkittävä osa. Kättilön ammatti muuttui tänä ajanjaksona synnytysavusta äitiyshuolloksi ja se vakiinnutti asemansa suomalaisessa terveydenhuoltojärjestelmässä. Se muuttui niin paljon, että Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto teki päätöksen jopa ammattinimikkeen muuttamisesta.

Vuosisadan vaihteen tienoilla kättilökunta alkoi yhdentyä Suomessa. Oman lehden ja organisaation saamisella oli tärkeä merkitys kättilöiden etujen ajamisen kannalta. Kättilöt ottivat ajoittain aktiivisesti osaa äitiyshuoltojärjestelmän kehittämiseen muun muassa erilaisten lausuntojen ja anomusten välityksellä.

Avainsanat: kättilö, synnytys, äitiyshuolto

SISÄLLYS

I JOHDANTO	2
II KÄTILÖN AMMATTI ALKAA MUOTOUTUA SUOMESSA	9
1 KÄTILÖN AMMATIN YLEISEUROOPPALAISESTA KEHITYSKULUSTA	9
2 RUOTSI-SUOMEN AIKANA OTETAAN ENSIASKELEET	10
3 KÄTILÖOLOJEN JÄRJESTELYT SUOMEN SUURIRUHTINASKUNNAN AIKANA	14
3.1 Kättilökoulutusta järjestellään 14	
3.2 Maaseudun kättilöolojen puutteisiin kiinnitetään huomiota 16	
3.3 Maamme terveydenhoidolliset olot vaativat edelleen parannusta 17	
3.4 Köyhien synnyttäjien aseman parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä: kättilöiden aseman vahvistuminen 20	
3.5 Uusi kättilöohjesääntö tulee voimaan 21	
III KÄTILÖN AMMATIN ALAJÄRJESTELMÄ ALKAA MUODOSTUA	23
1 OMAN TEKSTIN SAAMINEN: KÄTILÖILLE OMA LEHTI	24
2 ALUSTAVAN ORGANISAATION LUOMINEN: KÄTILÖYHDISTYSTEN PERUSTAMINEN JA YLEISET VALTAKUNNALLISET KÄTILÖKOKOUKSET	25
3 PYRKIMYS OMAN ALUEEN VAKIINNUTTAMISEEN	26
IV KÄTILÖOHJESÄÄNNÖN UUDISTAMINEN	28
1 PUHEENVUOROJA KÄTILÖOHJESÄÄNNÖN UUDISTAMISEN TARPEESTA	28
2 KÄTILÖKYSYMYKSET EDUSKUNNASSA	31
3 KOMITEA UUDISTAMAAN KÄTILÖOHJESÄÄNTÖÄ	33
4 KÄTILÖKUNNAN TOIVOMUKSIA UUDEN KÄTILÖOHJESÄÄNNÖN SUHTEEN	34
5 UUSI EDUSKUNTAESITYS KÄTILÖKYSYMYKSESTÄ	37
6 KÄTILÖOHJESÄÄNTÖÄ EI SAADA LÄPI	38

V KÄTILÖIDEN JÄRJESTÄYTYMINEN: SUOMEN KÄTILÖYHDISTYSTEN KESKUSLIITON PERUSTAMINEN	41
1 OMA LIITTO: SUOMEN KÄTILÖYHDISTYSTEN KESKUSLIITTO	41
2 KÄTILÖTOIMISTON PERUSTAMINEN KÄYTÄNNÖN ASIOIDEN HOITAMISTA VARTEN	42
3 SYMBOLIIKKA: KÄTILÖPUKU JA -MERKKI	43
4 YHTENÄISYYS	44
VI PITKÄÄN ODOTETUT LAINMUUTOKSET 1920-LUVULLA	49
1 VUODEN 1920 UUDET LAIT JA NIIDEN NOPEA VANHENEMINEN	51
2 KORJAUKSIA KÄTILÖIDEN ASEMAAN VUODEN 1924 LAINMUUTOKSELLA	54
3 KUNNANKÄTILÖIDEN OHJESÄÄNTÖ JA SEN NOUDATTAMINEN KUNNISSA	58
VII ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄÄ LUODAAN MAAHAMME	60
1 ÄITIYSHUOLTO ALKAA VAKIINTUA KÄSITTEENÄ: KÄTILÖISTÄ MYÖS ÄITIYS- JA LASTENHOIDONNEUVOJIA	61
1.1 Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehdotus äitiyshuollon neuvojan ohjesäännöksi 62	
1.2 Kätilökoulutus irrotetaan yliopistosta ja uusi asetus kätilökoulutuksesta astuu voimaan 64	
1.3 Äitiysneuvojana toimivan kätilön ohjesääntö vahvistetaan 66	
2 UUSI LAKI KUNNALLISESTA KÄTILÖNTOIMEN HARJOITTAMISESTA	67
2.1 Kunnankätilöiden uusi ohjesääntö 70	
2.2 Äitiyshuollon järjestämisen alkuvaikeuksia ja ratkaisuehdotuksia 72	
3 ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄÄ KEHITETÄÄN	75
3.1 Toimikunta suunnittelemaan äitiyshuollon ja pienten lastenhoidon neuvonnan kehittämistä maalaiskunnissa 76	
3.2 Kunnallisen äitiys- ja lastenneuvolan johtosääntö saadaan aikaan 78	
3.3 Äitiyshuollon tila 40-luvun Suomessa Lepon tutkimuksen mukaan 79	

VIII ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄN VAKIINNUTTAMINEN VUODEN 1944 LAEILLA	81
1 ERI OSAPUOLTEN EHDOTUKSIA	82
1.1 Väestöliiton ehdotus laiksi äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisesta kätilötoimesta 82	
1.2 Kätilöliiton ja Lääkintöhallituksen kannat väestökomitean ehdotuksiin laiksi äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisesta kätilötoimesta 84	
2 ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄN VAKIINNUTTANEET LAIT	85
2.1 Hallituksen esitykset eduskunnalle laiksi äitiys- ja lastenneuvoloista sekä laiksi kunnan kätilöistä 85	
2.2 Kätilökunnan lausunnot lakiesityksiin 87	
2.3 Lait hyväksytään eduskunnassa 88	
2.4 Kätilö-nimi ei enää vastaa toimenkuvaa 91	
2.5 Kätilökoulutus jatkuvassa muutoksessa 93	
IX KÄTILÖN AMMATIN INSTITUTIONALISOITUMINEN SUOMESSA: YHTEENVETO	95

LÄHTEET

I JOHDANTO

Kättilön ammatti on Suomessa selkeästi naisten ammatti. Maassamme vain yksi mies on kouluttautunut kättilöksi vuoden 1991 loppuun mennessä (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuosikirja 31.12.1991, 7). Yhdysvalloissa kättilöitä ei käytännössä ole lainkaan, sillä siellä synnytysten hoito on siirtynyt kokonaisuudessaan lääkäreille. Isossa-Britanniassa miehiä ryhtyi harjoittamaan kättilön ammattia jo 1600-luvulla.

Tutkin pro gradu- työssäni kättilön ammattia historiallis-sosiologisesti. Tarkoitukseni on selvittää kättilön ammatin institutionalisoitumisprosessia. Pyrin selvittämään, mitkä tekijät vaikuttivat kättilön ammatin rakentumiseen Suomessa. Erityistä huomiota kiinnitän kättilöiden omaan vaikutukseen ammattikuntaansa koskevissa päätöksissä. Näin ollen huomion kohteeksi tulee *Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliiton* toiminta.

Tutkimukseni ulottuu ajallisesti 1700-luvulta vuoteen 1945 asti. Painotukseni on tosin 1900-luvun puolella. Tärkeitä murroskohtia kättilöitä koskevassa kehityksessä olivat muun muassa kättilöohjesäännöt. Tutkimukseni kulminoituu vuoden 1944 lakeihin kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista sekä lakiin kunnan kättilöistä samana vuonna. Niiden myötä kättilöt vakiinnuttivat oman erityisen paikkansa maamme terveydenhuoltojärjestelmässä.

Institutionalisoitumisprosessia tarkastelen etupäässä ohjesääntöjen, lakien ja asetusten kautta. Tarkastelen kättilöitä koskevien periaatteiden kehitystä vaihe vaiheelta alustavasta keskustelusta niiden lailliseen vahvistukseen asti. Kaikista muutoksista ei tosin ole saatavissa lähdemateriaalia ja lisäksi ajoittain joudun tukeutumaan niin sanottuihin toisenkäden lähteisiin. Kättilöliiton toiminnassa on ollut keskeistä kättilöiden yhteiskunnallisen ja taloudellisen aseman vakiinnuttaminen nimenomaan lakisääteisesti. Tähän on pyritty lukuisilla esityksillä, aloitteilla ja lausunnoilla. Ne toimivatkin tutkimukseni "selkärankana". Samalla pyrin erittelemään niitä yhteiskunnallisia taustatekijöitä, jotka vaikuttivat tiettyjen vaihtoehtojen toteutumiseen.

Tutkimukseni lähtee oletuksesta, että suomalaiset kättilöt ovat kautta aikojen omanneet varsin itsenäisen roolin työssään. He ovat olleet sangen riippumattomia työtehtäviään koskevissa ratkaisuissa. Tutkimukseni tehtävänä on yrittää

selvittää kättilön työhön liittyvien säädösten historiallista kehitystä. Lisäksi tehtävänä on analysoida kättilöiden omaa osuutta edellä mainitussa prosessissa, sen onnistuneisuutta tai epäonnistumista. Tehtävänä on yrittää selvittää, pitääkö se, ettei suomalainen kättilö käytännön työtehtävissään juurikaan ole ollut lääkärin ammatille alisteinen, paikkansa.

Suomalaisten kättilöiden ammatillista itsenäisyyttä osoittaa se, että monissa maissa tietyt toimenpiteet, jotka Suomessa tutkimukseeni sisältyvänä ajankohtana suoritti kättilö, olivat sallittuja vain lääkärin pätevyyden omaaville. Tutkimuksessani kysyn, miksi näin oli. Miksi suomalaisille kättilöille annettiin enemmän toimintatilaa kuin esimerkiksi heidän englantilaisille virkasisarilleen?

Miettiessäni mahdollista tutkimusaihetta tiesin haluavani tutkia jotakin naisten ammattia historiallis-sosiologisesti. Intoani lisäsi se, ettei kättilön ammattia ollut aikaisemmin tutkittu aikomallani tavalla. Mielenkiintoani tutkimusaiheeseen lisäsi kättilön työn ja ammattikunnan pitkä historia. Kättilön ammattihan on vanhin, johon nainen on voinut maassamme kouluttautua. Kättilökoulutus aloitettiin Turussa ruotsinkielisenä vuonna 1816 ja suomenkielisenä Helsingissä vuonna 1858. Lähes 200 vuoden ajanjaksoon mahtuu monenlaisia tapahtumia kättilön ammatin rakentumisen kannalta.

Yksi tavoitteistani on omalta osaltani vastata Leena Laineen ja Pirjo Markkolan (1989, 7) heittämään tutkimushaasteeseen siitä, että työläisnaiset pitäisi löytää toimijoina omassa arkipäivässään ja selvittää sitä, miten he itse kokivat elämäntilanteensa ja mitä asioita he pitivät tärkeinä. Tässä tutkimuksessa huomioni kohteena on nimenomaan kättilöiden arkipäiväinen aherrus: heidän työnsä ja osittain myös vapaa-aikansa. Millaisia ongelmia kättilöt kohtasivat arkipäiväisessä aherruksessaan? Mihin ongelmiin he pyrkivät saamaan parannusta? Huomioni kiinnittyy myös siihen, ketkä kättilöiden aseman parantamista milloinkin ajoivat: kättilöt itse, lääkärit, poliitikot, äidit? Millaisia vaikuttamisen välineitä kättilöillä oli? Miten niitä pystyttiin hyödyntämään?

Teoriapohjana käytän sosiologisen professiotutkimuksen uusweberiläiseen suuntaukseen luokiteltavia teorioita. Uusweberiläisen suuntauksen "kypsässä" vaiheessa on tutkimuksen kohteeksi tullut yksittäisten professioiden rakentumisen prosessi ja sen myötä mukaan on tullut nimenomaan historiallinen tutkimusote. Professiot on ymmärretty omia intressejään toteuttavina ammatillisina liittoutumina. (Vuolio 1992, 5.)

Tärkeän teoriapohjan tutkimuksessani muodostaa Eliot Freidsonin (1970) teoretisointi lääketieteeseen liittyvistä ammateista. Freidson väittää lääkärin ammatin olevan dominoiva ja kaikkien sen ympärille asettuvien terveydenhuollon ammattien (esim. sairaanhoitaja, kättilö jne.) olevan sille alisteisia. Terveyspalvelut organisoituvat täten professionaalisen auktoriteetin ympärille. Yksi professio dominoi joukkoa sille alisteisia ammatteja. (Freidson 1970a, xi.) Tämä heijastaa institutionalisoituneelle eksperttitydelle tyypillisen hierarkian olemassaoloa. Freidson tosin myöntää, että lääkärin käyttäytyminen on ainakin osittain kontingenttia riippuen työskentelyolosuhteista; kollegaryhmän vaikutus professionaalien käyttäytymiseen on siis joissakin tilanteissa ilmeinen. (Freidson 1970a, 19.) Freidson toteaaakin, että profession positio on määriteltävä suhteena kyseessä olevan järjestelmän muihin työntekijöihin (Freidson 1970a, 128).

Freidson määrittelee profession siis *rakenteellisesti*, tietyinä asemana työnjaossa, ei tietynlaisena orientaationa työtä kohtaan tai erityisen tiedon kokoelmana. Tämän profession työnjakoaseman tunnusomaisin piirre on ammatinharjoittajan nauttima laaja *autonomia*. Autonomia merkitsee ominaisuutta tai tilaa olla riippumaton, vapaa ja itseohjautuva. Profiisoiden tapauksessa autonomia viittaa ennen kaikkea työn sisällön ja ehtojen kontrolliin. Professionaali on siis työssään itseohjautuva. (Freidson 1970a, 134.)

Freidsonin (1970) mukaan on tärkeää ymmärtää, että professiot ovat itse saavuttaneet autonomisen asemansa ja korkean statusasemansa. Profiisiot ajavat omaa etuaan tavoitellessaan tuota muodollista, institutionalisoitua statusta. Edellä mainittu status syntyy, kun jonkin ammatillisen liiton johtohenkilöt vakuuttavat yhteiskunnan johtohenkilöt siitä, että kyseisen ammatin harjoittajat omaavat jotain erityistä teknistä kompetenssia, joka on yleisen edun kannalta niin tärkeää, että muita vähemmän vastuuntuntoisia ja kompetentteja ammattiryhmiä olisi estettävä hoitamasta samaa tehtävää. (Freidson 1970a, 122.)

Freidson (1970) kuitenkin huomauttaa, että *on olemassa lukuisia autonomisia ammatteja olematta kuitenkaan professioita*. Näissä tapauksissa on hänen mukaansa kysymys *laiminlyönnin kautta saadusta autonomiasta (autonomy by default)*, jolla Freidson tarkoittaa sitä, että kyseiset ammatit on jätetty oman onnensa nojaan. Freidsonin mielestä tällainen autonomiatyyppi tulee kysymykseen sellaisten ammattien kohdalla, joilla ei ole suurta yleistä merkitystä tai tärkeää asemaa yhteiskunnallisessa työnjaossa. Niiden yhteyteen ei ole muodostunut instituutioita, jotka suojaisivat ammattia kilpailulta, interventioilta, arvioinnilta

ja ohjaukselta. Kyseessä ei siis ole *organisoitu autonomia* kuten varsinaisten professioiden kohdalla. (Freidson 1970a, 136.) Esimerkiksi sairaanhoitajia Freidson ei pidä täysin professionaaleina, vaan käyttää heistä termiä "would-be profession" (Freidson 1970a, 21). Alkuoletukseni on siis, että suomalaiset kättilöt olivat esimerkiksi englantilaisia virkasisariaan itsenäisempiä työssään. Oliko kättilöillä siis autonomiaa ammattinsa suhteen ja jos oli, niin millaista? Tähän kysymykseen pyrin saamaan valaistusta tässä tutkimuksessani.

Profession tunnusmerkkeihin kuuluu siis myös tietynlainen autonomisuus. Vuolio (1992, 6 - 7) tarkentaa autonomian käsitettä tutkimuksessaan kunnanlääkäreiden ammatillisen autonomian muotoutumisesta. Ensiksi hän erottaa *työtilanteen autonomian* ja *työsuorituksen autonomian* toisistaan. Autonomia voi siis koskea työn yleisiä ehtoja tai työn sisältöä, tai sitten kyseeseen voi tulla myös näiden yhdistelmä (ks. esim. Freidson 1973). Tutkimukseni alkuoletuksena on, että kättilöiden kohdalla kyseeseen tulisi lähinnä työn sisältöä koskeva autonomia. Toiseksi voidaan Vuolion mallin mukaisesti erottaa *erilaisten kättilöiden autonomia kättilön ammattiin yleensä yhdistyvästä autonomiasta*. Tutkimukseni kohteena ovat kaikentyyppiset kättilöt: kunnan-, kaupungin-, laitos- ja yksityiskättilöt. Tosin valtaosa tutkimuksessa esittelemistäni laeista koski vain kuntien palveluksessa olleita kättilöitä muiden kättilöiden jäädessä niiden ulkopuolelle. Kolmanneksi Vuolio erottaa *institutionalisoituneen autonomian määrittelemättömästä tilanteesta*. Määrittelemättömässä niin sanotussa "villissä tilanteessa" toimintaa ohjaavat säännöt puuttuvat kokonaan tai niistä on sovittu vain suullisesti. Pyrin tutkimuksellani saamaan perusteluja oletukselleni, että vaikka kättilöitä koskevia lakeja ja virallisia määräyksiä oli jo viime vuosisadan puolella olemassa, ne koskettivat niin vähäistä osaa kättilöiden olosuhteista tai töistä, että kättilöiden kohdalla voidaan puhua osittaisesta villistä tilanteesta. Yksittäisten kuntien päätäntävaltaan jäi monia asioita ja käytäntö muodostui varsin kirjavaksi. Alkuoletukseni on myös, että 1900-luvun puoliväliä lähestyttäessä kättilön ammatti vähitellen institutionalisoitui, tosin kadottaen samalla vanhaa autonomiaansa synnytysten laitostumisen ja lääkäreiden synnytyksestä kohtaan osoittaman kiinnostuksen lisääntymisen myötä.

Länsimaisten yhteiskuntien professioiden kehityksessä erotetaan kaksi suurta linjaa: *angloamerikkalainen* ja *kontinentaalinen*. Profioiden muodostumiselle ja kehitykselle eli professionalisaatiolle on sekä Englannissa että Yhdysvalloissa ollut ominaista "*professionalisaatio alhaalta päin*". Kansalaisyhteiskunnan alue oli määräävä, ja valtion merkitys jäi kontinentaaliseen kehityskulkuun verrattuna toissijaiseksi ja luonteeltaan

pikemminkin legitimoivaksi kuin organisoivaksi. Ammatilliset ryhmät pyrkivät sosiaaliseen kohoamiseen sekä saavuttamaan ammatillisen monopoliaseman. Ne kehittivät institutionaalista ammatillista erityisharjaannusta ja siihen liittyvää koulutusta sekä vakuuttelivat suurta yleisöä ja valtiollisia päätöksentekijöitä pätevydestään erikoistuneiden palvelujen tuottajina. Erikoistuneiden palvelujen markkinat olivatkin angloamerikkalaisessa kehityskulussa modernien professioiden synnyn keskeinen näyttämö. Kontinentaalinen, mannermainen kehityskulku puolestaan ilmentää "*professionalisaatiota ylhäältä päin*". Esimerkiksi Saksassa ja Ranskassa professionaalisten ammattien varhaista muotoutumista määritteli voimakas *byrokraattinen valtio*, joka ei ainoastaan kontrolloinut ja legitimoinut, vaan suoraan organisoiki koulutussisältöjä ja pätevyysvaatimuksia. Vastakohtana angloamerikkalaisen kehitystien kansalaisyhteiskunta- tai *markkinakeskeisyydelle* kontinentaalisisessa kehityskulussa onkin keskeistä *valtion* rooli. Suomi sijoitetaan kontinentaalisen kehitystien piiriin kuuluvaksi. Valtiojohtoisuudesta ei Konttisen (1991) mukaan kuitenkaan automaattisesti seuraa, etteivät ammatilliset ryhmät olisi voineet asettaa toiminnalleen tavoitteita, kehittää strategioita ja taktiikoita ja tehdä yrityksiä tavoitteidensa toteuttamiseksi. Mutta tällöin ammattikuntien vaikutusmahdollisuudet, kuten myös ammatillinen järjestäytyminen, riippuvat yleensä byrokratiassa valtaa käyttävien suopeudesta ammattia, ammatinharjoittajia ja ammatillisia ryhmiä kohtaan. (Konttinen 1991, 15 - 17) Oliko näin kätilöiden kohdalla? Ketkä kätilöiden asiaa ajoivat?

Miten professio sitten kehittyy? Philip Elliot (1972) on tarkastellut professioiden kehitystä esimodernista moderniin vaiheeseen Englannissa. Profession kehityskulun alku- ja päätekohtia kuvaavat hänen tarkastelussaan käsitteet statusprofessio ja ammatillinen professio. Statusprofessio viittaa professioon, joka saa korkean statuksensa kiinteästä yhteydestään yhteiskunnan hallitsevaan luokkaan. Ammatillinen professio sen sijaan rakentuu ammatillisen pätevyysperiaatteen tai sitä koskevan uskomuksen varaan. Statusprofessionalismin koulutustavoitteet korostavat yleistä, yleensä klassista oppineisuutta. Ammatilliselle professionalismille puolestaan on tyypillistä pyrkimys tehokkaan välineellisen kvalifikaation, siis tehokkaasti markkinoitavissa olevan *spesialiteetin* luomiseen. Etuoikeuksia vaaditaan vetoamalla kilpailijoiden pätevyden ylittävään erikoisharjaannukseen, ja etuoikeudet pyritään rajoittamaan kyseisen erikoisharjaannuksen haltijoille. Erikoisharjaannuksen varaan rakentuvan profession on siis hankittava hallitsevien ryhmien tuki onnistuakseen monopolin ja etuoikeuksien tavoittelussa. Monopoli saattaa toteutua hallitsevien ryhmien suoranaisiin organisointitoimenpitein niiden edistäessä omien intressiensä mukaista ammatillista toimintaa.

Toisessa ääritapauksessa ammatillisen monopolin muodostaminen saattaa kokonaan estyä vallassa olevien ryhmien intressien vastaisena. (Konttinen 1991, 23 - 25.) Miten kättilöt pyrkivät luomaan oman spesialiteettinsa? Miten siinä onnistuttiin ja kenen tuella?

Synnyttyään profession voidaan katsoa muodostavan omalakisien sfäärin, arjen alajärjestelmän. Henri Lefebvre (1971, 98 - 100) tarkoittaa *arjen alajärjestelmällä* kaikkia niitä asiakokonaisuuksia, jotka palstoittavat arjen rutiinin virtaa ja kohoavat siitä näkyvästi esiin. Ne eivät kuitenkaan muodostu itsestään, vaan määrätietoisien työn tuloksena. Niiden aikaansaaminen edellyttää siis erityistoimenpiteitä. Tarkoituksena on tehdä tällaisista asiakokonaisuuksista yhteisön silmissä merkityksellisiä. Ilmosen (1993) mukaan arjen alajärjestelmän tuottaminen ja ylläpitäminen vaatii ainakin kolmen ehdon täyttymistä. Ensiksi, jotta jokin toiminto tai asia voitaisiin kohottaa arjen virrasta erilleen, on sille voitava piirtää *symboliset rajat*, jotka eivät kuitenkaan säily itsestään. Niitä tukemaan ja oikeuttamaan tarvitaan *yhteiskunnallisia organisaatioita ja eturyhmiä*, jotka ovat toinen vaatimus. Kolmanneksi alajärjestelmäksi nostettavalla asialla on oltava käytössään *oma teksti* (kohde, käsitteet, näkökulmat) ja *omat välineet*, jotka takaavat sille julkisuuden. (Ilmonen 1993, 213.) Noudattiko kättilön ammatin institutionalisoituminen tällaista arjen alajärjestelmän muotoutumisen mallia? Tutkimuksessani käytän Lefebvren mallia apunani pyrkiessäni selvittämään Kättilöliiton organisoitumisprosessia.

Aineistoni koostuu valmiista kirjallisista aineistoista. Lainsäädäntöön tutustun ennen kaikkea varsinaisten lakitekstien avulla. Lakitekstin hioutumista lopulliseen muotoonsa selvittelen komiteamietintöjen, lakiesitysten, valiokuntamietintöjen, erilaisten pöytäkirjojen ja virallisten lausuntojen välityksellä. Kättilöiden piirissä kulloinkin käytyyn keskusteluun perehdyn toisaalta Kättilöliiton kokouspöytäkirjojen, toisaalta Kättilölehden artikkelien kautta. Lisäksi Kättilöliiton eri tahoille jättämät erilaiset anomukset ja julkilausumat valaisevat kättilöiden pyrkimyksiä.

Kättilöiden omaa ammattilehteä, Kättilölehteä, on julkaistu vuodesta 1896 lähtien. Kättilölehteä edeltävältä ajalta ei kättilöiden omaa panosta ammatin kehityksessä ole ainakaan tässä tutkimuksessa mahdollista selvittää. Käytännön syistä pääasiallisena tutkimusaineistoni ovat Kättilölehden vuosikerrat vuodesta 1896 vuoteen 1945. Niissä julkaistiin eri kokousten pöytäkirjat ja sitä paitsi alkuperäisten pöytäkirjojen etsiminen Kättilöliiton arkistoista ei ole tämän työn puitteissa mahdollista.

Tärkeitä lähteitä ovat myös kättilön ammatista julkaistut historiikit. Sisko-Liisa Hännisen *Kättilötyön vaiheita* julkaistiin vuonna 1965. Kättilökoulutuksen historiikki *Viisaista vaimoista nykyajan kättilöiksi - Kättilökoulutus Suomessa 175 vuotta* ilmestyi Arja Laihon toimittamana vuonna 1991. Eräänlainen yleisesitys maamme terveydenhuollosta on Niilo Pesosen vuonna 1980 ilmestynyt *Terveyden puolesta sairautta vastaan*. Näiden historiikkien kautta mahdollistui yleiskuvan muodostaminen kättilön ammatista ja sen kehityksestä osana maamme terveydenhuoltojärjestelmää.

Kättilölehtiä tutkiessani kohdistin huomioni lähinnä kättilöiden omiin kirjoituksiin sekä erilaisiin kokouspöytäkirjoihin. Kättilölehden pääkirjoitukset ovat myös tärkeitä lähteitä. Niissä kättilöiden kulloisetkin pyrintö tulivat selkeästi esiin. Kättilölehdistä etsin reaktioita komiteamietintöihin, lakiesityksiin ja vahvistettuihin lakeihin. Minua kiinnosti erityisesti, miten kättilökunta eri aikoina suhtautui ammattiaan kohdanneisiin muutoksiin.

Aihetta lähestyn ensiksi luomalla historiallisen katsauksen kättilön ammatin rakentumisprosessiin. Sen jälkeen pyrin analysoimaan tapahtunutta. Kyseessä on siis selittävä tutkimusasetelma, koska tarkoituksena on etsiä vastausta kysymykseen, miksi on tapahtunut niin kuin on tapahtunut.

Työni etenemisjärjestys on seuraavanlainen. Ensimmäisessä varsinaisessa kappaleessa luon aluksi pikaisen katsauksen kättilön ammatin yleiseurooppalaiseen kehityskulkuun muutaman viime vuosisadan aikana. Tämä on tarpeen, jotta voitaisiin nähdä kättilön ammatin institutionalisoitumisen erityispiirteet Suomessa. Sen jälkeen alkaa työssäni kättilön ammatin institutionalisoitumista Suomessa koskeva empiirinen osuus. Ensiksi käsitellään kättilön ammatin ensiaskelia Ruotsi-Suomessa, sitten Suomen suuriruhtinaskunnassa. Näin käy selväksi, mille perustalle äitiyshuoltojärjestelmää itsenäisessä Suomessa rakennettiin.

Tämän jälkeen kuvaan Lefebvren teoriaan nojaten kättilön ammatin alajärjestelmän alkuvaiheita maassamme. Sen jälkeen on vuorossa 1900-luvun alussa käydyin kättilöohjesäännön uudistamista koskevan keskustelun selvittäminen. Seuraavaksi tarkastelen Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliiton perustamista ja 1920-luvulla tehtyjä lainmuutoksia. Ison osan työstäni saavat äitiyshuollon järjestämistä koskevat tapahtumat 1930- ja 1940-luvuilla.

Työni viimeisessä luvussa luon yhteenvedonomainen katsauksen kätilön ammatin institutionalisoitumiseen Suomessa. Sen jälkeen pohdin kätilön ammattia johdannossa esittelemieni professioteorioiden pohjalta. Pyrin vastaamaan johdannossa asettamiini kysymyksiin empiirisen aineistoni perusteella. Lopuksi etsin vastauksia sivutehtävääni pohtimalla erilaisten yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksia kätilön ammatin institutionalisoitumiseen.

Vaikka Suomen Kätilöyhdistysten Keskusliiton nimen lyhentämisestä Suomen Kätilöliitoksi ilmoitettiin vasta vuoden 1946 Kätilölehdessä, käytän molempia nimiä tässä tutkimuksessani käytännön syistä. Puhuessani keskusliitosta, liitosta tai Kätilöliitosta tarkoitan siis nimenomaan Suomen Kätilöyhdistysten Keskusliittoa.

II KÄTILÖN AMMATTI ALKAA MUOTOUTUA SUOMESSA

Kätilön ammatin kehityskulku vaikuttaa siis etukäteistarkastelun perusteella jonkin verran erilaiselta kuin yleiseurooppalainen kehityskulku. Aluksi luonnehdin muutamalla kappaleella yleiseurooppalaista kehityskulkua. Sen jälkeen siirrytään Suomea koskeviin tapahtumiin.

1 KÄTILÖN AMMATIN YLEISEUROOPPALAISESTA KEHITYSKULUSTA

Useimmissa maailman kulttuureissa ja läpi melkein koko historian naiset ovat kontrolloineet omaa reproduktiivista funktiotaan. Naiset ovat olleet sen asiantuntijoita. (esim. Oakley 1976, 19 & Donnison 1988, 11 - 33.) Kätilön roolin voi sanoa olleen paljon varsinaista synnytysavustajaa laajempi. Kätilöt osallistuivat moniin lääketieteellisiin, sosiaalisiin ja jopa oikeudenkäyttöön liittyviin toimintoihin. (Bradley 1989, 191.)

Tilanne alkoi kuitenkin muuttua 1300 - 1600-luvuilla Euroopassa. Lääketiede kehittyi pääasiassa miesten professionaalisenä oppialana. Tällöin naisten perinteinen rooli maallikkoparantajana alkoi hävitä. 1800 - 1900-luvuilla naisten kontrolli reproduktiosta

murentui entisestään, kun obstetriikka eli synnytysoppi sisällytettiin professionaaliseen lääketieteelliseen koulutukseen. (Oakley 1976, 23.)

Harriet Bradley (1989) puhuu lääketieteeseen liittyvän työn jakautumisesta tavallaan kahtia. Tämän muutoksen myötä "*parantaminen*" (*curing*) tuli pääasiassa miesten tehtäväksi ja "*hoitaminen*" (*caring*) vastaavasti pääasiassa naisten tehtäväksi. Myös lisääntyvä tieteellisen retoriikan ja lääketieteellisen teknologian käyttö, samoin kuin julkisten sairaaloiden kehitys 1600 - 1700-luvuilla auttoivat edistämään miesten valtaa lääketieteen kentällä. (Bradley 1989, 188.)

Teollistuminen toi mukanaan tieteellisten tekniikoiden voiton ja lääketieteen rationalisaation weberiläisessä mielessä, sekä lääkärin profession lujittumisen. Syntyi tiukka jako: parantamisroolit olivat miesten käsissä ja naisten rooli lääketieteessä supistui 1800-luvulla lähinnä vain jäännösrooliksi. (Bradley 1989.)

Sairaalasynnytysten lisääntyminen, joka osittain johtuu siirtymisestä reproduktion miehiseen kontrolliin, on näkyvin muutos synnytyksen hoidossa tällä vuosisadalla. Lääkärin professio on nimenomaan pyrkinyt lisäämään sairaalasynnytyksiä. (Oakley 1976, 48.) Medikalisoituneeseen synnytykseen liittyy synnytyslääkäreiden innostus synnytyksen "aktiiviseen johtoon", jolloin korkean teknologian toimenpiteitä käytetään rutiininomaisesti. Jean Donnisonin (1988) mukaan kaikkialla missä synnytyksen medikalisaatiota on tapahtunut, kättilön status on laskenut. Kättilöstä on tullut synnytyslääkärin apulainen ja hänen koneidensa käyttäjä. Hänen roolinsa myös synnytystä edeltävässä ja sen jälkeisessä hoidossa on vähentynyt. (Donnison 1988, 190 - 209.) Synnytyksen hoidossa tapahtunut päämuutos teollistuneissa yhteiskunnissa tällä vuosisadalla on siis ollut kontrollin siirtyminen paikallisilta kouluttamattomilta naisilta muodollisesti koulutetuille miehille (Oakley 1976, 18).

2 RUOTSI-SUOMEN AIKANA OTETAAN ENSIASKELEET

Mutta entä Suomessa? Miksi Suomessa ryhdyttiin rakentamaan äitiyshuoltoa nimenomaan kättilöiden varaan? Miksi Suomi poikkeaa yleiseurooppalaisesta linjasta? Vastauksien löytämiseksi on lähdettävä tutkimaan kättilön ammatin historiaa sangen kaukaa, Ruotsi-Suomen ajalta lähtien.

Ruotsi-Suomen ensimmäinen kättilöitä koskeva määräys annettiin vuoden 1571 *kirkkojärjestyksessä*. Tuolloin ei vielä ollut varsinaista kättilökoulutusta. Määräystä seurasi hänen *Kuninkaallisen Majesteettinsa kirkkolaki* vuonna 1686. Kättilöiden tehtäviin kuului muutakin kuin varsinainen synnytysten hoito. Heidät velvoitettiin selvittämään avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten isä ja todistamaan lapsenmurhissa. Lukkarin tehtäväksi tuli pitää kirjaa seurakunnassa lapsenpäästöä harjoittavista. (Laiho 1991, 15 - 16.)

Collegium Medicum eli lääkintäkollegio perustettiin vuonna 1663 lääkäreiden ammattikillaksi. Siitä kehittyi vähitellen virallinen lääkintätoimen hallintoyksikkö, jonka kautta orastavaa Ruotsi-Suomen lääkintälaitosta ryhdyttiin organisoimaan. Vuoden 1688 *lääkintäasetuksen* myötä Collegiumin tehtäväksi tuli valvoa kaikkia sairaanhoitoon ja lääkkeiden käsittelyyn osallistuvia henkilöitä. Sen tehtäviin kuului siis myös kättilöiden silmälläpito ja puoskaroinnin vastustaminen. (Vuolio 1992, 10 - 11.)

Vuoden 1688 lääkintäasetuksessa annettiin tarkkoja määräyksiä myös kättilön ammatin harjoittamisesta. Kättilön ammattiin pyrkivien tuli suorittaa *tukinto* kaupunginlääkärille sekä vannon *kättilövala*. Kättilön oppiajaksi määrättiin neljä vuotta. Opetusta antoivat ammatissa toimivat *kättilöt*. (Laiho 1991, 16.) Kättilöiden tuli antaa joka kuukausi kaupunginlääkärille kertomus toiminnastaan ja saada häneltä opetusta niissä asioissa "mitkä hän tietää olevansa osaamatta". Kaupunginlääkärin tehtävänä oli siis kehittää kättilöitä ja valvoa heidän toimintaansa. (KL 5/1903, 85 - 86.)

Collegium Medicumin tehtäviin kuului myös pyrkimys kohottaa maassa harjoitetun lääketieteen tasoa ja edistää sen leviämistä laajempien kansankerrosten tietoisuuteen. Vapaudenajalla tähän tarjoutui suotuisat olosuhteet, koska säädöt alkoivat merkantilistisen ajattelun innoittamina kiinnittää enemmän huomiota väestön määrään ja terveyteen yhtenä kansakunnan vaurauden lähteenä. Tilastolaitoksen perustamisen (1749 per. taulutuslaitos) myötä epäkohdat väestön terveydellisissä olosuhteissa paljastuivat. (Vuolio 1992, 10 - 12.) Esimerkiksi 1700-luvun puolivälissä Pohjanmaalla kuoli joka kolmas lapsi ennen ensimmäistä ikävuottaan (Laiho 1991, 20).

Vuonna 1763 julkaistiinkin *uusi lääkintäasetus*, joka lisäsi Collegiumin toimenkuvaan useita yleiseen terveydenhoitoon liittyviä tehtäviä. Vähitellen Collegium Medicum, lääkäreiden

kollegiaaliseen yhteistyöhön perustuva lääkintäkollegio, saavutti *valtakunnan ylimmän terveysterviranomaisen aseman*. (Vuolio 1992, 10 - 12.)

Kättilöiden kehitykseen vaikutti Ruotsi-Suomen aikana keskeisesti kaksi lääkäriä, Urban Hjärne ja Johan von Hoorn. Hjärne (s. 1641), joka oli kuningatar Ulrika Eleonoran henkilälääkäri, teki tärkeää valmistavaa työtä kättilökoulutuksen aloittamiseksi sekä äiti- ja lapsikuolleisuuden vähentämiseksi Ruotsi-Suomen valtakunnassa. Kuningatar ja hänen henkilälääkäriensä kantoivat huolta siitä, että vain harvoilla oli mahdollisuus saada koulutettua synnytysapua. Hjärnen oli tarkoitus perustaa Tukholmaan *lapsivuodehospitaali*, joka olisi toiminut myös koulutuspaikkana. Hanke kuitenkin kariutui kuningattaren kuoleman takia. (Laiho 1991, 15.)

Von Hoorn¹ (s.1622), joka oli Tukholman kaupunginlääkäri, oli säännöllisen kättilöopetuksen ja samalla koko kättilölaitoksen perustan luoja Ruotsi-Suomessa. Hänen ehdotuksensa pohjalta saatiin valtakunnassa *ensimmäinen kättilöohjesääntö vuonna 1711*. Tosin se oli tarkoitettu vain Tukholmaa varten. Siinä määrättiin, ketkä saivat harjoittaa kättilön ammattia, kuinka ammattitaito oli hankittava ja kuinka työ oli suoritettava. Se sisälsi lisäksi kättilövalan kaavan. (Laiho 1991, 16 - 17.)

Säännöllinen kättilöopetus alkoi Ruotsi-Suomen valtakunnassa. Kättilöksi saattoi valmistua kaupunginlääkäriin, varsinaisen kättilöopettajan tai laillistetun kättilön opetuksessa. Kättilötutkinto suoritettiin Collegium Medicumissa. Sen jälkeen hyväksytyt esittivät kaupungin maistraatille todistuksen suoritetusta tutkinnosta ja vannovat kättilövalan. Muilta kuin tutkinnon suorittaneilta kättilöiltä ammatin harjoittaminen kiellettiin 20 hopeataalarin sakon uhalla. Lapsen kasteen yhteydessä piti lisäksi todistaa, että lapsen synnytyksessä oli käytetty laillista kättilöä avustajana. (Laiho 1991, 16 - 17.)

Vuonna 1723 esitettiin Ruotsi-Suomessa ylimaaherralle ja kaikille maaherroille sekä Collegium Medicumille valtakunnallinen kehoitus kättilöiden kouluttamiseksi lähettävien pitäjien ja kaupunkien kustannuksella. Pietarsaaren porvaristo noudatti ensimmäisenä kehotusta ja lähetti kättilönoppiin Tukholmaan Margareta Forssmanin vuonna 1751. Vuonna

¹ Johan von Hoorn tunnetaan myös tieteellisen lapsenpäästöopin ja ruotsalaisen obstetriikan isänä (Laiho 1991, 16 - 17).

1752 saatiin jälleen kuninkaallinen kehotus kätilöoppiin lähettämistä, koska aiemmat kehotukset eivät olleet tuottaneet mainittavaa tulosta. Monin paikoin heräsi myös ajatuksia kätilöiden opettamiseksi kotimaassa. Uudenmaan maaherra, kreivi Gustaf Samuel Gyldenborg ehdotti vuonna 1753, että läänin piirilääkäri alkaisi opettaa kätilötaitoa. Tämä ehdotus herätti kuitenkin Collegium Medicumissa ehdotonta vastustusta. (Laiho 1991, 20.)

Ensimmäinen *koko valtakuntaa koskeva kätilöohjesääntö* julkaistiin vuonna 1777. Sen tarkoituksena oli saada kaikkiin kaupunkeihin ja pitäjiin *koulutettu kätilö*. Uutena vaatimuksena kätilöoppilaaksi pääsulle oli luku- ja kirjoitustaito, joka rajoitti sopivien hakijoiden määrää. Osasihan esimerkiksi vuonna 1880 vain joka kymmenes suomalainen kirjoittaa ja kolme neljästä jotenkin lukea. Tutkinto suoritettiin edelleen Collegium Medicumissa ja kätilönvala vannottiin. Tukholman kätilöiden tuli kerran tai pari vuodessa tehdä työstään selvitys Collegium Medicumille jatkuvan ammattitaidon osoittamiseksi. Muissa kaupungeissa tai maaseudulla oli ilmoittauduttava kerran vuodessa piiri- tai kaupunginlääkärille. (Laiho 1991, 21.)

Kätilöpulan takia vuonna 1780 ohjesäännöstä jouduttiin poistamaan pykälä koulutettujen kätilöiden käyttämisestä, jotta synnyttäjät voisivat saada edes jonkinlaista apua. Tosin pyrkimys oli koulutettujen kätilöiden käyttämiseen. Piirilääkäreille ja valan vannoneille kätilöille annettiin lupa kouluttaa uusia kätilöitä. Suurin osa valtakunnan kätilöistä sai kuitenkin koulutuksensa Tukholmassa. (Laiho 1991, 21.) Olihan Tukholmaan perustettu vuonna 1775 Yleinen lapsenpäästölaitos lääketieteen ylioppilaita ja kätilöoppilaita varten (KL 5/1903, 88).

1700-luvun loppupuolella säätyläistö käytti kätilöitä jo jonkin verran, rahvas puolestaan turvautui edelleen omiin lapsenpäästäjiinsä (Laiho 1991, 18 - 20). Perinteiset lapsenpäästäjät olivat kylän "viisaita vaimoja", yleensä jo itse synnyttäneitä, ehkä myös perimätiedon kautta lapsenpäästämistä oppineita naisia. 1700-luvun lopulla arvioitiin tutkinnon suorittaneita kätilöitä olleen maassamme korkeintaan 50. He työskentelivät enimmäkseen kaupungeissa. Laaja maaseutu oli vielä siis lähes ilman koulutettujen kätilöiden palveluja. (Laiho 1991, 22.)

3 KÄTILÖOLOJEN JÄRJESTELYT SUOMEN SUURIRUHTINASKUNNAN AIKANA

Suomen liittäminen Venäjään merkitsi ainoan kätilökoulun jäämistä Tukholmaan. Tähän kiinnitettiin huomiota jo vuonna 1809 Porvoon valtiopäivillä. Pietarissa koulutettiin kätilöitä, mutta suomalaiset eivät olleet halukkaita lähtemään sinne koulutettaviksi. Koska myös Collegium Medicum oli jäänyt Tukholmaan, maahamme perustettiin samanniminen lääkintövirasto² vuonna 1811. (Laiho 1991, 23.) Collegium Medicumin vastuulle tuli koko lääkintälaitos apteekkien, kätilöiden ja eläinlääkinnän johtoa sekä valvontaa myöten. Se vastasi puoskaroinnin, kulkutautien ja sukupuolitautilien ehkäisystä sekä rokotusten järjestämisestä. Se vastasi myös sairaaloista, kliinisestä instituutista, synnytyslaitoksesta sekä muista terveydenhoitolaitoksista. (Vauhkonen ym. 1978, 18 Konttisen 1991, 150 mukaan.) Sairaanhoidotyötä jatkettiin jo olemassa olevia lääninsairaala- ja piirilääkärijärjestelmiä kehittämällä (Vuolio 1992, 12).

3.1 Kätilökoulutusta järjestellään

Turun yliopiston anatomian, kirurgian ja obstetriikan professori Josef Pipping lähetti vuonna 1810 keisarille kirjeen, jossa hän kiinnitti keisarin huomiota kätilölaitoksen kehittämisen tarpeellisuuteen. Hän totesi, ettei vielä pitkään aikaan tulisi olemaan mahdollisuuksia saada jokaiseen pitäjään koulutettu kätilö. Useista kaupungeistakin puuttui vielä kätilö. Syynä tähän oli Pippingin mukaan seurakuntien haluttomuus palkata kätilöitä ja kätilöiden vähäinen lukumäärä. Kätilöiden vähäinen lukumäärä taas oli seurausta siitä, että kätilökoulutus oli ollut hankittava Tukholmasta. Suomeen olisi siis perustettava synnytyslaitos kätilöiden koulutusta varten. (Laiho 1991, 23 - 24 & Pesonen 1980, 39.)

Keisarin päätöksellä 7.11.1811 Collegium Medicum velvoitettiin esittämään hallitukselle suunnitelma kliinisen laitoksen ja *lapsenpäästölaitoksen perustamisesta* Turkuun. Keisarin päätöksessä oli kiinnitetty huomiota myös joihinkin sellaisiin näkökohtiin, joista ei ollut mainintaa hänelle lähetetyissä asiakirjoissa, mutta joista hän osittain itse, osittain Pippingin muistioon perehdyttyään, oli pitänyt tärkeänä huomauttaa. Niihin kuului kätilöiksi aikovien

² Vuodesta 1827 lähtien sen nimenä tosin oli Ylihallitus lääkintölaitosta varten ja vuodesta 1878 lähtien Suomen lääkintöhallitus (Laiho 1991, 23).

määrääminen tutkinnon suorittaneiden kättilöiden apulaisiksi ennen varsinaisen opiskelun aloittamista. Näin he saivat tilaisuuden perehtyä synnytysten käytännölliseen hoitoon. (Pesonen 1980, 54 - 56.)

Lääkintökollegio teki 9.6.1814 esityksen synnytyslaitoksen perustamisesta. Sen rakentamista pidettiin kiireellisenä, sillä kättilöiden puute haittasi suuresti väestön lisääntymistä. (Pesonen 1980, 88 - 89.) Maamme ensimmäinen kättilöiden opetuslaitos ja synnytysairaala avattiinkin Turussa 1.11.1816 (Laiho, 1991, 24). Laitos oli suoraan lääkintökollegion alainen. Turun synnytyslaitosta käytettiin opetustarkoituksiin sekä kättilöiden että lääkäreiden koulutuksessa. (Pesonen 1980, 88 - 89.) Synnytyslaitoksen lääkäri toimi myös sen johtajana. Hänen vastuullaan oli sekä potilaiden hoito että kättilöoppilaille luennoiminen. Oppilaiden käytännön harjoittelua johti ylikättilö, joka oli laitoksen ainoa kättilötutkinnon suorittanut. (Laiho 1991, 25.)

Kättilöoppilaita oli sinä aikana, kun synnytyslaitos toimi Turussa (1816 - 1833) yhteensä 75 (Pesonen 1980, 88 - 89). Yleensä kättilöoppilaat edustivat tavallista kansaa ja myöhemminä vuosina varsin monet olivat käsityöläisten tai talonpoikien vaimoja tai tyttäriä, synnyttäneitä naisia. Myös leskeksi jääneelle vaimoimiselle kättilön koulutus ja ammatti tarjosivat mahdollisuuden perheestään huolehtimiseen. Oppilailla ei ollut ikärajaa, mutta suurin osa oli 25 - 40-vuotiaita. Kurssiaika vaihteli kahdeksasta kuukaudesta kahteen vuoteen eri oppilaiden kohdalla. (Laiho 199, 25.)

Elokuussa 1833 päätettiin kättilökoulutus siirtää maan uuteen pääkaupunkiin Helsinkiin ja liittää Suomen Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston yhteyteen (Laiho 1991, 24 - 27). Siellä oli siihen mennessä saatu valmiiksi kliininen instituutti (ensimmäinen opetussairaala) ja siihen yhdistetty synnytyslaitos, jotka 14.5.1833 määrättiin yliopiston konsistorin ja lähinnä lääketieteellisen tiedekunnan alaisiksi (Pesonen 1980, 141- 142).

Kättilökoulutuksen muutto yliopiston yhteyteen kuvastaa Laihon (1991) mukaan sitä arvoa, joka tuolloin haluttiin antaa maamme väestönkasvulle sekä lasten ja äitien elämälle. Kättilöopetuksen lisäksi oppilaitos palveli myös lääketieteen kandidaattien opetusta. Laitoksen johdosta ja ylivalvonnasta vastasi kirurgian ja lapsenpäästöopin professori. Synnytyslaitoksen alilääkäri antoi pääosan teoreettisesta opetuksesta. Luennot olivat osittain yhteisiä lääketieteen opiskelijoille ja kättilöoppilaille. Käytännön harjoittelua johti laitoksen ylikättilö. Vuodesta

1888 lähtien synnytyslaitoksen assistenttilääkärinä kutsuttiin kättilöopettajaksi ja hän antoi pääosan teoreettisesta opetuksesta. Käytännön ohjausta antoivat ylikättilön lisäksi kaksi ohjaajakättilöä sekä laitoksen alikättilöt. (Laiho 1991, 26 - 27.)

Opiskelu saattoi tapahtua *suomen kielellä*, josta määrättiin virallisesti jo vuoden 1859 kättilöohjesäännössä. (Laiho 1991, 26 - 27.) Ennen suomenkielisen kättilökoulutuksen aloittamista olivat kielivaikeudet estäneet kättilöiden käytön ruotsia ymmärtämättömän väestön keskuudessa (Laiho 1991, 33). Suomenkielisille kättilöoppilaille ongelmia aiheutti kuitenkin suomenkielisten oppikirjojen puute. Kättilöoppilaat lähettivät vuonna 1870 senaattiin anomuksen rokotuksia ja synnytyksiä käsittelevien suomenkielisten oppikirjojen saamiseksi. Kättilöoppilaiden aloite johti tuloksiin. Senaatti myönsi kiireellisesti varat tarkoitukseen. (Pesonen 1980, 306.)

3.2 Maaseudun kättilöolojen puutteisiin kiinnitetään huomiota

Lääkintökollegion lausunnossa lääkintälaitoksen tilasta 1820-luvulla kiinnitettiin huomiota eräissä osissa maata todettuun lapsivuoteessa olevien naisten hoidon laiminlyömiseen. Tilanteen parantamiseksi olisi joko velvoitettava tai ainakin kehotettava jokaista seurakuntaa ottamaan palvelukseensa laillistettu kättilö. (Pesonen 1980, 129.) Lääkintökollegion toivomukseen koulutetun kättilön palkkaamiseksi jokaiseen seurakuntaan suhtauduttiin myönteisesti. "Julistus Eksamineeratuin Barnmoorskoin taikka opin suhteen tutkituin Synnytys-apu-Waimoin vastaanottamisesta ja palkkaamisesta seurakunnilta" annettiin 26.6.1827. (Pesonen 1980, 140.)

Kuitenkin vielä 1850-luvulla maassamme oli edelleen suuri puute koulutetuista kättilöistä. Viranomaisten kehotukset kättilöiden palkkaamiseksi pitäjiin eivät olleet johtaneet toivottuihin tuloksiin. Lääkintöylihallituksen pääjohtaja Törnroth informoi vuonna 1858 senaattia asiasta. Vuonna 1857 laskettiin kättilöitä olevan koko maassa vähän alle 100, joista kuitenkin suuri osa toimi kaupungeissa ja vain parikymmentä maalaiskunnissa. Senaatti antoikin 4.8.1858 pääjohtaja Törnrothin tehtäväksi laatia ehdotus toimenpiteiksi, joihin olisi ryhdyttävä maalaiskuntien kättilöolojen korjaamiseksi. (Pesonen 1980, 265.)

Pääjohtaja Törnrothin laatima ehdotus hyväksyttiin kollegiossa yksimielisesti ja lähetettiin senaattiin 8.12.1858. Siinä kiinnitettiin huomiota niihin epäedullisiin vaikutuksiin, joita

koulutetun synnytysavun puute aiheutti. Syyksi kätilöiden vähäiseen käyttämiseen esitettiin rahvaan ennakkoluulot ja välinpitämättömyys terveydestään. Köyhät eivät sitä paitsi halunneet maksaa toimenpiteestä, jota he eivät pitäneet tarpeellisena. (Pesonen 1980, 265.)
Itseoppineiden viisaiden vaimojen käyttö oli vielä yleistä.

Törnrothin ehdotuksen pohjalle rakentuva *Keisarillisen Majesteetin uudistettu Armollinen Ohje-Säännöstö lastenmuorille eli kätilöimille Suomessa* annettiin 18.10.1859. Näin oli yli 80 vuotta vanhan ohjesäännön korvannut uusi. Ohjesääntö sisälsi määräykset kätilöopetuksesta, kätilöiden velvollisuuksista ja eduista sekä kätilöiden palvelukseen ottamisesta. Siihen oli liitetty kätilövalan kaava sekä luonnos kätilön ja kunnan väliseksi sopimukseksi. (Pesonen 1980, 265.)

Vuoden 1959 ohjesäännössä kätilökurssi määrättiin kaksivuotiseksi. Opetusta oli annettava sekä ruotsin että suomen kielellä. Oppilaita oli otettava niin paljon kuin mahdollista. Pääsyvaatimukseen kuului myös luku- ja kirjoitustaito. Opetettaviin toimenpiteisiin kuuluivat varsinaisen synnytysavun lisäksi suonensisäisyys, kuppautuminen, peräruiskeen anto, iilimatojen asettaminen, rokotus sekä rokkoaineen otto ja säilyttäminen. Niin ikään oli opetettava kuppataudin yleisimmät tuntomerkit. Tämä oli välttämätöntä jo senkin vuoksi, että vuonna 1847 oli annettu määräys, jonka mukaan kätilöitä voitiin käyttää myös kuppataudin sairastamisesta epäiltyjen naisten sairauden toteamisessa. (Pesonen 1980, 265.)

Sisko-Liisa Hänninen (1965) sanoo kätilölaitoksen vaiheita selvittelevässä kirjassaan vuoden 1859 ohjesäännöstä: "Varsinaisesti uusia virikkeitä kätilölaitoksen kehitykseen ei vuoden 1859 ohjesääntö tuonut. Se lähinnä vain virallisesti vahvisti ne muutokset, joita kätilölaitoksen piirissä runsaan puolen vuosisadan aikana oli tapahtunut. Näin ei siis ole lainkaan hämmästyttävää todeta, että jo 1860-luvulla tuli esille kysymys kätilöohjesäännön uudistamisesta." (Pesonen 1980, 265.)

3.3 Maamme terveydenhoidolliset olot vaativat edelleen parannusta

Kuntien vastuulle tuli monia terveyden- ja sairaanhoidon alaan kuuluvia tehtäviä vuoden 1865 *kunnallisuudistuksen* myötä. Niihin kuuluivat muun muassa rokotustoiminnan järjestäminen ja kätilöiden palkkaaminen. Kuntien terveydenhuoltoon liittyvät tehtävät laajenivat edelleen vuonna 1879 voimaanastuneen *terveydenhoitoasetuksen* myötä. (Vuolio 1992, 17 - 19.)

Maaseudun sairaanhoidon puutteellisuuksiin parannusta ajaneiden aktivistien toimintaa siivitti fennomania. Sen mukaan kansan sivistystyön tuli ulottua myös terveydellisiin seikkoihin. Kansa oli opetettava luopumaan fatalistisesta suhtautumisestaan sairauksiin ja kuolemaan. Kansan keskuuteen tuli levittää tietoa hygienian ja lääketieteen merkityksestä ihmisen hyvinvoinnille. Sen tuli oppia turvautumaan lääkärin apuun sairauksiensa hoidossa. Tämä tehtävä ei ollut helppo. Valtaosa maaseutuväestöstä suhtautui lääketieteeseen ja lääkäreihin epäilevästi, jopa vihamielisesti. Jos apua haettiin, käännyttiin kansanparantajien tai paikkakunnan "viisaiden" puoleen. (Vuolio 1992, 17 - 19.)

Kuntien tuli siis palkata koulutettuja kättilöitä. Se ei kuitenkaan käynyt aivan ongelmitta. Helsingin yleisen sairaalan yhteydessä oleva synnytyslaitos oli osoittautunut aivan liian pieneksi. Laitoksessa koulutettiin kerrallaan noin 20 kättilöoppilasta ja vain puolet pyrkijöistä oli voitu ottaa vastaan. (Pesonen 1980, 307.) Synnytyslaitoksen laajentaminen tai siirtäminen kokonaan muualle oli siis välttämätöntä.

Senaatti oli pyytänyt yliopiston konsistorilta lausuntoa uuden synnytyslaitoksen sijoituspaikasta ja suunnitelmasta. Saatuaan konsistorin lausunnon senaatti oli 31.5.1870 lähettänyt asiapaperit lääkintöylihallitukseen lausuntoa varten. Asian tultua lääkintökollegion käsiteltäväksi lausuntoehdotuksen laatiminen annettiin professori Josef Adam Joachim Pippingsköldin tehtäväksi. (Pesonen 1980, 307 - 309.)

Pippingsköld piti senaatin kollegiolle antamaa tehtävää liian rajoitettuna. Maailmalla synnytyslaitokset käsitettiin ensisijassa hyväntekeväisyyslaitoksiksi ja vasta toissijaisesti opetuslaitoksiksi. Hänen mukaansa inhimilliset näkökohdat vaativat, että laitokseen ei otettaisi vain synnyttäviä naisia, vaan tilaa varattaisiin myös 6 - 12 varattomalle ja vaikeassa asemassa olevalle äidille viimeisten raskauskuukausien ajaksi. Ruotsin vastaavan luvun perusteella Pippingsköld arveli Suomessa tarvittavan kättilöitä noin 1 000, jotta tarve tulisi täytetyksi. Vuosittain olisi koulutettava noin 40 uutta kättilöä. Pippingsköld ehdotti kättilöiden tuolloista kaksivuotista koulutusaikaa lyhennettäväksi yhteen vuoteen. (Pesonen 1980, 307 - 309.)

Professori Pippingsköld huomautti kollegion kokouksessa vielä siitä *tosiasiasta*, että kättilöiden kysyntä tulisi vuosi vuodelta kasvamaan, etenkin jos lahjakkaimmat heistä saisivat opetusta tiettyjen synnytysinstrumenttien käytössä. Myös valtiopäivillä vuonna 1872 oli pappissääty tehnyt aloitteen synnytyslaitoksen laajentamiseksi ja kättilöopetuksen

tehostamiseksi niin, että kättilöt saivat oikeuden käyttää instrumentteja. Instrumenttien käyttöoikeuden arveltiin lisäävän väestön halua turvautua koulutettujen kättilöiden apuun synnytyksissä. (Pesonen 1980, 308 - 309.)

Professori Pippingsköld toimi useita vuosia edustajana valtiopäivillä ja hänellä oli täten mahdollisuus vaikuttaa maamme kättilöolojen kehittämiseen myös korkealla päättävällä taholla (Laiho 1991, 29). Hän vaikutti siis myös siihen, että suomalaiset kättilöt saivat ruotsalaisten kättilöiden tavoin oikeuden käyttää "synnytysaseita" sellaisissa tapauksissa, jolloin lääkäriä ei ollut saatavissa ja pikainen päästöapu oli tarpeen. Hän piti tätä oikeutta välttämättömänä maamme huonojen kulkuneuvojen ja maaseudun lääkäripulan takia. (KL 1/1896, 5.)

Kättilökoulutuksen laajentumista ja vakiintumista merkitsi vanhan synnytyslaitoksen muuttaminen Helsingin yleisen sairaalan yhteydestä uuteen ja ajanmukaiseen lapsenpäästölaitokseen Helsingin Vuorimiehenkadulle vuonna 1878. Siellä annettiin opetusta lapsenpäästötaidossa *sekä lääkäreille että kättilöille*. Opetusta antoivat lapsenpäästötaidon professori, kättilöopettaja, assistenttilääkäri ja kaksi ohjaajakättilöä. Oppiaika kesti yhden vuoden. Ongelmallista oli asuntolan puute. Tähän kiinnittivät huomiota Suomen Lääkäriseura, professori Gustaf Heinrichus sekä vuonna 1900 pidetty ensimmäinen yleinen kättilökokous. Vuonna 1904 saatiinkin kättilöoppilaita varten oppilaskoti. (Laiho 1991, 42 - 44.)

Kättilöoppilaiden lukumäärä vaihteli suuresti suomenkielisen koulutuksen alkamisesta aina maamme itsenäistymiseen saakka. Kättilöoppilaksi pyrkivien määrä oli hyväksytyihin nähden moninkertainen ja karsintaa suoritettiin vielä opetuksen aikanakin. Yhteiskunnallinen kehitys ja naisten aseman parantuminen vaikuttivat myös siihen, ketkä hakeutuivat kättilöoppiin. Itsenäisten käsityöläisten tyttäret muodostivat kolmanneksen oppilaista samoin kuin maatalousväestöön kuuluvien tyttäret. Varsinkin maatalousväestön osuus oli merkittävä myös siksi, että *näin saatettiin turvata laajan maaseudun kättilöpalvelut*. (Laiho 1991, 45.)

Professori Pippingsköld kiinnitti kollegion istunnossa 24.11.1875 huomiota myös siihen, että joihinkin kuntiin haettavien kättilöiden edellytettiin osaavan hoitaa haavoja ja sitoa luunmurtumia. Pippingsköld ehdotti, että kollegio voisi kehottaa synnytyslaitoksen johtajaa järjestämään oppilaille tilaisuuden harjaantua haavojen ja murtumien yksinkertaiseen hoitoon. Jos niin meneteltäisiin, huomautti Pippingsköld, olisi kuitenkin tärkeää muistaa kättilön päätehtävä, synnytyksissä avustaminen ja *lastenhoidon neuvonta*. Heidän olisi rajoitettava

vähäisten haavojen hoitoon ja yleensäkin neuvottava loukkaantunut lukkarin tai lääkärin luo, milloin sellainen oli tavoitettavissa. Kollegio ei vastustanut ehdotusta. (Pesonen 1980, 312.)

3.4 Köyhien synnyttäjien aseman parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä: kätilöiden aseman vahvistuminen

Keisarillisella kirjelmällä 2.5.1859 oli lääkintäkollegion huomiota kiinnitetty maassamme esiintyvien lapsenmurhien suureen määrään. Lääkintökollegion vastauskirjelmässä keisarille samana vuonna kollegio esitti käsityksiään niistä tekijöistä, jotka johtivat lapsenmurhiin. Se viittasi aviottoman äidin avuttomaan asemaan synnytyksessä ja sen jälkeen. Varsinkin avun puute itse synnytyksen aikana johti vastasyntyneen tuhoamiseen. (Pesonen 1980, 274.)

Toukokuun 6. päivänä 1859 annettiin *lapsenmurhien estämiseksi asetus*, jossa lääkintökollegion kirjelmässä esitetyt näkökohdat oli suurelta osin otettu huomioon. Kuntien palveluksessa olevien kätilöiden oli korvauksetta avustettava köyhiä synnyttäjiä, olivatpa he naimisissa tai eivät. Jos joku oli siinä määrin vaikeassa taloudellisessa tilanteessa, että tarvitsi apua, oli kätilön ilmoitettava siitä köyhäinhuoltolautakunnalle. Asetuksessa määrättiin, että köyhäinhoidolle 22.3.1852 annetun asetuksen mukaan köyhien lasten kasvattamiseksi varatusta määrärahasta sai käyttää tietyn osan köyhien synnyttäjien avustamiseen. Lisäksi oli jokaista lääniä kohden myönnetty 300 ruplaa vuodessa samaan tarkoitukseen. (Pesonen 1980, 275.)

Tämä ei kuitenkaan yksistään riittänyt. Senaatin kansliatoimituskunta ilmoitti 11.4.1865 myöntäneensä varat jokaisesta seitsemästä lääninsairaalaista varattavaa kahta varattomille synnyttäjille tarkoitettua synnytyspaikkaa varten sekä lisäksi varat kätilöiden palkkaamiseksi heitä hoitamaan. Varat myönnettiin aluksi kokeeksi kahdeksi vuodeksi. Tätä kaksipaikkaisten synnytysosastojen toimintaa lääninsairaaloissa jatkettiin aina vuoteen 1887 asti, tosin tarkoitukseen varattu määräraha vaihteli kausittain. (Pesonen 1980, 275 - 276.)

Vaikka Helsinkiin oli vuonna 1878 rakennettu uusi synnytyslaitos, ei synnyttäjien laitospaikkatarve ollut kuitenkaan vielä tyydytetty, vaan heille tarvittiin lisää paikkoja maan muihin osiin. Valtiopäivillä vuonna 1888 esitettiin anomus etupäässä varattomille synnyttäjille tarkoitettujen pienten synnytyslaitosten perustamiseksi eri puolille maata. Anomus hyväksyttiin, ja 26.4.1892 annettiin *asetus pienten synnytyslaitosten perustamisesta*.

Lääkintöhallituksen toimesta 13.12.1892 jätetty suunnitelma käsitti kaikkiaan 15 laitosta, joista useimpiin oli tarkoitus perustaa vain kaksi tai kolme hoitopaikkaa, lukuun ottamatta Tamperetta ja Helsinkiä, joihin ehdotettiin perustettavaksi viisi synnytyspaikkaa. Siellä missä ei pidetty laitoksen perustamista valtion varoilla edullisena, voitiin sen hoito luovuttaa jonkun lääkärin, kättilön, yksityisen henkilön tai jonkin yhdistyksen tai kunnan huostaan. Laitokset pyrittiin saamaan lääkärin valvontaan. Laitosten ylivalvonta kuului läänien maaherroille tai lääkintöhallitukselle. (Pesonen 1980, 276 - 277.)

Pienten synnytyslaitosten toiminta osoittautui niin hyödylliseksi ja tarpeelliseksi, että keskusvirasto vuoden 1898 lopulla esitti niiden toiminnan jatkamista ja uusien sopimusten laatimista aina vuoden 1899 kesäkuun 1. päivään asti. Vielä senkin jälkeen pienten synnytyslaitosten toimintaa jatkettiin valtion toimesta maan eri puolilla. Myös yksityisten ja kaupunkien toimesta oli perustettu useita synnytyslaitoksia, niin että vuosisadan vaihteessa oli kaupunkien omistamia synnytyslaitoksia pitkälti toistakymmentä. (Pesonen 1980, 277).

2.5 Uusi kättilöohjesääntö tulee voimaan

Vuoden 1859 ohjesääntö kaipasi täydellistä uudistamista vuosisadan loppupuolella. Lääkintöylihallitus saikin tehtäväksi uuden ohjesäännön valmistamisen. Asiantuntija, professori Pippingsköld antoi esityksensä, johon kollegio yhtyi kaikilta osin. Suurin piirtein sen mukaisena annettiin *Keisarillisen Majesteetin uudistettu Armollinen Ohjesääntö kättilöimille Suomessa* 6.5.1879. (Pesonen 1980, 310.)

Asetuksen ensimmäisessä pykälässä sanotaan: "Opetusta kättilöin taidossa antaa Helsingin lapsenpäästö-huoneen kanssa yhdistetyssä oppilaitoksessa kättilöimiä varten laitoksen johtaja ja yliopettaja, Professori lapsenpäästö-opissa Aleksanderin Yliopistossamme, jossa toimessa hänellä on apuna ala-opettaja ja opastuskättilöimiä." Oppiajaksi määrättiin 10 - 12 kk. Opetus oli maksutonta, mutta oppilaiden täytyi itse maksaa ylläpitonsa opiskeluaikana, elleivät kunnat mahdollisesti sitä maksaneet. Oppilaaksi otettavalla tuli olla hyvä "kristinopin-taito" ja käsityskyky, hänen oli osattava kirjoittaa ja selvästi lukea. Varsinaisen kättilöntaidon ja pientenlastenhoidon ohella oli oppilaiden opittava kuppataudin tunnusmerkit sekä suorittamaan kuppautta, "panemalla werimatoja" ja "istuttamaan varjelusrokkoa". (Pesonen 1980, 310.)

"Julkinen päästötutkinto" määrättiin toimitettavaksi yhden lääkintöhallituksen jäsenen läsnäollessa, lapsenpäästöopin professorin edessä tai hänen käskystänsä tätä varten kutsutun alaopettajan kautta. Ohjesäännössä määrättiin kättilövala annettavaksi lääkintöhallitukselle, jonka tuli pitää kirjaa tutkinnon suorittaneista kättilöistä. Kaikkien kättilöiden tuli osoittaa pätevyytensä kerran vuodessa esimiehelleen tai opettajalleen. Mikäli kättilön tiedoissa tai taidoissa oli puutteellisuuksia, ilmoitettiin siitä lääkintöhallitukselle ja hänen tuli suorittaa uusi tutkinto. (Laiho 1991, 35.) Tällaisia esimiesten suorittamia kuulusteluja tapahtui tosin aniharvoin. Syynä ehkä oli pelko seurauksista, jos kättilöä kiellettäisiin harjoittamasta ammattiaan ennen uuden kuulustelun suorittamista. (KL 4/1898, 71.) Kyseinen ohjesääntö *ei sisältänyt* määräystä, joka kieltäisi käyttämästä tutkinnon suorittamattomia henkilöitä synnytyksen avustajina, kun lääkäri tai kättilö oli saatavissa (Laiho 1991, 34).

Lisäksi ohjesäännössä vuodelta 1879 määrättiin tarkoin, kuinka kättilön oli oltava tavoitettavissa ja ilmoitettava, mihin hän oli lähtenyt. Ohjesääntö kielsi kättilöä "salaisissa synnytyksissä" selvittämästä isän nimeä, säätyä tai edes kotipaikkaa. Hän ei myöskään saanut kertoa, ketä hän oli synnytyksessä auttanut. (Laiho 1991, 36.) Tällä pyrittiin lisäämään kättilöiden käyttöä erityisesti aviottomien äitien synnytyksissä.

Uusi kättilöohjesääntö uudisti kättilöiden opetuksen sikäli, että tuolloin kättilöoppilaille ryhdyttiin opettamaan koneellista lapsenpäästöä ja kirvoituspihtimien käyttöä. Tällä yritettiin edistää kättilöiden mahdollisuuksia toimia vaikeissakin olosuhteissa, kun lääkäri ei ollut saatavilla ja pikainen apu oli tarpeen. (Laiho 1991, 33 - 34.) "Terävain konekalujen" käyttäminen oli ohjesäännön mukaan kuitenkin sallittua vasta sitten, kun kaikki helpommat toimenpiteet olivat osoittautuneet riittämättömiksi, ja kun ei ollut syytä luulla sikiötä eläväksi. Toimenpide piti suorittaa todistajien läsnäollessa. (Pesonen 1980, 310 - 311.) Uudistuksen myötä toivottiin luottamuksen koulutettuja kättilöitä kohtaan lisääntyvän ja heidän palkkaamisensa yleistyvän maan eri puolilla (Laiho 1991, 34).

Helsingin yliopiston lapsenpäästöopin professori Gustaf Heinrichus oli vuonna 1898 sitä mieltä, että Suomessa oli jatkettava kättilöille annettavaa opetusta koneellisessa lapsenpäästötaidossa vielä jonkin aikaa. Hänen mielestään kättilöiden oikeus käyttää "päästöaseita" sai kansan luottamaan heihin enemmän ja myös useammin heidän apuunsa turvautumaan. Hän uskoi, että kun lääkäreiden lukumäärä lisääntyisi, vähenisi tai loppuisi kättilöiden päästöaseiden käyttäminen itsestään. (KL 4/1898, 68 - 69.)

Koulutettujen kättilöiden leviäminen eri puolille maata oli vuoden 1879 ohjesäännöstä huolimatta vielä verraten hidasta. Kun vuosisadan puolivälissä kättilöitä oli 105, oli heidän lukumääränsä vuoteen 1886 mennessä noussut 393:een, joista maaseudulla toimi vain 169, ja kun uusi ohjesääntö oli ollut voimassa lähemmäs 20 vuotta, oli vielä noin kolmannes maamme kunnista ilman kättilöä. (Pesonen 1980, 311.)

Koulutetut kättilöt eivät vielä olleet täysin syrjäyttäneet itseoppineita synnytysavustajia. Monin paikoin maattamme vielä 1900-luvun vaihteessa kutsuttiin harvoin kättilö avuksi synnytykseen. Professori Heinricius kirjoitti vasta perustamassaan Kättilölehdessä, että useissa paikoissa luotettiin vielä "viisaihin ämmiin". Hän katsoi, että kansaa tuli valistaa. Etenkin *almanakassa* tulisi julkaista yleistajuisia kirjoituksia synnyttäjää uhkaavista vaaroista, jos synnytyksissä käytettiin kouluttamattomia synnytysavustajia ja siitä, että kutsumalla kättilöä voitiin välttää paljon pahaa. (KL 1/1899, 5.)

1900-luvulle tultaessa kättilöiden koulutus oli saatu järjestettyä maassamme. Kättilöiden käyttö ei kuitenkaan vielä eri syistä johtuen ollut niin laajalti mahdollista kuin tietyt piirit olisivat toivoneet. Kättilöiden toimenkuva oli vielä varsin jäsentymätön, siihen sisältyi myös varsinaiseen kättilöntöimeen suoraan liittymättömiä tehtäviä. Kuitenkin tuolloin oli jo syntynyt ammattikunta, kättilöt, joka saattoi alkaa yhdentyä ja organisoitua omaksi järjestökseen.

III KÄTILÖN AMMATIN ALAJÄRJESTELMÄ ALKAA MUODOSTUA

Aloite kättilökunnan ammatilliselle yhdentymiselle tuli lääkärikunnan, erityisesti professori Gustaf Heinriciuksen, taholta. Hän perusti kättilöille oman ammattilehden yhdentääkseen heitä sekä tietysti myös tiedon levittämistä varten. Seuraavassa kappaleessa, jossa kuvataan kättilöiden organisoitumisen alkuaskelia, käytetään hyväksi johdannossa esillä ollutta Lefebvren teoriaa arjen alajärjestelmistä (ks. s. 7).

1 OMAN TEKSTIN SAAMINEN: KÄTILÖILLE OMA LEHTI

Kättilön ammatin alajärjestelmän muotoutuminen alkoi tekstin, oman lehden saamisella. Professori Heinricius³ otti kättilöiden asian niin omakseen, että perusti Kättilölehden vuonna 1896 sekä toimi sen päätoimittajana kuolemaansa saakka. Ruotsinkielisten kättilöiden aloitteesta hän perusti Tidskrift för barnmorskor i Finland -lehden vuonna 1909. Hänellä oli ratkaiseva merkitys myös kättilöyhdistysten perustamisessa. (Laiho 1991, 29 - 30.)

Kättilölehden ensimmäinen numero ilmestyi tammikuussa 1896. Suomalaisilta kättilöiltä oli siihen asti puuttunut yhdysside, joka "liittäisi heidät yhteiseen harrastukseen säätynsä ja taitonsa hyväksi". Maamme suomenkieliset kättilöt olivat siihen saakka olleet vailla aikakauskirjaa, josta he olisivat voineet seurata lapsenpäästöaidon ja lastenhoidon kehitystä sekä muita toimialaansa kuuluvia yhteiskunnallisia ja taloudellisia kysymyksiä. Täyttääkseen tämän tarpeen ja vahvistaakseen sitä yhtenäisyyden tunnetta, jonka tulisi vallita suomalaisten kättilöiden kesken, professori Heinricius ryhtyi toimittamaan tätä aluksi joka toinen kuukausi ilmestynyttä aikakauskirjaa. (KL 1/1896, 1 - 2.)

Lehden toimittaminen oli Heinriciukselle itselleen melkoinen taloudellinen riskinotto. Heinricius vastasi lehden toimituskustannuksista pääosin itse ennen kuin senaatti myönsi lehdelle vaatimattoman apurahan. Kättilökunta oli niin heikossa taloudellisessa asemassa, ettei kaikilla ollut varaa tilata edes omaa ammattilehteään. Ensimmäisenä vuotena lehden tilaajamäärä nousi 330:een, eli noin puolet toimessa olevista kättilöistä oli tilannut sen itselleen. (KL 2/1996, 9.)

Kättilölehden taloudellinen tilanne pysyi kauan heikkona. Lehteä varten saatu valtionapu ei riittänyt edes kirjapainomenoihin. Lehden pieni tilaajamääräkään ei mahdollistanut lehden ilmestymistä useammin. Varsinkin kaupunkien kättilöt eivät lehden alkuaikoina juuri välittäneet Kättilölehteä tilata. (vuoden 1908 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 6/1909, 88 - 90.)

³ Hän toimi Helsingin yliopiston lapsenpäästöopin professorina ja lapsenpäästölaitoksen yliopettajana vuosina 1890 - 1915. Hän kirjoitti alan oppikirjoja, muun muassa oppikirjan kättilöille sekä suomeksi että ruotsiksi vuonna 1902. (Laiho 1991, 29.)

Kättilölehden sisältö oli vuodesta toiseen sangen samankaltainen. Ammatilliset kirjoitukset olivat yleensä etusijalla. Ne koskivat synnytysalaa, naistentauteja sekä lastenhoidon ja -sairauksien eri puolia. Useimmiten ne olivat lääkäreiden kirjoittamia. Kättilölehdessä julkaistiin säännöllisesti joidenkin paikallisten kättilöyhdistysten pöytäkirjoja. Yleisten kokousten pöytäkirjat julkaistiin Kättilölehdessä liitteineen. (KL 1 - 2/1936, 5 - 6.) Yhä uudelleen ja uudelleen lehdessä käsiteltiin kättilöiden huonoa yhteiskunnallista ja taloudellista asemaa.

Kättilölehden merkitys kättilöiden heräämisessä ajamaan omia etujaan oli huomattava. Sen palstoilla kättilöt voivat vaihtaa ajatuksia ammattiinsa liittyvistä kysymyksistä. Sen välityksellä uusimmat tiedot levisivät nopeasti.

2 ALUSTAVAN ORGANISAATION LUOMINEN: KÄTILÖYHDISTYSTEN PERUSTAMINEN JA YLEISET VALTAKUNNALLISET KÄTILÖKOKOUKSET

Oman lehden saamisen jälkeen oli tarve kehittää organisaatiota yhdistämään maamme kättilöitä. Tärkeitä kättilökunnan "heräämisen" kannalta olivat paikallisten kättilöyhdistysten perustamiset sekä myös aluksi neljän vuoden välein järjestetyt yleiset valtakunnalliset kättilökokoukset, joissa puitiin kättilökunnalle tärkeitä asioita.

Jo vuoden 1898 Kättilölehdessä päätoimittaja Heinricius kehotti kättilöitä perustamaan paikallisia kättilöyhdistyksiä "omaksi ja koko säätynsä hyödyksi ja menestykseksi". Hän julkaisi lehdessä kättilöyhdistyksen mallisäännöt. Hän kirjoitti:

Muiden maiden esimerkkiä noudattaen olisi Suomessakin kättilöiden muodostettava yhdistyksiä kättilöitten kohottamiseksi siveellisessä ja tiedollisessa suhteessa, heidän yhteiskunnallisen ja taloudellisen asemansa parantamiseksi, persoonallisten tuttavuuksien solmimiseksi ja toverillisen hengen herättämiseksi heidän joukossa. (KL 2/1996, 10.)

Ensimmäiset kättilöyhdistykset perustettiin vuonna 1898 Hämeen, Viipurin, Oulun sekä Turun- ja Porin lääneihin.

Ensimmäinen yleinen valtakunnallinen kättilökokous, joka järjestettiin Helsingissä vuonna 1900, merkitsi kättilöiden yhdentymisen varsinaista alkua. Vaikka keskusliiton muodostamiseen

kului vielä kaksi vuosikymmentä, olivat kättilöt yhteistoiminnassa yhdistysten ja yleisten kokousten puitteissa sekä Kättilölehden välityksellä. (KL 2/1996, 11.).

Vuonna 1907 professori Heinricius kirjoitti Kättilölehdessä Suomen kättilölaitoksen parantamisesta. Kättilöt olivat kokouksissaan maaseudulla ja kahdessa yleisessä kättilökokouksessa Helsingissä esittäneet toivomuksensa tietojensa sekä taloudellisen ja yhteiskunnallisen asemansa parantamisesta. Kättilökunnalla itsellään oli kuitenkin vähäiset mahdollisuudet saada pyrkimyksensä toteutetuiksi, koska *sillä ei ollut päätösvaltaa ainoassakaan sen yhteiskunnallista asemaa koskevassa kysymyksessä*. Heidän taloudellisesta asemastaan päättivät enimmäkseen kunnat. Kättilöiden kelpoisuusehtoja, velvollisuuksia ja oikeuksia koskevissa kysymyksissä päätti ja määräsi lääkintöhallitus tai tämän esityksestä hallitus. Kättilöillä ei ollut siinäkään suhteessa mitään puhevaltaa. (KL 2/1907, 25 - 27.) Kättilöillä ei vielä siis ollut koneistoa eikä tilaisuuksiakaan asioidensa ajamista varten.

Järjestyksessään kolmannessa yleisessä kättilökokouksessa vuonna 1908 keskustelua herättikin *kättilöyhdistysten yleisen keskushallituksen* perustamisen tarve. Sen perustaminen olisi paikallaan, jotta maamme kättilöyhdistykset saataisiin läheisempään yhteyteen keskenään. Ennen keskushallituksen perustamista yleisissä kättilökokouksissa lausutuilla toivomuksilla ja päätöksillä ei ollut juuri mitään merkitystä. Ei ollut käytännön mahdollisuuksia niiden toimeenpanemiseksi. Tuolloisessa kokouksessa päätettiinkin asettaa valiokunta laatimaan yleisen keskushallituksen sääntöjä. (vuoden 1908 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1909, 44 - 46.)

3 PYRKIMYS OMAN ALUEEN VAKIINNUTTAMISEEN

Professioille on tyypillistä työmarkkinoiden sulkeminen, joka varmistetaan säätämällä, että tiettyä ammattia saavat harjoittaa vain asianmukaisen koulutuksen saaneet. Ammattikunnat käyvät keskenään taistelua omien reviirien laajentamiseksi ja puolustamiseksi. Tyypillistä on se, että vakiintuneet professiot pyrkivät estämään uusien professioiden tunkeutumisen niiden alueelle. (esim. Luostarinen & Väliaverronon 1991, 25.) Puoskarointi onkin professionalismin luomus. Puoskaroinnin eliminointi liittyy kausiin, jolloin joku ammatti pyrkii luomaan tai säilyttämään monopolistisen asemansa. (Johnson 1981, 11.)

Myös kättilökunnan piirissä alkoi 1900-luvun alussa esiintyä pyrkimyksiä tehdä erilaisia symbolisia rajauksia. Pyrittiin tekemään ero muun muassa kouluttamattomiin synnytysavustajiin. Toisessa yleisessä kättilökokouksessa Helsingissä vuonna 1904 keskusteltiin siitä *"Miten saataisiin kättilötutkinnon suorittamattomat henkilöt estetyksi tunkeutumasta synnytysavustusta antamaan?"* Asiasta keskusteltiin vilkkaasti. Professori Heinricius huomautti, että jo voimassaoleva Suomen piirilääkärejä koskeva asetus määräsi heidät ilmoittamaan "apulaisvaimojen" vaarallisesta toiminnasta maaherralle, jotta näitä sakon uhalla kiellettäisiin harjoittamasta kättilön tointa. (vuoden 1904 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1905, 14 - 18.)

Tällä rangaistusuhalla ei kuitenkaan ollut juuri ollut käytännön vaikutusta. Parhaimpana ja varmimpana keinona opinkäymättömien vaimojen syrjäyttämiseksi kättilötoimesta Heinricius ja tohtori A. Forsman pitivät *kansan kohoavaa sivistystä, kättilöiden ammattisivistyksen kohottamista ja sitä, että maamme kaikkiin kuntiin saataisiin opinkäynyt kättilö.* He pitivät välttämättömänä myös sitä, että laissa ja asetuksissa oli rangaistusmääräyksiä kouluttamattomien kättilötointa harjoittavien naisten varalta. Myös *maan hallitus* piti kunnallisten kättilöiden lukumäärän lisäämistä tehokkaana keinona taitamattomien synnytysavustajien syrjäyttämiseksi. Se myönsi vuonna 1900 määrärahan jaettavaksi vuosittain kunnille apurahoina kättilöiden palkkaamiseksi viiden vuoden aikana. (vuoden 1904 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1905, 14 - 18.)

Mutta toisaalta lääkärien piirissä esiintyi pyrkimyksiä kättilöiden tarkempaan kontrollointiin. Tohtori Bergstedt viittasi vuonna 1897 siihen, että voimassa olevan ohjesäännön mukaan kättilö oli velvollinen toimittamaan esimiehelleen vuosittain kertomuksen avustamiensa synnytysten *lukumäärästä*. Bergstedtin mukaan olisi kuitenkin ehkä ollut tarpeellista, että kättilöt sen ohessa velvoitettaisiin pitämään päiväkirjaa kaikista toimittamistaan lapsenpäästöistä. Päiväkirja tulisi näyttää lääkärille tämän niin vaatiessa. Bergstedt uskoi tällaisen määräyksen helpottavan kättilöiden toiminnan silmälläpitoa. (KL 4/1899, 62 - 63.) Vuoden 1920 asetuksen kättilöntoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista myötä synnytyspäiväkirjan pito tuli kättilöille pakolliseksi. Siihen tuli kirjata jokainen kättilön hoidossa ollut synnytys ja keskenmeno. (Asetus nro 91 kättilöntoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista 1920.)

Lääkärit kontrolloivat kättilöitä myös muilla tavoin, muun muassa lääkereseptien kirjoittamisen avulla. Vuonna 1908 yleinen kättilökokous esitti lääkintöhallitukselle toivomuksen, että kättilö saisi työssään tarvitsemiaan lääkkeitä varten vuoden voimassaolevan reseptin. Tuolloin kättilön nimittäin tarvitsi joka kerta käydä uusimassa resepti lääkärillä, josta koitui kättilölle lisämenoja. Kättilölle eivät asiakkaat lääkkeistä kuitenkaan erikseen maksaneet. Kättilön tuli siis kustantaa lääkkeet saamastaan pienestä taksan mukaisesta synnytyspalkkiosta. Köyhien synnyttäjien kohdalla lääkekustannukset jäivät kättilön tappioksi, koska heiltä ei mitään maksua saanut. Lääkintöhallitus kuitenkin katsoi, ettei mikään muutos voimassa olleeseen asetukseen kättilöiden varustamisesta lääkintäaineilla voinut tulla kysymykseen. (vuoden 1908 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 8/1909, 116 - 117.)

1900-luvun vaihteessa luotiin siis puitteet kättilöiden ammatilliselle organisoitumiselle. Kättilöt saivat oman lehden, yhdistykset ja yleiset kokoukset. Omaa tehtäväpiiriä pyrittiin rajaamaan ja vakiinnuttamaan. Kuitenkin tästä kehityksestä huolimatta vuosisadan alussa suuri määrä äitejä jäi maassamme tilastojen mukaan ilman välttämätöntä hoitoa synnytyksen hetkellä. Suomessa oli tuolloin 19 lapsenpäästölaitosta, jotka olivat kokonaan tai osittain valtion kannattamia, lisäksi oli kolme yksityistä Helsingissä, joista kaksi sai apua kaupungilta. (vuoden 1904 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1905, 19 - 23.)

IV KÄTILÖOHJESÄÄNNÖN UUDISTAMINEN

Vuoden 1879 kättilöohjesääntö oli vielä voimassa, eikä se enää aikoihin ollut vastannut ajankohdan tarpeita. Alkoikin pari vuosikymmentä kestänyt kamppailu sen uudistamiseksi. Tässä kamppailussa kättilökunnallakin oli ainakin muodollinen rooli.

1 PUHEENVUOROJA KÄTILÖOHJESÄÄNNÖN UUDISTAMISEN TARPEESTA

Melko pian vuoden 1879 kättilöohjesäännön hyväksymisen jälkeen syntyi tarvetta sen muuttamiseksi. Professori Gustaf Heinricius toikin asian esille Suomen Lääkäriseuran kokouksessa vuonna 1897. Hän puuttui muun muassa kättilöiden tietoihin ja taloudellisiin

olosuhteisiin. Hän ehdotti, että oppilaitoksen pääsyaatimuksia korotettaisiin. Hän ehdotti myös koeaikaa ja kertauskurssien järjestämistä. (Laiho 1991, 37.)

Tohtori Bergstedt ehdotti samaisessa yleisessä lääkär kokouksessa vuonna 1897, että tuolloinen kät ilöohjesääntö olisi kokonaan uusittava, koska se ei enää vastannut tuolloisia oloja. Hän mainitsi muun muassa, että kät ilöt olivat suhteessa esimiehiinsä ja yleensä lääkäreihin vailla oikeuden turvaa. Hän ehdotti, että lakiin kirjattaisiin määräys siitä, että

"Jos kät ilön mielestä hänen esimiehensä tai muu lääkäri on häntä hänen virkatoimissaan ollessaan mielivaltaisesti tai väärin kohdellut, on hänellä oikeus siitä valittaa Lääkintöhallitukseen". Hän mainitsi myös kät ilön ja kunnan väliset ongelmat, erityisesti kunnan mahdollisuuden irtisanoa kät ilö palveluksestaan mielivaltaisesti. (KL 4/1899, 63 - 64.)

Lääkintöhallitus joutui vielä vuonna 1899 toteamaan lausunnossaan senaatille, että 23 prosenttia maamme 475 maalaiskunnasta oli vailla vakinaisesti palkattua koulutettua kät ilöä. Tämän asiantilan syynä ei lääkintöhallituksen mielestä voitu pitää sitä, ettei kät ilöitä olisi ollut tarpeeksi. Sen sijaan syynä siihen olivat kansan tietämättömyys kät ilönavun tarpeellisuudesta ja välttämättömyydestä synnyttä jille sekä maalaiskuntien haluttomuus maksaa kät ilön palkkaamisesta koituvia kustannuksia. (KL 5/1899, 88 - 91.)

Lääkintöhallitus olikin sitä mieltä, että kunnat tulisi *velvoittaa* ottamaan kät ilö vakinaiseen palvelukseensa. *Valtionapua* tähän tarkoitukseen tulisi myöntää määräajaksi ainoastaan väkiluvultaan hyvin pienille heikossa taloudellisessa asemassa oleville kunnille.

Lääkintöhallitus ei kuitenkaan uskonut, että kuntien velvoittaminen palkkaamaan kät ilöä vielä tuolloin onnistuisi, joten olisi perustettava komitea tutkimaan tuolloisia kät ilöoloja ja tekemään ehdotus uudeksi kät ilöohjesäännöksi. Lääkintöhallitus luetteli itsek in muutamia keinoja kät ilölaitoksen puutteellisuuksien poistamiseksi. Niitä olivat

suurempia vaatimuksia maan kät ilöoppilaitokseen pääsemistä varten; helputuksien hankkiminen kät ilönammattiin antautuville naisille, kuten esim. vapaan asunnon ja elatuksen - - myöntäminen kät ilöoppilaille Helsingin lapsenpäästölaitoksessa; tarpeellisia muutoksia kät ilöopetukseen; kertauskurssien toimeenpaneminen kät ilöitä varten; kät ilöitten hyväksi ja molemminpuolista suojelemista varten toimivien yhdistysten edistäminen; vanhuudenelatuksen, eläkkeen tahi elinkoron hankkiminen saamattomiksi käyneille ja aikansa palvelleille, hyvin arvostelluille kät ilöille; taitavien ja tähän asianmukaisesti päteviksi todistettujen kät ilöitten oikeuttaminen erikoisilla ehdoilla luoksensa hoidettaviksi ottamaan ja päästämään lapsensynnyttäjiä, josta seikasta erikoisia määräyksiä puuttuu nykyään voimassa olevassa laissa, sekä laillisen edesvastuun säätäminen asiaankuulumattomille henkilöille eli n. s.

"viisaille muijille" siitä, että antavat käyttää itseään synnytystapauksissa. (KL 5/1899, 88 - 91.)

Myös vuoden 1900 ensimmäisessä yleisessä kättilökokouksessa oltiin yhtä mieltä siitä, että kättilöoppilaaksi pääsyä varten vaadittavia tietovaatimuksia olisi korotettava sekä oppiaikaa pidennettävä ja oppimäärää laajennettava. Täytyy muistaa, että tuolloin voimassa olleen vuoden 1879 kättilöohjesäännön mukaan oppilaaksi pääsemisen vaatimuksina olivat vain luku- ja kirjoitustaito. Lisäksi olisi oppilaille saatava aluksi "koetusaika". (vuoden 1900 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 5/1900, 106 - 109.)

Professori Heinricius mielti kirjoituksessaan Kättilölehdessä vuonna 1900 sitä, tulisiko *valtion* kustantaa se osa yleisestä terveydenhoidosta, joka koski kättilöiden toimintaa. Tuolloin valtio jo tosin avusti muutamia köyhiä kuntia kättilön palkkaamisen suhteen. Heinricius oli sitä mieltä, että valtionavun myöntäminen helpottaisi suuresti kuntien pyrkimyksiä hankkia kättilöitä ja tarjota heille jotakuinkin riittävä palkka. Olihan valtion avulla helpotettu kuntien mahdollisuutta kunnanlääkäreidenkin palkkaamiseen. Valtio otti osaa myös toiseen yleisen terveydenhuollon osaan kunnissa, nimittäin rokotukseen. Hänen mielestään kättilötoimi olisi järjestettävä lain tai asetuksen kautta, jolla kunnat veloitettaisiin hankkimaan kättilö ja jollakin tavoin pitämään huolta hänen toimeentulostaan. (KL 1/1899, 7 - 9.)

Heinricius jatkoi pohdintaansa vuoden 1900 yleisessä kättilökokouksessa. Hän mielti sitä, että jos valtio kokonaan tai osittain maksaisi kättilön palkan, tulisi valtiolla olla monessa suhteessa määräysvaltaa kättilön suhteen. Sillä tuolloin kun kättilö oli kunnan palveluksessa, oli kunnalla lain mukaan oikeus määrätä hänen tehtävistään. Hän katsoi myös, että jos valtio katsoisi voivansa pakottaa kunnat palkkaamaan kättilöt, niin valtion pitäisi myöskin määrätä palkan suuruus, sillä muuten kunnat voisivat määrätä sen aivan mitättömäksi. (KL 5/1900, 104.)

2 KÄTILÖKYSYMYKS EDUSKUNNASSA

Naiskansanedustajat ottivat kätilökysymyksen esille ensimmäisillä yksikamarisen eduskunnan valtiopäivillä vuonna 1907. Hedvig Gebhard, Aleksandra Gripenberg, Eveliina Ala-Kulju, Hilda Käkikoski ja Iida Vemmelpuu jättivät *kätilöiden palkkausta* koskevan valtiopäiväanomuksen. He kiinnittivät huomiota siihen, että 1800-luvun jälkipuoliskolla kätilöiden lukumäärä kunnissa nousi kovin hitaasti, vaikka heitä oli jo vuodesta 1859 ollut "vakinaisella palkkaussäännöllä". Kätilöiden puute oli syynä muun muassa suureen pienten lasten kuolleisuuteen. Anomuksessa esitettiin, että kunnat *velvoitettaisiin* palkkaamaan yksi kätilö kuhunkin kuntaan. Suuremmissa kunnissa, joissa kulkuneuvot olivat huonoja ja matkat pitkiä, kuntien pitäisi lääkintöhallituksen harkinnan mukaan palkata kaksi tai kolme kätilöä. (Laiho 1991, 38.)

Asiaa käsitteli anomusvaliokunta, joka esitti kantansa mietinnössä *numero 5 eduskunnalle tehdyn anomusehdotuksen johdosta kuntien velvottamisesta palkkaamaan kätilöitä kuhunkin kuntaan*. Siinä myönnettiin anomusehdotuksen olevan aiheellinen. Valiokunta totesi, että kehottaakseen maalaiskuntia palkkaamaan itselleen kätilön oli hallitus vuodesta 1900 lähtien jakanut useille kunnille kyseiseen tarkoitukseen apurahoja. Koska *valtioneuvolla* oli havaittu olevan vaikutusta kuntien myötämielisempään suhtautumiseen kätilöiden palkkaamiseen, esitti anomusvaliokunta entistä suurempien valtionapujen myöntämistä kunnille tähän tarkoitukseen. Se ehdotti myös, että hallitus ottaisi asiakseen selvittää, missä määrin ja milloin olisi soveliaista nimenomaan *velvoittaa* kunnat palkkaamaan kätilö. Tästä riippumatta käsiteltäväksi olisi otettava kätilöiden aseman parantaminen. Valiokunta ehdotti jopa, että hallitus voisi myöntäessään kunnille apurahoja asettaa ehdoksi sen, että kätilöt saisivat tyydyttävät palkkaedut. Valiokunnassa kannatettiin myös sitä, että kunnat olisi velvoitettava maksamaan kätilölle palkkio varattomien synnyttäjien puolesta. Lisäksi voitaisiin ajatella, että kunnat hankkisivat kätilölle kunnollisen asunnon. (Anomusvaliokunnan mietintö nro 5, KL 1/1908, 12 - 14.) Valiokunta oli siis ajan tasalla kätilöiden ongelmien suhteen. Se otti esiin myös epäkohtia, joista naiskansanedustajien anomusehdotuksessa ei ollut mitään mainintaa.

Asiasta käytiin eduskunnassa mielenkiintoinen ja värikäs keskustelu. Keskustelu pyöri lähinnä sen ympärillä, pitäisikö kunnat pakottaa palkkaamaan kätilöitä vai ei. Kiistaa tuli myös siitä,

pitäisikö valtionapua antaa kaikille kunnille vai ei. Lopulta valiokunnan mietintö hyväksyttiin huutoäänestyksellä. (KL 2/1908, 30 - 34.)

Asia eteni seuraavasti. Eduskunta lähetti 17.10.1907 Keisarille kirjeen, jossa anottiin, että kysymys kuntien velvoittamisesta hankkimaan riittävä määrä kättilöitä sekä kättilöiden palkkausetujen täydellinen järjestäminen viipymättä otettaisiin valmisteltavaksi ja sen perusteella annettaisiin eduskunnalle esitys asiasta. (KL 4/1908, 74 - 90.)

Senaatin siviilitoimituskunnan kirjeessä 10.2.1908 lääkintöhallitusta kehoitettiin antamaan lausunto edellä mainitun eduskunnan anomuksen johdosta. Lääkintöhallitus turvautui maamme kättilöopetuksen johtajan, professori Heinriciuksen apuun ja pyysi tältä lausuntoa asiasta. Heinricius mainitsi lausunnossaan, että voimassa olleessa ohjesäännössä ei määrätty mitään kuntien velvollisuudesta palkata kättilöä tai hänen palkkansa suuruudesta. Seurauksena olikin ollut se, että kättilön asema oli hyvin epävarma ja hänen palkkansa kohtuuttoman pieni. Heinricius oli sitä mieltä, että

olisi kättilötoimi maassamme jonkun lain tai asetuksen kautta järjestettävä, jonka kautta kukin kunta velvoitettaisiin hankkimaan kättilö ja jollakin tavoin hänen toimeentulostaan huolta pitämään. Kuntia olisi velvoitettava maksamaan kunnan palveluksessa olevalle kättilölle palkka, joka ei saisi olla määrättyä summaa pienempi; kättilön tulisi saada sekä vapaan asunnon ja puut. Valtion täytyisi apuvaroilla tehdä köyhille kunnille mahdolliseksi kättilön ottamisen. (KL 4/1908, 74 - 90.)

Lääkintöhallituksen lausunto asiasta Keisarille on päivätty 16.6.1908. Siinä lääkintöhallitus kannatti pitkälti professori Heinriciuksen lausunnossaan esittämiä seikkoja. Sen mielestä *maamme kunnat olisi lailla velvoitettava hankkimaan kättilöitä*. Tällainen määräys kohottaisi kättilökunnan arvoa ja saisi kansan paremmin ymmärtämään kättilön välttämättömyyden ja ennen kaikkea saattaisi kättilöiden aseman varmemmalle pohjalle. *Minimipalkaksi* kunnan palveluksessa olevalle kättilölle olisi määrättävä 500 markkaa, koneellisen oppikurssin suorittaneelle kättilölle kuitenkin 600 markkaa. Näiden lisäksi kättilölle kuuluisivat vapaa asunto ja lämpö tai niitä vastaava rahamäärä. Laissa määrätty pohjapalkka takaisi siis kättilön toimeentulon. Valtion tulisi edelleenkin myöntää vähävaraisille ja harvaan asutuille kunnille avustusta koulutettujen kättilöiden palkkaamiseksi. Vuoden 1879 kättilöohjesääntö olisi muutettava tarpeellisin kohdin. Koulutusta koskevia muutoksista olisivat tarpeen pääsyaatimusten nostaminen korkeamman kansakoulun oppimääräksi, muutaman viikon koeaika sekä oppikurssin pidentäminen puolella vuodella. Kättilöille olisi myös

toimeenpantava kertauskursseja. Lisäksi lääkintöhallituksen mielestä kysymys eläkerahaston perustamisesta kättilöitä varten olisi otettava käsiteltäväksi. Sopivana keinona se piti sitä, että valtio, kunnat ja kättilö yhdessä osallistuisivat sen rahoitukseen. Lääkintöhallitus katsoi myös, että kuntien tulisi huolehtia siitä, että myös varattomilla synnyttäjillä olisi mahdollisuus käyttää kättilönäpua. (lääkintöhallituksen lausunto, KL 5/1908, 102 - 104.)

Senaatti kuitenkin päätti, ettei vielä ollut aika velvoittaa kuntia palkkaamaan tutkinnon suorittaneita kättilöitä (KL 6/1910, 91). Vuoden 1879 kättilöohjesääntö jäi vielä voimaan ja kättilöiden asia sai jäädä odottamaan parempia aikoja.

3 KOMITEA UUDISTAMAAN KÄTILÖOHJESÄÄNTÖÄ

Lääkintöhallitus oli siis jo vuonna 1899 ehdottanut, että perustettaisiin komitea tutkimaan tuolloisia kättilöoloja ja tekemään ehdotus uudeksi kättilöohjesäännöksi (ks. s. 29). Noin kymmenen vuotta myöhemmin tähän päästiinkin.

Vuonna 1911 asetettiin kättilöohjesääntöä uudistamaan asiantuntijakomitea, jonka puheenjohtajana toimi professori Heinricius ja jäseninä olivat piirilääkäri G.V. Levander, lääketieteen lisensiaatti A.Y. Koskimies, maanviljelijä Taavi Junnila sekä *kättilökunnan omana edustajana* Viipurin synnytyslaitoksen ylikättilö Gunilla Lindahl. Komitean kokoonpanon perusteella voi Laihon (1991) mukaan arvioida kättilökunnan keskuudessa ilmenneen riittävää aktiivisuutta, koska ammattikunnan omaa mielipidettä haluttiin kuulla. Tämä kertoo myös kättilöiden saaman luottamuksen ja yleisen merkityksen lisääntymistä. (Laiho 1991, 37.)⁴

Vuonna 1912 työnsä valmiiksi saaneen komitean ehdotuksessa esitettiin kättilöille *minimipalkkaa*, jotta he voisivat toimia myös sellaisissa kunnissa, joissa ei ollut mahdollisuutta lisätuloihin. Kättilöiden tulisi päästä eläkkeelle kolmenkymmenen työvuoden

⁴ Uudenmaan läänin kättilöyhdistys anoi senaatilta lupaa saada valita lisäksi joku kunnankättilönä toimiva jäseneksi kyseiseen komiteaan. Yhdistys perusteli pyyntöään sillä, että komiteaan valittu kättilö oli toiminut yksinomaan lapsenpäästölaitoksessa, eikä hänellä siten voinut olla tarpeeksi tietoa maalaiskuntien kättilöiden oloista. Lääkintöhallitus puolsi ehdotusta, mutta senaatilta tuli asiaan kielteinen päätös. (KL 3/1911, 43.)

jälkeen 60-vuotiaina. Komitea oli sitä mieltä, että *kuntien tulisi valtion avustuksella palkata asukaslukunsa edellyttämä määrä kätilöitä*. Vain laillistetuilla kätilöillä tulisi olla oikeus ammatin harjoittamiseen ja muilta se tulisi kieltää rangaistuksen uhalla. Kätilöopetuksen pääsyvaatimuksia tulisi korottaa ja koulutus siirtää yliopiston yhteydestä itsenäiseen kätilöopistoon, josta tulisi muodostaa sisäoppilaitos. (Laiho 1991, 37.)

Asiantuntijakomiteaan kuulunut kätilö Gunilla Lindahl ei katsonut voivansa hyväksyä komitean ehdotusta kaikilta osin ja esitti siksi eriävän mielipiteensä Kätilölehdessä vuonna 1912. Hän piti tärkeänä, ettei Kätilöopistoon otettaisi kerrallaan enempää kuin 25 oppilasta, jotta kaikille kätilöille riittäisi myös tulevaisuudessa töitä. Hän näki synnytyslaitosten nopean lisääntymisen johtavan kätilöiden työnpuutteeseen, koska jos synnyttäjät koottaisiin yhteen paikkaan, tultaisiin toimeen vähemmällä työvoimalla. Varsinkin yksityisesti ammattiaan harjoittaville kätilöille laitosten määrän lisääntyminen tietäisi hänen mukaansa työttömyyttä. (KL 9/1912, 152 - 156.)

Lindahl katsoi myös, ettei kunnille tulisi myöntää erivapauksia olla palkkaamatta kätilöä, kuten ehdotuksessa sanotaan, viideksi vuodeksi kerrallaan kuvernöörin päätöksellä. Hän ei voinut myöskään yhtyä komitean ehdotukseen kunnan palveluksessa olevien kätilöiden palkkauksesta. Hänen mukaansa olisi välttämätöntä korottaa maalaiskätilöiden palkkoja, koska tuolloin suurin osa kätilön pienestä vuosipalkasta kului hänen työssään tarvitsemiin tarvikkeisiin. Komitean ehdottamaa kolmensadan markan eläkettä 30 nuhteettoman palvelusvuoden jälkeen hän piti aivan riittämättömänä. (KL 9/1912, 152 - 156.)

4 KÄTILÖKUNNAN TOIVOMUKSIA UUDEN KÄTILÖOHJESÄÄNNÖN SUHTEEN

Kätilöiden esittämiä toivomuksia uuden kätilöohjesäännön suhteen esiteltiin Kätilölehden sivuilla vuonna 1912. Ylipäänsä tärkeimpänä kätilöt tuntuivat pitävän kätilöiden taloudellisen toimeentulon turvaamista. Kätilöt toivoivat parempaa palkkaa, eläkettä sekä oikeutta virkavapauteen vuosittain, ilman että kätilön olisi itse palkattava sijaista. Suotavana he pitivät jonkinlaisen pohjapalkan asettamista koko maahan sekä yhtenäistä taksoitusta. Kätilöt halusivat lisäksi, että *kunnat maksaisivat kätilölle niiden edestä, jotka eivät itse voineet maksaa*. Sakkojen määräämistä niille, jotka avustivat synnytyksessä suorittamatta kätilötutkintoa, esitettiin. (KL 1/1912, 6 - 13; 2/1912, 20 - 26 & 3/1912, 35 - 36.)

Monissa kättilöiden esittämissä ehdotuksissa uuden kättilöohjesäännön suhteen puututtiin myös kättilöoppilaaksi ottamiseen ja kättilökoulutukseen. Kättilöt toivoivat, että kättilöoppilaiden pääsyvaatimuksia nostettaisiin. Oppiajan pidentämistä puoleksitoista vuodeksi toivottiin yleisesti. Kättilöiden velvollisuuksissa monet näkivät olevan paljonkin tarkastamisen varaa. Rokotusvelvollisuuden suhteen oltiin eri mieltä. Jotkut olisivat halunneet poistaa rokotukset kokonaan kättilön toimesta, toiset olisivat säilyttäneet rokotuksen kättilön tehtävänä kuitenkin eri maksua vastaan. Joissakin ehdotuksissa toivottiin, että kuppaaminen ja verimadon asettaminen poistettaisiin kättilöiden velvollisuuksista. Kertauskurssit olisi haluttu pakollisiksi ja kaikkien niiden, jotka tahtoivat, olisi saatava opetusta koneellisessa lapsenpäästöaidossa. Sekä kättilövalan säilyttäminen että poistaminen saivat kannatusta. (KL 1/1912, 6 - 13; 2/1912, 20 - 26 & 3/1912, 35 - 36.)

Vuoden 1912 syyskuussa pidetyn yleisen kättilökokouksen tarkoituksena oli tutustua kättilöohjesäännön uudistamista pohtineen komitean ehdotukseen ja keskustella sen pohjalta. *Mitään käytännön merkitystä tällä pohdinnalla ei kuitenkaan ollut*, sillä lääkintöhallitus oli jo tarkastanut komitean ehdotuksen ja pienten muutosten jälkeen palauttanut sen senaattiin. Kokouksessa esiintyikin epäilyjä siitä, olisiko keskusteluilla mitään merkitystä. Paikalla ollut Suomen lääkintöhallituksen pääjohtaja professori T. Laitinen kehotti kättilöitä kuitenkin keskustelemaan asiasta vakavasti. Heidän mielipiteensä voisivat olla hyödyksi asian lopullisessa ratkaisussa, vaikkakaan niillä ei olisi ratkaisevaa merkitystä. (KL 2/1913, 20 - 28.)

Yleisessä kokouksessa vuonna 1912 otettiin siis keskusteltavaksi *"Ehdotus asetukseksi kättilöistä ja kättilötoimen järjestämiseksi maassa"*. Suurin osa pykälistä hyväksyttiin ilman sen suurempaa keskustelua. Seuraavassa kohtia, joihin pysähdyttiin. Vaadittiin, että vuosittain otettaisiin kättilökoulutukseen vain 50 oppilasta, kuten komitean jäsen kättilö Lindahlkin vastalauseessaan esitti. Kokous ei myöskään hyväksynyt komitean ehdotusta siitä, että pienet kunnat yhtyisivät yhdeksi kättilöpiiriksi. Kokous yhtyi myös kättilö Lindahlin esitykseen, että kunnat oli velvoitettava palkkaamaan väkilukunsa edellyttämä määrä kättilöitä, eikä niille tulisi myöntää tästä erivapauksia. (KL 2/1913, 20 - 28.)

Edelleen vuoden 1912 yleinen kokous yhtyi kättilö Lindahlin esitykseen myös kunnankättilöiden palkan nostamisesta sillä lisäyksellä, että kunnollisen asunnon ja saunan saanti asetettiin ehdotetun vuokratyönsä edelle. Kokous paheksui sitä, että *yksityisesti toimivat*

kättilöt oli jätetty niiden etujen ulkopuolelle, joita kunnankättilöt tulisivat komitean laatiman ehdotuksen perusteella mahdollisesti nauttimaan. (KL 2/1913, 20 - 28.)

Vuonna 1911 asetetun kättilökomitean ehdotuksessa uudeksi kättilöohjesäännöksi sanottiin myös, että "kunnankättilöä varten on laadittava säännöt, joissa lähemmin määrätään, mikäli kunta on oikeutettu niistä päättämään, ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka kättilölle kuuluvat, ja on säännöille, sittenkun piirilääkäri on niistä lausunnon antanut, hankittava kuvernöörin vahvistus" (KL 9/1912, 137 - 144). Yleisessä kättilökokouksessa vuonna 1912 kättilö Lindahl esitteli laatimansa mallin "*kättilökontrahdiksi*", jota kokous piti asiallisena ja hyvänä. Lindahl perusteli kontrahdin tarpeellisuutta sillä, että olisi varmempaa, jos kuntien ja niiden kättilöiden väliset sopimukset saisivat laillisen sitoumuksen muodon siten, että molemminpuoliset oikeudet ja velvollisuudet olisivat paperille merkityt. Tuolloin ei juuri muuta sopimusta kättilön ja kunnan kesken ollut kuin kuntakokouksen pöytäkirja, jossa kättilön ottamisesta kuntaan oli päätetty. *Jos jonkinlainen sopimus oli tehty, se oli hyvin vaillinainen käsittäen vain palkkaehdot ja irtisanomisajan.* (vuoden 1912 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1913, 33 - 43.)

Kättilö Lindahl esitti mitä kaikkea kättilökontrahdin tulisi sisältää. Ensinnäkin siihen olisi merkittävä kättilöpiirin rajat. Sen jälkeen olisi merkittävä kättilön kiinteä palkka, samoin sen suoritustapa ja maksun suorittaja. Myös asuntopaikan ja asunnon olisi oltava tarkoin määrätyt. Ennen kontrahdin hyväksymistä kättilön tulisi saada tarkastaa asunto. Kunnan velvollisuutena olisi tehdä siihen tarvittavat korjaukset. Lisäksi kontrahdissa olisi oltava sanottuna kättilön saamien polttopuiden määrä ja laatu. Paperilla olisi myös oltava myös *taksa* eli rahakorvaus, jonka kättilö saisi jokaisesta toimituksesta. Vaivaisapua nauttivien edestä olisi kunta velvollinen suorittamaan korvauksen. Taksassa olisi mainittava myös keskenmenon hoito sekä käynnit synnytystä odottavan luona. Lisäksi kontrahtiin olisi merkittävä *kyyti*. Kuljetus toimituspaikkaan ja takaisin olisi kättilöä tarvitsevan kustannettava, poikkeuksena vaivaisapua nauttivat, joiden puolesta sen maksaisi kunta. Toimituspaikassa kättilön tulisi saada ilmainen ruoka. Oikeus rokotukseen tulisi merkitä kontrahtiin. Kättilön loma-ajasta tulisi olla merkintä kontrahdissa. Sen pitäisi kestää vähintään kaksi viikkoa, jonka ajaksi kunta olisi velvollinen palkkaamaan sijaisen. Kunnan tulisi myös kustantaa kättilölleen puhelin. Kättilökontrahdin lopussa tulisi olla maininta irtisanomisajasta. (vuoden 1912 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1913, 33 - 43.) Kättilökontrahdin suhteen ei juuri kuitenkaan edistystä tapahtunut.

Jotkut kättilöt olivat jo menettäneet toivonsa siitä, että virallista tietä saataisiin parannusta kättilöiden asemaan. Kättilölehdessä vuonna 1912 nimimerkki "paljon kärsinyt kunnan kättilö" kehotti kuntien palveluksessa olevia kättilöitä yhdistämään voimansa ja vaatimaan kunnilta kunnollisia asuntoja kättilöille. Hän mielti jopa sitä mahdollisuutta, että kaikki ne kunnankättilöt, joiden vuosipalkka ei olisi vähintään 500 markkaa ja joilla ei ole lämmintä asuntoa kunnalta, irtisanoutuisivat. Tämän jälkeen kukaan kättilökunnan jäsen ei hakisi avoimeksi tullutta virkaa, ellei vuosipalkka olisi 600 markkaa ja siihen kuuluisi lämmin asunto. Hän uskoi tämän keinon tehoavan myös kättilöiden kohdalla, niin kuin lääkäreidenkin kohdalla aiemmin. Hänen mukaansa lääkäreiden palkat kohosivat kunnissa, kun paikkoihin ei ilmaantunut yhtään hakijaa palkkojen pienuuden takia. (KL 6/1912, 95 - 98.)

5 UUSI EDUSKUNTAESITYS KÄTILÖKYSYMYKSESTÄ

Muun muassa Hilja Pärssinen oli mukana tekemässä eduskuntaesitystä kättilökysymyksestä 17.2.1914. Esityksen tekijät katsoivat eduskuntakysymyksen teon olevan välttämätöntä, koska vuonna 1912 raporttinsa julkaisseen kättilökomitean lakiehdotus ei ollut vielä eduskunnalle saapunut. (eduskuntaesitys, KL 9/1912, 137 - 151.)

Uusi asetusehdotus pohjautui professori Heinriciuksen johtaman komitean ehdotukseen, mutta sisälsi joitakin muutoksia ja lisäyksiä. *Esityksen asetukseksi kättilöistä ja kättilötoimen järjestämisestä maassamme* perusajatuksia olivat kättilöiden ammatillisten valmiuksien parantaminen sekä palkkausolojen korjaaminen. Ehdotus sisälsi myös periaatteen, että vain koulutettujen kättilöiden sallittiin harjoittaa ammattia. Ehdotus olisi *pakottanut* kunnat palkkaamaan asetuksessa määrätyn asukasluvun mukaan kättilöitä. Näin ne saisivat säädetyn valtionavun kutakin kättilönvirkaa varten. Yli 3 500 hengen kunnissa olisi oltava vähintään kaksi kättilöä. Näin kättilöiden määrä lisääntyisi. (eduskuntaesitys, KL 9/1912, 137 - 151; 6/1914, 83 - 92 & 7/1914, 100 - 102.)

Uudessa ehdotuksessa määriteltiin tarkasti kenelle oli annettava maksutonta kättilönapua (vuositulot alle 2 000 markkaa). Utta oli se, että "desinfisioimisaineet" ja lääkkeet varattomia varten käytettäväksi pitäisi kunnan kustantaa, ellei niitä sitten maksanut jokin sairaskassa tai vakuutuslaitos. (eduskuntaesitys, KL 9/1912, 137 - 151; 6/1914, 83 - 92 & 7/1914, 100 - 102.)

Kunnan kättilöitä varten laadittujen sääntöjen tulisi sisältää määräyksiä kättilön tehtävästä *äitien ja lastenhoidon neuvonnassa*. Kättilöiden velvollisuuksiin oli lisätty velvollisuus käydä kerran päivässä kymmenen vuorokauden ajan synnytyksen jälkeen *tutkimassa synnyttäneen ja lapsen terveydentila, sekä antaa neuvoja raskauden tilassa oleville naisille heidän terveytensä hoidosta sekä neuvoa heitä valmistautumaan syntyvän lapsen varalle*. (eduskuntaesitys, KL 9/1912, 137 - 151; 6/1914, 83 - 92 & 7/1914, 100 - 102.)

Asetusehdotus olisi myös korottanut kättilöiden minimipalkkaa 500 markasta 600 markkaan vuodessa. Täytyy muistaa, että myös kuntien saama apuraha kättilön palkkaamista varten oli noussut 200 markasta 400 markkaan. Kuljetusta ja ruokaa toimituspaikassa koskevaan pykälään oli lisätty, että varattomien tapauksessa kunta olisi velvollinen korvaamaan ne kättilölle. Ikärajaa, jolloin kunnankättilön olisi luovuttava toimestaan, oli nostettu 55 vuodesta 60 vuoteen. Samoin tämän ehdotuksen mukaan olisi ollut palveltava kunnankättilönä 30 vuotta entisen 25 vuoden sijasta, jotta olisi ollut oikeutettu saamaan valtion varoista 600 markan vuotuisen eläkkeen. Lisäyksenä oli mainintoja eräänlaisesta työkyvyttömyyseläkkeestä. Muuten ehdotus oli asiasisällöltään yhtäpitävä kättilökomitean ehdotuksen kanssa. (eduskuntaesitys, KL 9/1912, 137 - 151; 6/1914, 83 - 92 & 7/1914, 100 - 102.) Tätä anomusta ei kuitenkaan *muodollisista syistä* käsitelty eduskunnassa (KL 6/1914, 94).

6 KÄTILÖOHJESÄÄNTÖÄ EI SAADA LÄPI

Kättilöohjesääntöasia ei siis juuri edennyt. Vuonna 1914 kättilö Gunilla Lindahl katsoi tarpeelliseksi esittää avoimen kysymyksen Kättilölehdessä. Hän ihmetteli, ettei kättilökomitean senaattiin jättämästä ehdotuksesta ollut kuulunut mitään ja ehdotti, että lähetettäisiin jonkinlainen lähetystö tiedustelemaan ja kiirehtimään asiaa senaatissa, jotta esitys vihdoinkin annettaisiin eduskunnalle. Näin saataisiin luotua lisää painetta asian edistämiseksi. (KL 4/1914, 61.)

Kättilölehden päätoimittaja professori Carl Hahl joutui vielä vuonna 1915 toteamaan, ettei vieläkään ollut päästy kättilöiden asiassa komiteanmietintöä pidemmälle. Toiveet muutoksista olivat tuolloin hänen mielestään entistä pienemmät. Silti hänen mielestään piti valmistautua tulevaisuuden parempiin olosuhteisiin keräämällä tietoa kättilöiden olosuhteista. Hän julkaisi Kättilölehdessä kyselyn, johon hän toivoi kaikkien, niin kuntien- ja kaupunkien kättilöiden,

kuin yksityispraktiikkaa harjoittavien kättilöiden, lähettävän vastauksensa. (KL 11/1915, 159 - 161.) Saatujen vastausten lukumäärä jäi tosin niin vähäiseksi, ettei niiden perusteella juuri voinut vetää johtopäätöksiä. (KL 4/1917, 47 - 49.)

Vuonna 1917 järjestetty yleinen kättilökokous käsitteli vuonna 1914 tehtyä *ehdotusta asetukseksi kättilöistä ja kättilötoimen järjestämisestä maassamme*. Ehdotukseen haluttiin tehdä muutamia muutoksia. Tärkeää oli saada aikaan toimenpiteitä kättilöiden taloudellisen aseman turvaamiseksi. Kokouksessa päätettiin lähettää anomus kättilöiden "*kalliinajan palkanlisäyksestä*" senaatille sekä kunnille samasta asiasta kiertokirje. Kunnille menevän kiertokirjeen jäljennös päätettiin toimittaa lääkintöhallitukselle ohjesääntömuutosehdotuksen kera. (vuoden 1917 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4 - 5/1918, 45 - 55.)

Kiertokirjeessä kättilökunta pyysi kuntia ensi tilassa tekemään kunnankättilöiden palkkaukseen ne muutokset, jotka yleinen kättilökokous oli yksimielisesti hyväksynyt. Niissä kuntia vaadittiin maksamaan kättilöilleen vähintään 1 200 markkaa vuosipalkkaa. Rokotuspalkkioita vaadittiin korotettaviksi sadalla prosentilla. Rokotuspäivinä kättilön olisi saatava ilmainen kuljetus sekä yöpito. (vuoden 1917 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4 - 5/1918, 45 - 55.)

Jos näihin kättilökokouksen asettamiin ehtoihin ei suostuttaisi, kättilöt sanoisivat itsensä irti "välikirjassa" sovitun ajan kuluttua, jonka jälkeen he jäisivät kuntaan harjoittamaan kättilön tointa yksityisesti. Irtisanomisajan jälkeen tulisi voimaan väliaikainen taksa eli niin sanottu "pakkotaksa": säätyläisiltä 200, talollisilta 150, torppareilta 50 ja mökkiläisiltä 25 markkaa sekä kunnanapua nauttivien puolesta kunnan olisi maksettava 100 markkaa. (vuoden 1917 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4 - 5/1918, 45 - 55.) Tällaiseen joukkoirtisanoutumiseen ei ilmeisesti kuitenkaan lähdetty.

Vuoden 1917 yleinen kättilökokous lähetti siis myös anomuksen senaatille sekä kiertokirjeen lääkintöhallitukselle. Senaatille kokous ehdotti, että sitä valtion määrärahaa, jonka senaatti 18.11.1907 myönsi kunnankättilöiden palkkauksen avustamiseksi vuoteen 1918 asti, jatkettaisiin korotettuna siihen asti kunnes uusi kättilöohjesääntö, jota oli odotettu jo kymmenen vuotta, astuisi voimaan. (vuoden 1917 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4 - 5/1918, 52 - 55.) Tämä kalliinajan lisäpalkkion anomus niiden kuntien kättilöille, jotka saivat valtion apua, kuitenkin hylättiin muutoseikkojen takia (KL 5/1917, 66).

Lääkintöhallitusta vuoden 1917 kättilökokouksen lähettämässä kiertokirjeessä pyydettiin ottamaan huomioon ne muutokset, jotka yleinen kättilökokous oli tehnyt käsitellessään ehdotusta uudeksi kättilöohjesäännöksi. Lääkintöhallituksen toivottiin myös myötävaikuttavan asian pikaiseen käsittelyyn lääkintöhallituksessa itsessään sekä senaatissa ja että uusi kättilöohjesääntö tulisi tuolloin koolla olleilla valtiopäivillä käsitellyksi ja lopullisesti vahvistetuksi. (vuoden 1917 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4 - 5/1918, 55 - 56.)

Tunteet alkoivat kuumeta kättilökunnan keskuudessa. Vuonna 1917 ainakin Hämeen läänin kättilöyhdistys sai tarpeekseen kättilöohjesääntöuudistuksen etenemättömyydestä. Yhdistyksen vuosikokouksessa alusti kättilö Anna Niiranen seuraavasti:

"Miksi ei kättilökunta ole yhtenä suurena voimana noussut tässä uudistusten mylläkässä asemaansa kohottamaan ja aineellisuuttaan turvaamaan. Eikö se ole jo tarpeeksi odottanut ulkopuolelta tulevaa apua - . --Jokaisen on otettava vaaria ajasta ja itsestään. Tai eikö kättilökunnalla ole tarpeeksi kokemusta luottamuksesta toisten apuun? - - Kättilöyhdistykset ovat toistakymmentä vuotta taistelleet, kokouksissaan puhuttu, puuhattu aina luottaen esimiehiin ja heidän kauniisiin lupauksiin. - - Naisedustajat ottivat ensimmäisessä eduskunnassa kättilö asian täydellä todella ajaakseen, vaan asiaa tuntevat miehet lykkäsivät sen komiteaan, jossa se on saanut odottaa lähes 10 vuotta. - - Viime syksynä anoivat kuntain kättilöt kalliinajan palkankoroitusta, niin kohautti senaatti olkapäitään." (KL 8 - 9, 1917, 111 - 112.)

Kyseisen ajankohdan yhteiskunnallisen ilmapiirin vaikutus oli nähtävissä myös kättilöiden kirjoituksissa Kättilölehdessä. Esimerkiksi nimimerkki H.H. ehdotti vuonna 1917 "arvoisille ammattiveroilleen" liittymistä työväenjärjestöön. Hänen mielestään kättilöt voisivat perustaa sairaanhoitajien kanssa ammattiosaston. Hänen mukaansa "siinä on voimaa ja sen kautta voisimme mekin vaatimuksemme vaatia ja asiamme viedä eteenpäin". (KL 4/1917, 44 - 46.)

Monien vaiheiden jälkeen kättilöohjesääntö hyväksyttiin vasta itsenäisessä Suomessa vuonna 1920. Opetusta koskeva ohjesääntö hyväksyttiin kuitenkin vasta vuonna 1926. (Laiho 1991, 38.) Kaiken kaikkiaan kättilöiden mahdollisuudet oman asiansa ajamiseen paranivat vuosina 1900 - 1920 huomattavasti. Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto perustettiin ja kättilökuntaa kuultiin, kun sitä koskevia asioita oli käsiteltävänä eri tahoilla. Mikä tämän kuulemisen konkreettinen vaikutus oli, sitä on vaikea arvioida. Todennäköisimmin sen vaikutus oli kuitenkin sangen vähäistä.

V KÄTILÖIDEN JÄRJESTÄYTYMINEN: SUOMEN KÄTILÖYHDISTYSTEN KESKUSLIITON PERUSTAMINEN

Suomen itsenäistymiseen mennessä kättilökunnan kannalta oli siis tapahtunut jo paljon. Kättilöiden oma lehti, Kättilälehti, oli perustettu jo vuonna 1896, kaksi vuotta tätä myöhemmin perustettiin ensimmäiset paikalliset kättilöyhdistykset ja näiden keskushallinto vuonna 1910. Sen tehtäväksi tuli kättilökunnan etujen valvonta sekä yleisten kokousten järjestäminen ja päätösten täytäntöönpano. Vuoden 1919 syyskuussa yleisessä kokouksessa perustettiin *Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto*. Myöhemmin nimi lyheni *Suomen Kättilöliitoksi*. Näiden raamien luomisen jälkeen alettiin toivoa, että saataisiin perustetuksi erityinen kättilötoimisto hoitamaan kättilökunnan käytännön asioita. Lisäksi puuhattiin kättilöille erottautumiskeinoiksi omaa työpukua ja merkkiä. Seuraavassa näistä ponnisteluista sekä hankauksista kättilökunnan sisällä. Kättilökuntaa repivät erilaiset jaot, esimerkiksi jako maalais-, kaupunki-, laitos- ja yksityiskättilöihin sekä jako suomea ja ruotsia puhuviin kättilöihin.

1 OMA LIITTO: SUOMEN KÄTILÖYHDISTYSTEN KESKUSLIITTO

1910-luvulla syntyi siis tarve perustaa erityinen keskushallitus yhdistämään eri läänien kättilöyhdistykset ja ajamaan yhteisiä asioita eteenpäin. Keskushallituksen säännöt jätettiin vahvistamista ja rekisteröimistä varten sosiaalivaltion 20.10.1919. Niihin oli tehtävä pieniä pääasiassa muodollisia muutoksia ennen hyväksymistä. Oleellinen muutos oli se, että oli muodostettava "keskusliitto". (KL 1/1920, 18 - 19.)

Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto laillistettiin rekisteröityjen yhdistysten joukkoon tammikuun 24. päivänä vuonna 1920. Toiveita ja pyrkimyksiä tähän oli kättilökunnan taholta ollut siis jo parinkymmenen vuoden ajan. Kättilöliiton toimiala käsitti kaikki kättilötoiminnan alat. Vaikka nyt oli saatu laillistetut puitteet liiton toiminnalle, liitto oli sisäisesti vielä sangen heikko, koska sen jäseneksi oli liittynyt vain noin neljäsosa maamme kättilöistä.

Kättilölehdessä, jota tilasi noin puolet maamme kättilöistä, vedottiinkin jokaisen kättilöyhdistyksen velvollisuuteen hankkia lisää jäseniä. Kättilöille teroitettiin, että vain suuren jäsenmäärän suomalla arvovallalla Keskusliitto ja sen hallitus voisivat ajaa kättilöiden ja

kätilyhdistysten asiaa lääkintöhallituksen, valtioneuvoston ja eduskunnan edessä. (KL 2/1920, 25 - 28.)

Kaksi vuosikymmentä myöhemmin, vuoden 1941 yleisessä kokouksessa keskusteltiin tarpeesta muuttaa Keskusliiton sääntöjä. Asioiden hoitoa nimittäin vaikeutti se, että Keskusliiton viralliset asiat käsittelevä yleinen kokous pidettiin vain joka kolmas vuosi. Sääntöjä päätettiin muuttaa niin, että viralliset asiat käsiteltäisiin vuosittain Keskusliiton vuosikokouksessa. Tämän uudistuksen myötä koko maan käsittävien edelleen joka kolmas vuosi järjestettävien yleisten kokousten luonne muuttui valistus- ja virkistystilaisuuden suuntaan. (vuoden 1941 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 7/1941, 120 - 121.)

2 KÄTILÖTOIMISTON PERUSTAMINEN KÄYTÄNNÖN ASIOIDEN HOITAMISTA VARTEN

Pian Suomen Kätilyhdistysten Keskusliiton perustamisen jälkeen syntyi tarve luoda liiton sisään erityinen organisaatio ja sopia työnjaosta eri tehtävien suhteen. Tämä oli luonnollinen seuraus liiton työmäärän kasvusta ja asioiden jatkuvan hoidon tarpeesta.

Suomen Kätilyhdistysten Keskusliiton puheenjohtaja sekä Kätilylehden päätoimittaja tohtori S.E. Wichmann ehdottikin *kätילוimiston* perustamista hallituksen yhteyteen vuoden 1921 Kätilylehdessä. Tämä kätילוimisto valvoisi kaikkia kätילוitä koskevia asioita ja tekisi kiireellisempiä aloitteita. Sen tehtävänä olisi myös kiinteämpi yhteydenpito kätilyhdistysten ja Keskusliiton hallituksen välillä. Wichmannin mielestä tällaisen vakinaisen toimiston jäsenet olisi palkattava kohtuullisesti liiton käyttövaroista ja sen johtajaksi olisi saatava tarmokas ja kätילוoloihin perehtynyt *kätילו*. Tosin hänen mielestään aluksi olisi hyvä ja tarpeellista, että tällä toimistolla olisi apunaan neuvottelevana jäsenenä joku kätילו työn alalla toimiva *lääkäri*. (KL 1/1921, 2 - 3.)

Seuravana vuonna tohtori Wichmann valitteli sitä, ettei kätילוimistoa ollut vielä saatu perustettua. Hänen mielestään asian teki ongelmalliseksi muun muassa kätילו kunnan jakautuminen kahteen eri kieliryhmään. Hän kaavaili toimiston jäsenistön muodostuvan Helsingissä asuvista Keskusliiton hallituksen puheenjohtajasta, rahastonhoitajasta ja sihteeristä. (KL 6/1922, 121 - 124.)

Kättilötoimistosta tulisi Wichmannin mukaan myös ehkä molempien Kättilölehtien (suomen- ja ruotsinkielisten) toimitus. Wichmannin mielestä kättilötoimisto voisi pientä välityspalkkiota vastaan toimia myös eräänlaisena työvoimatoimistona. Sinne voisivat kättilöt ilmoittautua työnhakijoiksi ja kättilöitä tarvitsevat voisivat luottamuksella kääntyä sen puoleen. (KL 6/1922, 121 - 124.) Kättilötoimiston perustamisesta päätettiin vuoden 1923 yleisessä kokouksessa (vuoden 1923 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 4, KL 5/1926, 93).

Kättilötoimiston suorittama paikanvälitystoiminta aiheutti kuitenkin eripuraa kättilökunnan keskuudessa. Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliiton yleisessä kokouksessa vuonna 1926 kannatettiin yksimielisesti ehdotusta kättilötoimiston paikanvälitystyön lopettamisesta Kättilöliitolle ja Suomen kättilökunnalle epäedullisena. (vuoden 1926 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1926, 77 - 80; vuoden 1923 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 4, KL 5/1926, 95 - 96 & liite nro 7, KL 6/1926, 115 - 118.)

Kättilötoimiston hoitaja E. Toivonen koetti selostuksessaan kättilötoimiston toiminnasta vuosilta 1923 - 1925 perustella paikanvälitystoiminnan säilyttämisen tarpeellisuutta. Ottaen huomioon, että Kättilölehti ilmestyi vain kerran kuukaudessa, ei sijaista voitu siinä ilmoittamalla aina saada kyllin nopeasti. Toivonen ei voinut ymmärtää, miten työnvälityksen voitiin katsoa olevan epäedullista kättilökunnalle, koska sen toimittamat kättilöt olivat kättilökuntaan kuuluvia eri yhdistysten ja Kättilöliiton jäseniä. Sitä paitsi toimistossa oli harva se päivä käynyt kättilöitä ilmoittamassa odottavansa työtä, miksei toimisto silloin olisi työtä välittänyt, kun sitä kerran oli tarjolla. (vuoden 1926 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1926, 77 - 80; vuoden 1923 pöytäkirjan liite nro 4, KL 5/1926, 95 - 96 & liite nro 7, KL 6/1926, 115 - 118.) Seuraavien vuosien Kättilölehdistä kuitenkin ilmenee, että kättilöiden paikanvälitystoimintaa harjoitettiin kättilötoimiston kautta edelleenkin.

3 SYMBOLIIKKA: KÄTILÖPUKU JA -MERKKI

Kuten jo edellä todettiin, Kättilöliitto kehitteli keinoja erottautua muun muassa kouluttamattomista synnytysavustajista. Erityisen kättilöpuvun ja -merkin käyttö oli yksi toteutuneista keinoista.

Vuoden 1921 Kättilölehdessä julkaistiin sääntöehdotus Suomen Kättilö-Liiton merkkiä varten. Samaisessa numerossa Kättilöliiton puheenjohtaja ja Kättilölehden päätoimittaja S.E. Wichmann totesi, että yhteisen merkin ja puvun hyväksyminen sekä niiden pikainen käyttöönotto olisivat omiaan lisäämään tässä virkapuvussa esiintyvien, järjestäytyneiden kättilöiden arvovaltaa sekä myös kättilöyhdistysten ja sen myötä Keskusliiton jäsenmäärää. Merkin saamisen edellytyksenä oli kuuluminen johonkin Keskusliittoon kuuluvaan paikallisyhdistykseen. Merkin saajan tuli allekirjoittaa sitoumus noudattaa sääntöjä, jotka edellyttivät muun muassa seuraavanlaista käytöstä:

mitä suurimpaan vastuunalaisuuteen, uskollisuuteen ja moitteettomaan käytökseen niin hyvin ammattityössä kuin yksityiselämässä. Todistetut rikollisuudet tai yhdistysmaksujen suorittamisen laiminlyöminen johtavat ehdottomasti paitsi yhdistyksestä erottamiseen myöskin merkin menettämiseen. (KL 5/1921, 100 & 110.)

Merkittäviä päätöksiä kättilöiden yhteenliittymän yhteishengen kannalta tehtiin Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliiton ensimmäisessä yleisessä kokouksessa vuonna 1923. Silloin hyväksyttiin *kättilöiden virkapuku sekä kättilömerkki*, joita saivat käyttää vain Kättilöliiton jäsenet, eivät muut kättilöt. (vuoden 1923 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1923, 48 - 50.)

4 YHTENÄISYYS

Usein ammatillisten yhteisöjen sisään syntyy erilaisia intressejä ja orientaatioita. Näin tapahtui kättilöidenkin kohdalla. Kättilökunta ei suinkaan ollut mikään yhtenäinen kokonaisuus, joka olisi ollut joka asiasta samaa mieltä. Sisäiset ongelmat eivät voineet olla vaikuttamatta myöskään asioiden hoitoon. Kättilökunnan yhtenäisyyttä rikkoivat muun muassa kielierot. Suomen- ja ruotsinkielisten kättilöiden välillä oli nimittäin ajoittain havaittavissa pientä hankausta. Yhtenäisyyttä haittasi myös kättilöiden työsuhteiden erilaisuus. Kättilökunta ei siis suinkaan ollut mikään yhtenäinen ammatillinen yhteenliittymä. Sen keskuudessa oli erilaisen statuksen omaavia kättilöitä. Kaikkien kättilöiden aseman parantamista ei pidetty Keskusliiton ydinhenkilöiden taholla yhtä tärkeänä, vaan joidenkin ryhmien edut ajoivat toisten edelle. Eri työnantajien palveluksessa olevien kättilöiden asema vaihtelikin suuresti.

Yksityisesti ammattiaan harjoittavien kättilöiden asema oli vuosisadan vaihteessa erityisen vaikea. Senaatti oli kiinnittänyt siihen huomiota ehdotuksessaan maamme kättilölaitoksen järjestämiseksi vuonna 1899. "Vapaasti praktiseeraavia" kättilöitä oli tuolloin 35,3 prosenttia

maamme kättilökunnasta. Kättilö oli ohjesääntönsä mukaan velvollinen auttamaan hänen apuaan pyytänyttä synnyttäjää. Tästä oli seurauksena se, että monet kunnat eivät katsoneet tarpeelliseksi palkata omaa kättilöä, koska lähiympäristössä asuva yksityiskättilö kuitenkin oli velvollinen avustamaan synnytyksessä. Ongelmallista oli myös se, että jos synnyttäjä ei pystynyt maksamaan kättilölle palkkiota, yksityiskättilöiden oli hyvin vaikea saada mistään korvausta työstään. Lääkintöhallituksen mielestä kunnat olisikin ollut velvoitettava maksamaan tällaisessa tapauksessa kättilöille palkkio yleisen minimi- ja maksimitaksan mukaan. Lääkintöhallitus toivoi, että kunnat ymmärtäisivät, että kannattavinta olisi palkata kuntaan oma kättilö. (KL 5/1899, 89 - 90.)

Kättilökunta pyrki myös omin ammattikunnan sisäisin toimin parantamaan yksityiskättilöiden asemaa. Kolmas yleinen kättilökokous päätti vuonna 1908, että vakinaisen viran ohella ei saisi harjoittaa yksityispraktiikkaa, jos vakinainen virka itsessään jo takaisi riittävän toimeentulon. Tätä perusteltiin sillä, että se riisti toimeentulon mahdollisuuksia varsinaisilta yksityiskättilöiltä. Myös vakinainen virka joutui kärsimään tällaisen lisätyön takia. (vuoden 1908 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 5/1909, 76.) Mitä vaikutusta tällä kiellolla oli, siihen ei aineistoni antanut vastausta. Lakihan se ei ollut, eli ei siis siinä mielessä sitova päätös.

Keskusliiton hallituksen kokouksessa vuonna 1921 käsiteltiin kaupungeissa yksityisesti toimivien kättilöiden taloudellisen aseman parantamista sekä kaupunkikuntien kättilöiden taloudellista asemaa suhteessa maalaiskättilöihin. Yksityiskättilöiden taloudellinen tila oli tuolloin entisestäänkin huonontunut kunnallisten tai yksityisten synnytyslaitosten perustamisen myötä. Keskusliiton hallitus katsoi kuitenkin, että *yksityiskättilöiden päätös harjoittaa ammattiaan kaupungeissa oli heidän oma valintansa, eikä heillä ollut mitään oikeutta vaatia apua valtiolta tai kunnalta*. Tuolloin oli vapaita kunnankättilöpaikkoja tarjolla niin paljon, että jokainen kaupungissa huonoilla tuloilla elävä kättilö voisi tällaisen viran saada. Keskusliiton hallitus katsoi, että sen *ensisijaisiin* velvollisuuksiin kuului vakinaisissa viroissa olevien kättilöiden taloudellisen aseman turvaaminen. Mahdollinen aloitteen teko asiassa kuului Keskusliiton hallituksen mielestä siis yksityiskättilöille itselleen. (Keskusliiton hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1922, 8 - 9.) Keskusliiton hallitus pesi siis kätensä yksityiskättilöiden asian suhteen.

Yleisessä kättilökokouksessa vuonna 1923 Turun ja Porin läänin Kättilöyhdistys oli pyytänyt keskusteltavaksi ehdotuksesta, että ryhdyttäisiin toimenpiteisiin siinä, että maalaiskättilöiden

palkkausta koskeva lakipykälä ulotettaisiin koskemaan myöskin kaupunkien kättilöiden palkkausta. Kokouksen puheenjohtajan tohtori Wichmannin kanta asiaan oli jyrkän kielteinen. Hän katsoi, ettei yleinen kokous, jonka osanottajista suurin osa oli maalauskättilöitä, voinut ruveta käsittelemään ja päättämään kaupunkien kättilöiden palkkausoloista, vaan aloite oli jätettävä kaupunkikättilöille itselleen. Kokouksessa ei asiasta sen enempää keskusteltu. (vuoden 1923 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1923, 56 - 57.) Yleisen kättilökokouksen intressissä tuntuvat olleen ainoastaan kunnankättilöiden asiat. Keskusliitto pesi kätensä siis myös kaupunkien palveluksessa olevien kättilöiden suhteen.

Keskusliiton hallitus alkoi kuitenkin ajan mittaan, ehkä jäsenten vaihtumisen myötä, kiinnostua myös kaupungin-, laitos- ja yksityiskättilöiden asioista. Kättilö Helmi Valta tiedusteli vuonna 1929 Keskusliiton hallituksen mahdollisuuksia tehdä jotain kaupunkien kättilöiden virkojen yhdenmukaistamiseksi palkkojen, asuntojen ja eläkkeen suhteen. Hänet valtuutettiin laatimaan tilastoja kaupunkien kättilöiden oloista, jotta ylimääräisessä yleisessä kokouksessa vuonna 1930 voitaisiin asiasta keskustella. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1929, 220.)

Yksi vuonna 1930 pidetyn ylimääräisen yleisen kokouksen alustuksista koskikin etenkin kaupunkien, mutta myös yksityisesti toimivien kättilöiden epävarmaa ja tukalaa taloudellista asemaa. Vaikka kättilö Vallan saamien tietojen perusteella oli vaikea muodostaa yhtenäistä kuvaa maan eri kaupunkien kättilöistä, selvää oli, että ennen kaikkea palkkaus vaati pikaista korjaamista. Vielä vaikeampi oli yksityisesti tointansa harjoittavien kättilöiden asema. Heillähän ei ollut vakinaista palkkaa, ei minkäänlaista turvaa sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden varalle. Kaupunkikuntia varten ei ollut olemassa mitään lakia, joka olisi velvoittanut huolehtimaan kättilöolojen järjestämisestä, saati sitten lakia, joka velvoittaisi kuntia huolehtimaan yksityisesti tointansa harjoittavien kättilöiden toimeentulosta. (vuoden 1930 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 7/1930, 100 - 101 & liite nro 4, KL 7/1930, 105 - 110.)

Vilkaan keskustelun jälkeen ylimääräisessä yleisessä kokouksessa vuonna 1930 esitettiin, että pyydetäisiin valtioneuvostoa asettamaan komitea, joka tutkisi kaupungeissa työskentelevien kättilöiden oloja. Tätä eivät kunnankättilöt kuitenkaan voineet hyväksyä ja korostivat, ettei heidänkään tilansa ollut loistava. Kokous päättikin, että edellä mainitun

tarkastuksen tulisi käsittää koko maan kättilökunnan olot. (vuoden 1930 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 7/1930, 100 - 101 & liite nro 4, KL 7/1930, 105 - 110.)

Vuonna 1930 Keskusliiton hallitus kuitenkin hyväksyi ehdotuksen valtioneuvostolle lähetettäväksi anomukseksi, jossa pyydettiin asetettavaksi *komitea kaupungeissa ja "taajaväkisissä yhteiskunnissa" työskentelevien sekä vakinaisesti palkattujen että yksityisesti tointansa harjoittavien kättilöiden olojen tutkimiseksi*. Anomukseen lisättiin pyyntö, että jos tällainen komitea asetettaisiin, kutsuttaisiin joku Kättilöliiton jäsen sen jäseneksi. Kättilöliitto toivoi, että tarpeen vaatiessa annettaisiin eduskunnalle esitys laiksi kättilötoimen järjestämisestä mainitunlaisilla paikkakunnilla. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1931, 5.)

Vuonna 1933 Keskusliiton hallituksen kokouksessa luettiin lääkintöhallitukselta tullut kirje, jossa Kättilöliitolta pyydettiin uutta lausuntoa sen aikaisemmin jättämän anomuksen johdosta, jossa pyydettiin asettamaan komitea tutkimaan kaupunginkättilöiden asemaa. Uusi lausunto tarvittiin, koska *Suomen Kaupunkiliitto* oli antanut asiassa epäävän lausunnon. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1933, 216.)

Keskusliiton toimesta olikin kaikille kaupunginkättilöille lähetetty kyselylomake tarkkojen tietojen saamiseksi heidän palkoistaan ja muista ansionmahdollisuuksistaan sekä asumis- ja lämmityskustannuksistaan. Näin saatujen tietojen perusteella laadittiin vastausehdotus, jonka Keskusliiton hallitus hyväksyi muutamien muutoksin. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1933, 216.)

Lausunnossaan lääkintöhallitukselle Keskusliiton hallitus sanoi, että kaupunkien tulisi olla samanlaisten määräysten alaisia kuin maalaiskuntienkin väestön lukuun ja kättilöiden tarpeeseen nähden, joskin erilaisessa suhteessa. Keskusliiton hallitus ei voinut yhtyä Kaupunkiliiton mielipiteeseen, jonka mukaan kaupunkikättilöiden asema yleensä olisi tyydyttävä. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 1/1934, 3 - 8.)

Kunnan- ja kaupunkikättilöiden palkkojen vertaamista toisiinsa hankaloitti ylipäänsä se, että kaupunkikättilöiden palkasta piti vähentää pois asumisen ja lämmityksen aiheuttamat kulut, jotka kuuluivat kunnankättilöille luontaisetuina palkan lisäksi. Näin laskien kävi selväksi, että kaupunkien maksama rahapalkka oli useimmiten pienempi kuin maalaiskuntien maksama. Sen

sijaan verrattaessa kaupunkien kiertävien kättilöiden ja kaupunkien synnytyslaitoksissa palvelevien kättilöiden palkkaa, kävi ilmi, että synnytyslaitoksissa palvelevilla oli yleensä paremmat palkat. Lisäksi heidän luontaisetuihinsa kuului ilmainen ruoka. Keskusliiton hallitus näin ollen uudisti pyyntönsä komitean asettamisesta tutkimaan kaupunkikättilöiden asemaa ja jos syytä näyttäisi olevan, toimenpiteitä heidän asemansa parantamiseksi. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 1/1934, 3 - 8.) Parannusta asiaan toikin vuoden 1937 laki kunnallisesta kättilötoimen harjoittamisesta, joka koski maalais-, kaupunki- ja kauppalakuntia (Laki nro 285 kunnallisesta kättilötoimesta 1937).

Yleisessä kokouksessa vuonna 1935 keskusteltiin siitä, pitäisikö kunnankättilöiden saada laskea palvelusvuosikseen palkankorotukseen ja eläkkeeseen nähden nekin vuodet, joiden aikana he olivat palvelleet muualla. Tuolloin nimittäin niiden kättilöiden, jotka olivat palvelleet ensin vuosia esimerkiksi synnytyslaitoksissa, virkavuosiksi laskettiin vain ne vuodet, jotka he olivat toimineet maalaiskunnan palveluksessa. Asian eteenpäin vieminen jätettiin Keskusliiton hallituksen tehtäväksi. (vuoden 1935 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 10/1935, 171 & liite nro 8, KL 12/1935, 226 - 227.) Vuoden 1937 laki kunnallisesta kättilötoimen harjoittamisesta toi parannuksen tähänkin asiaan. Sen mukaan ikälisän ja eläkkeen saamista varten kunnankättilö oli oikeutettu lukemaan hyväkseen sekin ajan, jonka hän oli toiminut yhtiön, yhteisön tai valtionapua nauttivan yksityisen laitoksen palveluksessa. (Laki nro 285 kunnallisesta kättilötoimesta 1937).

Synnytyslaitoksissa työskentelevien työolot koettiin myös ongelmallisiksi: päivä oli pitkä ja työtehtävät mitä moninaisemmat. Asiaa käsiteltiin vuoden 1938 yleisessä kokouksessa. Yksi laituskättilöitä koskevista epäkohdista oli päivätyön pituus synnytyslaitoksissa ja varsinkin pienissä yksityislaitoksissa. Monissa laitoksissa kättilölle kuului varsinaisen ammattityönsä ohella ruoanlaitto, liinavaatteiden ompelu ja pyykinpesu.⁵ (vuoden 1938 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 7, KL 12/1938, 282 - 283.)

⁵ Pienemmissä synnytyslaitoksissa yhden kättilön hoidossa oli päivittäin keskimäärin 3 - 4 äitiä lapsineen sekä synnytyksen hoito joka kolmas vuorokausi. Näiden lisäksi kättilön oli huolehdittava taloudesta, vaatevarastosta, hoitovälineistä ja -tarvikkeista. Vapaa-aikaa ei juuri ollut, eikä yörauhasta voinut puhua. (KL 1/1939, 11.)

Keskusliiton hallitus lähestyi lääkitöhallitusta 31.5.1939 anomuksella koskien synnytyslaitoksissa työskentelevien kätilöiden oloja. Se pyysi lääkitöhallitusta harkitsemaan, millä tavoin kyseessä olevien kätilöiden oloja voitaisiin parantaa muun muassa säännöstelemällä heidän työaikaansa ja rajoittamalla heille asetettuja tehtäviä. Keskusliitto toi ilmi, että *kunnankätilöinä* toimivien kätilöiden olot olivat sekä velvollisuuksiin että kätilöille kuuluviin oikeuksiin nähden melko tarkasti järjestetyt lain, asetuksen ja johtosäännön avulla. Sen sijaan synnytyslaitoksissa toimivien kätilöiden olot olivat vuosien mittaan vain käyneet entistä vaikeammiksi. (anomus lääkitöhallitukselle, KL 8/1939, 172 - 177)

Kätilöliitto vetosi anomuksessaan lääkitöhallitukselle siihen, että tuolloin oli alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota lyhyempien työaikojen järjestämisen eri aloilla toimiville, esimerkiksi sairaanhoitajille valtion sairaaloissa oli jo järjestetty niin sanottu 48 tunnin työviikko. Lisäksi jotta synnytyslaitosten toimintaa voitaisiin valvoa, tarvittaisiin maamme keskusvirastoon, lääkitöhallitukseen, kätilöalaa lähellä oleva henkilö, jonka erikoistehtäviin synnytyslaitosten valvonta kuuluisi. Lääkitöhallitukseen olisi Kätilöliiton mielestä siis perustettava *kätilötoimen tarkastajan virka*, jonka haltijana olisi kätilöpätevyyden omaava henkilö, joka siten voisi menestyksellisesti valvoa ja kehittää kätilökunnan työtä ja oloja maassamme. (anomus lääkitöhallitukselle, KL 8/1939, 172 - 177 .) Kätilötoimen tarkastajan virka perustettiin lääkitöhallitukseen vuonna 1943 lääninkätilöiden virkojen ohella (ks. s. 89).

VI PITKÄÄN ODOTETUT LAINMUUTOKSET 1920-LUVULLA

Laihon (1991, 48) mukaan Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 päästiin määrätietoiseen kätilökoulutuksen ja koko kätilölaitoksen kehittämiseen, joka tähtäsi kätilötyön muuttamiseen lapsenpäästöstä terveydellis-sosiaaliseksi äitiys- ja lastenhuoltotyöksi. On muistettava, että vielä tuolloinkin odotettiin uutta kätilöohjesääntöä, joka olisi kumonnut vuoden 1879 edelleen voimassa olleen vanhentuneen ohjesäännön.

Kätilöiden taloudelliset olot olivat pitkään etusijalla kätilökunnan ja muiden kätilöiden asiaa tärkeänä pitävien ponnisteluissa. Myös lääkitöhallitus katsoi tarpeelliseksi puuttua kätilöiden palkkaukseen pian Suomen itsenäistymisen jälkeen. Maaherroille lähettämässään

kiertokirjeessä se kehotti maaherroja pyytämään lääninsä kuntia kiinnittämään huomiota kättilöiden taloudelliseen asemaan. Lääkintöhallitus toivoi kuntien nostavan kättilöiden palkkoja heidän asemaansa ja tehtäviään sekä tuolloisia kalliita aikoja vastaavaksi. Koska palkka oli jo tavallisissakin oloissa niukka, olivat kättilöt tuolloin joutuneet monissa kunnissa suoranaiseen taloudelliseen ahdinkoon. Lääkintöhallitus mainitsi kättilöiden itse pitävän 1 200 markan pohjapalkkaa asunnon ja lämmön lisäksi vähimmäisvaatimuksena. (kiertokirje maaherroille, KL 3/1919, 33 - 34.)

Yleiseen kättilökokoukseen, joka pidettiin Helsingissä vuonna 1919, osallistuivat myös muun muassa kansanedustajat Hedvig Gebhard ja Miina Sillanpää, tunnetut naisasianaiset. Edustaja Gebhard halusi kuulla kättilöiden mielipiteitä valtioneuvoston ehdottamasta pohjapalkasta, koska ehdotus uudeksi kättilöohjesäännöksi oli lähetetty eduskunnan käsiteltäväksi.

Kokouksessa annettiin eduskunnalle seuraava lausunto:

Kahdeksas Yleinen Kättilökokous, joka tyytyväisyydellä tervehtii toimenpidettä vihdoinkin saada lain kautta kättilöiden taloudellinen asema järjestetyksi, katsoo, että eduskunnalle jätetyssä esityksessä ollut 1 200 markan pohjapalkka korotettaisiin *3 600 markaksi* sekä eläke yhtä suureksi. (vuoden 1919 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 10/1919, 145 - 148. kursivointi MH)

Hallituksen esityksessä vuonna 1919 koskien *maalaiskuntien velvollisuutta tutkinnonkäyneiden kättilöiden palkkaamiseen* siis ehdotettiin, että kunnallisille kättilöille myönnettäisiin "paitsi luonnon etuja ja taksan mukaisia tuloja vähintään 1 200 markkaa". Eduskunnan talousvaliokunta taas oli mietinnössään numero 11 sitä mieltä, että edellä mainittu määrä oli liian alhainen ja ehdotti rahapalkan määräämistä vähintään 2 000 markaksi, josta valtio suorittaisi tuhat markkaa. Valiokunta pohti myös sitä, pitäisi palkkiota maksaa jokaisesta toimituksesta erikseen vai olisiko rahapalkkaa nostettava suuremmaksi. Se kuitenkin lopulta yhtyi hallitukseen kantaan palkkiotaksan säilyttämisestä. Tätä perusteltiin sillä, että koska kunta itse laati taksan kättilöitä varten, oli siinä mahdollista ottaa huomioon seudun erikoisolosuhteet. Vuotuisen eläkkeen määrän valiokunta oli kohottanut tuhanteen markkaan. Valiokunta lisäsi ehdotukseen pykälän, jonka mukaan pienten naapurikuntien, joille yhteinen kättilö ei riittäisi, olisi mahdollista saada ylimääräistä valtionavustusta oman kättilön palkkaamista varten. Valiokunta puuttui muihinkin kuin taloudellisiin asioihin. Se piti toivottavana ohjesääntöihin otettavaa määräästä kättilöiden velvollisuudesta neuvoa pientenlastenhoidossa muulloinkin kuin synnytyksissä. Muilta osin valiokunta puolsi hallituksen esitystä. Valiokunta kuuli ennen päätöstään asiantuntijana tohtori Carl Hahlia. (talousvaliokunnan mietintö, KL 11/1919, 161 - 165.)

1 VUODEN 1920 UUDET LAIT JA NIIDEN NOPEA VANHENEMINEN

Professori Heinriciuksen ja eduskunnan jo vuosisadan alussa tekemät esitykset kättilöohjesäännön uusimisesta toteutuivat vasta vuonna 1920, jolloin julkaistiin *asetus kättilötoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista*. Asetuksella kumottiin vuoden 1879 kättilöohjesääntö, tosin sen koulutusta koskeva osuus uusittiin vasta vuonna 1926. Asetuksella kiellettiin toimen harjoittaminen muilta kuin opinkäyneiltä kättilöiltä. "Koneiden" käyttö sallittiin kättilöille ainoastaan silloin, kun muut toimenpiteet eivät enää auttaneet ja kun lääkärinapua ei ollut saatavilla tarvittavan nopeasti. Kättilöiden valvojaksi ja esimieheksi määrättiin kunnan-, kaupungin- tai aluelääkäri. Ylin valvonta oli piirilääkäreillä ja lääkintöhallituksella. Asetuksessa veloitettiin kättilö antamaan neuvoja myös äidin ja lapsen hoidosta sekä imettämisen tärkeydestä. Kättilö ei saanut käyttää tai määrätä lääkkeitä tai tehdä leikkauksia muuten kuin hyväksytyyn oppikirjan neuvomaan tapaan tai lääkärin määräyksestä tapauskohtaisesti. Lakiin sisältyi myös erinäisiä määräyksiä kättilöiden rankaisemisesta. (Laiho 1991, 48 & Asetus nro 91 kättilötoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista 1920.)

Vuonna 1920 vahvistettiin myös *laki kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta*, joka toi kättilöiden ja joidenkin lääkäreiden ajaman huomattavan parannuksen kättilöiden asemaan. Se takasi kättilölle *minimipalkan*, jolla kunta voi ottaa kättilön palvelukseensa. Sen mukaan valtio maksoi 2/3 kättilön palkkauksesta ja kunta 1/3. Minimipalkkasumma oli 3 000 markkaa vuodessa, josta kunta sai valtion apurahaa siis 2 000 markkaa. Tosin oli mahdollista, että valtio myöntäisi taloudellisissa vaikeuksissa olevalle kunnalle enemmän apua kättilön palkkaamiseen. Edelleen lakiin sisältyi pykälä taksasta. Varsinaisen rahapalkan lisäksi kättilön tuli saada *kunnollinen asunto* ja sauna sekä tarpeelliset polttopuut tai näitä etuja vastaava korvaus rahassa paikkakunnan olojen mukaan. Kunnankättilöt olivat oikeutettuja 240 markan palkankorotukseen palveltuaan *kunnankättilöinä* viisi ja kymmenen vuotta. Tähän palkankorotukseen tulivat rahat valtion kassasta. Kunnankättilö oli veloitettu luopumaan toimestaan 60-vuotiaana. Tuolloin hänellä oli oikeus valtion maksamaan 1 500 markan vuotuisen eläkkeeseen, jos hän oli palvellut *nuhteettomasti* kunnankättilönä 30 vuotta. Valtioneuvostolla oli tosin oikeus myöntää kohtuullinen "varhaiseläke", jos kunnankättilö tuli kykenemättömäksi jatkamaan toimessaan virallista eläkeikää aikaisemmin. Laissa määrättiin, että kunnankättilöä varten oli laadittava säännöt, joissa määriteltiin hänen oikeutensa ja velvollisuutensa, siis "*kättilökontrakti*", jollaista yleinen

kättilökokouskin ehdotti jo vuonna 1912. Lakiin sisältyi myös velvollisuus osallistua kertauskurssille vähintään joka kymmenes vuosi. (Laiho 1991, 48 & laki nro 18 kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta 1920.)

Lisäksi uudessa laissa määrättiin kättilöiden lukumäärästä suhteessa asukaslukuun; kunnassa tuli olla yksi kättilö kutakin alkavaa 5 000 asukasta kohti. Tosin yhteisen kättilön hankkiminen oli mahdollista sellaisille pienille naapurikunnille, joiden yhteenlaskettu väkiluku ei ollut yli viidentuhannen. Lain mukaan yksityinen tai yhteisön palveluksessa oleva kättilö laskettiin kunnan kättilöihin kuuluvaksi ja hän oli samassa asemassa virkavuosiin ja eläkkeeseen nähden kuin varsinaiset kunnan kättilötkin. (Laiho 1991, 48 & laki nro 18 kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta 1920.)

Uusien lakien takaamaan etuihin oltiin yleisesti hyvin tyytyväisiä. Näihin vuoden 1920 lakeihin oli kuitenkin jäänyt myös paljon epätäydellisyyksiä ja epäselvyyksiä, joiden oikomiseen Kättilöliiton hallituksen puheenjohtajalta ja Kättilölehden toimitukselta kului paljon aikaa. (KL 1/1921, 1 - 2.) Kättilöillä itsellään ei esimerkiksi ollut mitään mahdollisuutta vaikuttaa siihen, että edellä selostetun lain määräämä korotettu palkka rupeaisi mahdollisimman nopeasti juoksemaan. Asian järjestelyn sanottiin vaativan aikaa vieviä toimenpiteitä kuntien ja erityisesti lääkintöhallituksen taholta. Epäselvää oli vielä sekin, millä tavalla palkka kättilöille tulisi maksettavaksi: kuukausittain, neljänneksittäin vai puolivuositain. (KL 3/1920, 54 - 55.) Myös palkankorotus aiheutti epäselvyyttä. Kättilölehden toimitus antoikin lehdessä tiedonannon, että palkankorotukseen oikeuttavat viisi vuotta laskettiin vasta 6.2.1920 eteenpäin, eli sitä aikaisempia työvuosia ei voisi laskea hyväkseen palkankorotusta ajatellen. (KL 6/1920, 130.)

Olosuhteet maassamme muuttuivat kuitenkin nopeasti. Muun muassa rahan arvo muuttui. alkoi muutaman vuoden kestänyt anomusrumba, jolloin valtioneuvostoa pommitettiin kättilöiden palkankorotusanomuksilla. Keskusliiton hallituksen kokouksessa vuonna 1921 päätettiin jättää valtioneuvostolle anomus, jossa anottiin maalaiskuntien viroissa oleville kättilöille vuoden 1923 alusta 3 000 markan suuruista kalliinajan lisäystä, jonka valtio ja kunnat maksaisivat puoliksi. Tätä anomusta perusteltiin sillä, että vuoden 1920 lain mukaan kättilöille kuuluva palkka oli osoittautunut riittämättömäksi. Kättilöiden taloudellista asemaa verrattiin muihin sairaanhoitoalalla toimiviin valtion ja kuntien virkailijoihin, erityisesti läänin- ja yleisten sairaaloiden nuorempiin hoitajattariin, joiden katsottiin olevan

ammattikoulutukseen ja työn laatuun nähden lähimpänä kättilöitä. Kättilöiden palkkaoljen järjestelytarvetta perusteltiin sillä, että nuorempien hoitajattarien palkka nousi tuolloin noin 3 500 markkaa korkeammaksi kuin kättilöiden. Valtion puoleen asiassa käännyttiin, koska kokemus oli osoittanut, etteivät kunnat olleet taipuvaisia suostumaan kättilöiden pyyntöihin ilman laillista velvoitetta. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1922, 9 - 10 & anomus valtioneuvostolle, KL 1/1922, 12 - 16.)

Vuoden 1923 yleisessä kättilökokouksessa otettiin jälleen maalaiskuntien kättilöiden palkkauskysymys käsittelyn alaiseksi. Sitä koskevaa vuonna 1921 laadittua anomusta ei valtioneuvostolle ollut esitetty, koska valtion virkailijoiden palkankorotuskysymys oli silloin ollut valmisteltavana hallituksessa. Tuolloin oikin oiva tilaisuus tarkistaa anomuskirjelmä uudet olosuhteet huomioon ottaen. (vuoden 1923 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1923, 77 - 80.)

Edellä selostettua anomusta muutettiin vuonna 1923 niin, että olosuhteiden mukaisena rahapalkan lisäyksenä kättilöille pidettiin nyt 4 000 markkaa. Anomukseen oli lisätty edelliseen verrattuna toivomus maalaiskuntien viroissa oleville kättilöille viiden ja kymmenen vuoden palveluksen jälkeen myönnettävästä 500 markan palkankorotuksesta, joka maksettaisiin valtion varoista. (vuoden 1923 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1923, 77 - 80.) Valtioneuvosto kuitenkin hylkäsi tämän anomuksen kunnankättilöiden palkankorotuksesta (KL 11/1923, 225 - 226).

Vuotta myöhemmin, vuonna 1924, päätettiin Keskusliiton hallituksen kokouksessa jättää valtioneuvostolle jälleen uusi anomus maalaiskättilöiden palkankorotuksesta. Lisäksi päätettiin lähettää lähetystö valtioneuvostoon tiedustelemaan kättilöiden palkankorotusasian etenemistä sekä tekemään selkoa kättilöiden vaikeista olosuhteista. Ministerit kehottivatkin jättämään jälleen uuden anomuksen valtioneuvostolle. Olihan eduskunta edellisenä syksynä hajotettu ja valtioneuvoston jäsenet vaihtuneet sen jälkeen, kun Kättilöliiton anomus oli viimeksi ollut käsiteltävänä. Alimmaksi rahapalkaksi muutettiin anomuksessa nyt 8 000 markkaa. Anottiin myös, että kättilölle kuuluvista luontaiseduista asunto olisi tarkemmin määriteltävä ja että sen hyväksyminen tulisi piirilääkäreiden tehtäväksi. Viiden ja kymmenen vuoden palveluksen jälkeen olisi saatava 500 markan suuruiset palkankorotukset. Lisäksi, jos kättilöiden palkkaa näin korotettaisiin, olisi vastaavassa määrin korotettava myös eläkkeitä. (hallituksen

kokouksen pöytäkirja ja anomus valtioneuvostolle, KL 2/1924, 31 ja 3/1924, 43 - 49 & vuoden 1926 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 3, KL 5/1926, 89 - 90.)

Palkankorotuksen viipyminen kuumensi joidenkin kätilökunnan jäsenten tunteita. Ylipäänsä ennen vuotta 1924 Kätilölehdessä käytiin vilkasta ajatustenvaihtoa palkankorotusasiasta. Esitettiin myös lakkokehotuksia. (esim. KL 5/1922, 113 - 114.) Huono palkkaus sai kätilöt miettimään myös työnsä alhaisen arvostuksen syitä. Vuonna 1922 kätilö Hanna Vainio ihmetteli, miksei kätilöiden työ ollut saavuttanut sen vertaa tunnustusta, että heidän taloudelliset olonsa olisi turvattu. Mielenkiintoista on se, että kirjoittaja katsoi tämän johtuvan kansalaisten "vielä hyvinkin alhaisesta käsityskannasta", jonka kohottamisen hän katsoi olevan kätilöidenkin tehtävä. Varsinkin maaseudulla oli hänen mukaansa vielä runsaasti "henkistä kylvötyötä" tehtävänä. Tätä työtä hankaloitti kätilöiden tuolloinen taloudellinen asema, joka vaikeutti tehtävien tasalla pysymistä. (KL 11/1922, 234.)

2 KORJAUKSIA KÄTILÖIDEN ASEMAAN VUODEN 1924 LAINMUUTOKSELLE

Vuoden 1920 lain, joka koski kätilöiden asettamista maalaiskuntiin sekä niiden palkkausta, uusiminen tuli siis ajankohtaiseksi melko pian sen antamisen jälkeen. Kätilöliitto teki asiasta useita anomuksia.

Hallitus antoi eduskunnalle *esityksen kätilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta annetun lain muuttamisesta*. Siinä ehdotettiin seuraavia muutoksia. Kätilöiden toimeentulomahdollisuuksien turvaamiseksi olisi kätilöiden rahapalkka määrättävä 7 000 markaksi, josta valtion osuus olisi 4 000 ja kunnan 3 000 markkaa. Palkankorotuksista esitettiin, että kätilöille myönnettäisiin palkankorotusta nelivuotiskaudelta, "kerrallaan neljä sadalta peruspalkasta ja neljä eri kertaa". Eläkkeen määräksi 30 vuotta *nuhteettomasti* palvelleelle 60-vuotiaalle kunnankätilölle esitettiin valtion varoista maksettavaa 4 500 markkaa. Uutta oli ehdotus, että lääkintöhallitukselle olisi varattava oikeus harkinnan mukaan poikkeustapauksissa myöntää kätilölle oikeus pysyä toimessaan 65 ikävuoteen saakka. Piirilääkärien olisi tarkastettava kätilöiden asunnot. (KL 5/1924, 94 - 96.)

Kätilölehden toimitus lausui mielipiteensä hallituksen esityksestä lehden sivuilla. Ilahduttavaa oli, että hallitus oli katsonut tarpeelliseksi jättää eduskunnalle esityksen asiasta. Ikävää oli

kuitenkin, että vuotuinen rahapalkka oli 7 000 markkaa kättilöiden itsensä anoman 8 000 markan sijasta. Lisäksi ikävää oli se, ettei kunnollisen asunnon kriteerejä ollut vieläään määritelty mitenkään. Tätä perusteltiin sillä, että olisi piirilääkäreillekin helpompaa käytännössä, jos olisi olemassa yhdenmukaiset toimintaohjeet. Mahdollisuutta hoitaa virkaansa 65-vuoden ikäiseksi asti pidettiin hyvänä. (KL 5/1924, 97 - 98.)

Vuonna 1924 Keskusliiton puheenjohtaja ja Kättilölehden päätoimittaja Rosa Lilja-Johnsson kirjoitti eduskunnalle lain muuttamistarpeesta ja kehotti eduskuntaa hyväksymään hallituksen esityksen, kuitenkin niin muutettuna, että alimmaksi rahapalkaksi säädettäisiin 8 000 markkaa vuodessa ja että kättilön asunto määriteltäisiin tarkemmin. Hän pelkäsi huonon palkkauksen johtavan siihen, että kyvykkäät ja taitavat henkilöt siirtyisivät muille aloille. Tuolloin kättilökunta menettäisi parhaimpansa, joka ei olisi *kansallemme* eduksi. (KL 9/1924, 168 - 170.)

Viimein 31.12.1924 vahvistettiin *laki kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta annetun lain muuttamisesta*. Eduskunta ratkaisi kysymyksen lopulta kättilöille edullisella tavalla. Laki takasi kunnankättilöille 8 000 markan alimman vuosipalkan ikäkorotuksineen aina neljän vuoden kuluttua sekä 4 500 markan vuotuisen eläkkeen 30-vuotisesta palveluksesta 60 vuoden ikäisenä. Valtio maksoi kunnalle yleisistä varoista 5 000 markkaa kutakin kättilöä kohti, joka oli kyseisen lain mukaan palveluksessa. Kättilöt olivat oikeutettuja valtion varoista maksettavaan palkankorotukseen "nelivuotiskaudelta, kerrallaan neljä sadalta peruspalkasta ja neljä eri kertaa". Kättilöille annettiin mahdollisuus eri anomuksesta saada olla virassa 65 vuoden ikäiseksi. Lisäksi lakimuutokseen sisältyy seuraava jo eläkkeellä olevien kättilöiden kannalta merkittävä lause:

Kättilölle, joka ennen tämän lain voimaantulemista on 6 päivänä helmikuuta 1920 annetun lain nojalla myönnetty eläke, suoritettakoon täyteen eläkkeeseen lisäystä 3,000 markkaa ja osaeläkkeeseen vastaava osa tästä lisäyksestä. (laki nro 346 kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta annetun lain muuttamisesta 1924.)

Lisäksi laki määritteli kättilölle kuuluvan asunnon kriteerit seuraavasti: "kunnollisen, vähintään yhden huoneen ynnä keittiön ja eteisen sisältävän asunnon ja saunan sekä tarpeelliset polttopuut tai näitä etuja vastaavan rahallisen korvauksen paikkakunnan olojen mukaan" (laki nro 346 kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta annetun lain

muuttamisesta 1924). Tämä suurinpiirtein vastasi kättilökunnan yleisessä kokouksessa vuonna 1923 esittämää toivomusta asunnon suhteen (KL 5/1924, 97 - 98).

Kättilöliiton hallituksen kertomuksessa kolmivuotiskaudelta 1923 - 1925 ilmaistaan kättilöiden ilo näistä saavutuksista. Periaatteellisesti suurena saavutuksena pidettiin asunnon määrittelemistä edes jollakin tavalla. Kertomuksessa mainitaan jopa, että "kunnankättilöitten palkankorotus-asia on siis saatu onnellisesti loppuun ajetuksi". (vuoden 1926 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 3, KL 5/1926, 90.)

Lääkintöhallitus lähetti kaikille kunnallislautakuntien esimiehille kiertokirjeen koskien 31.12.1924 annettua lakia kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta annetun lain muuttamisesta. Lääkintöhallitus korosti palkankorotusta koskevaa pykälää, jonka perusteella kaikki maalaiskuntien palveluksessa keskeytymättä neljä vuotta tai sitä kauemmin olleet kättilöt olivat oikeutetut ensimmäiseen kyseisen lain säätämään palkankorotukseensa. (lääkintöhallituksen kiertokirje, KL 3/1925, 42 - 43.)

Kättilöille tuolloin lain nojalla kuuluvien ikälisien takia jouduttiin kuitenkin käymään oikeuttakin. Keskusliiton hallituksen kokouksessa 27.5.1927 esillä oli juuri kunnankättilöiden ikäkorotusasia. Tuohon asti virkavuodet ikäkorotusta varten oli laskettu lain voimaantulovuodesta. Tosin itse laissa ei ollut maininta tästä asiasta, ja monet kättilöt olivatkin olleet tyytymättömiä asiaan. Keskusliiton hallitus päätti oikeuttaa kättilö Emmi Lindströmin kääntymään lakimiehen puoleen valituksen laatimiseksi asiasta. Koska mahdollinen hyöty valituksesta koituisi kaikkien kunnankättilöiden hyväksi, päätettiin koituvat kulut maksaa Kättilöliiton kassasta. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 6/1927, 95.)

Merkittävä olikin 21.3.1928 annettu korkeimman hallinto-oikeuden päätös tähän valitukseen, jonka kunnankättilö Emmi Lindström oli tehnyt lääkintöhallituksen 9.9.1927 antamasta palkankorotusta koskevasta päätöksestä. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan oikeutta palkankorotukseen ei ollut tehty riippuvaksi ainoastaan siitä ajasta, joka oli kulunut 6.2.1920 annetun lain voimaantulon jälkeen. Päätös oli kättilökunnan kauemmin virassa olleiden jäsenten kannalta merkittävä. (KL 8/1928, 121 - 123.)

Ylipäänsä kättilökunta vaikutti asioiden tilaan sangen tyytyväiseltä. Parin vuoden kuluttua vuoden 1924 lain astumisesta voimaan kirjoitti nimimerkki E.H. Kättilölehdessä seuraavasti:

Laki, jota odotettiin erinomaisella jännityksellä ja joka toikin suuren helpotuksen kunnankätilön entiseen huonoon taloudelliseen elämään. Varmaan tunsivat kunnankätilöt tyydytystä asiansa ratkaisuun, koska kätilökokouksissa tehtiin päätöksiä 50 mk. "kunniavelan" maksamisesta yhdistyksille. Tämän ovat monet kätilöt pitäneet velvollisuutena maksaa. (KL 3/1926, 68.)

Tämä kunniavelka on sangen erikoinen asia. Kunnankätilöt, jotka vuosia olivat olleet huonossa taloudellisessa asemassa, katsoivat nyt olojensa parannuttua velvollisuudekseen maksaa kätilöyhdistyksille niin sanottua "kunniavelkaa". Mielenkiintoista on myös se, että Kätilölehdissä julkaistiin tuolloin nimilistoja kyseisen "kunniavelan" maksajista ja heidän maksamistaan summista. Varmasti oli vaikea olla maksamatta tuota summaa, koska sen maksajat ammattikunnan lehdessä julkisesti ilmoitettiin.

Kuten jo luvun alkupuolella mainittiin, vuosisadan ensimmäinen kätilökoulutusta koskeva asetus annettiin vasta vuonna 1926. Tällä *asetuksella kätilöopetuksesta* saatiin viimein pääsyaatimuksiin ylemmän kansakoulukurssin suorittaminen tai sitä vastaavat tiedot. Koulutusaika piteni vuodesta 15 kuukauteen. Kätilöopiston johtajana toimi Helsingin yleisen sairaalan synnytysosaston johtaja. (Laiho 1991, 48 - 49.)

Tuolloin kätilöitä oli maassamme noin tuhat, joista suurin osa toimi maalaiskunnissa, kuten seuraavasta taulukosta ilmenee:

TAULUKKO 1. Kätilöiden määrä ja jakaantuminen maaseudulle ja kaupunkeihin Suomessa vuosina 1900 - 1950 (Hänninen 1965, 225)

KÄTILÖT SUOMESSA VUOSINA 1900 - 1950

vuosi	maalaiskunnissa	kaupungeissa	yhteensä
1900	379	271	650
1910	553	228	781
1920	615	162	777
1930	871	106	977
1940	808	74	882
1950	809	82	891

Huom. Tähän tilastoon ei ilmeisesti ole laskettu mukaan laitos- ja yksityiskätilöitä.

3 KUNNANKÄTILÖIDEN OHJESÄÄNTÖ JA SEN NOUDATTAMINEN KUNNISSA

Kättilökunnan ponnisteluissa tällä vuosisadalla tuntuvat olleen päälimmäisenä ohjesääntöön liittyvät asiat, erityisesti palkat, asunto, irtisanominen, loma ja eläke.

Asunnon puute tai sen huono kunto oli monen työtään aloittavan kunnankättilön ongelmana. Myöhemmin kättilöille myönnettiin kunnan puolesta luontaisetuihin kuuluvana asunto, josta kyllä jouduttiin usein taistamaan peistä. Keskusliiton puheenjohtaja Rosa Lilja-Johnsson kirjoitti eduskunnalle vuonna 1924 muun muassa kättilöiden asuntoasiasta. Asunto olisi määriteltävä tarkemmin ohjesäännössä. Enimmät ristiriidat kättilön ja kunnan välillä kun syntyivät juuri puutteellisten tai huonojen asuntojen takia tai sen takia, ettei asuntoa ollut lainkaan saatavissa siltä alueelta, missä kättilön ohjesäännön mukaan olisi pitänyt asua. (KL 9/1924, 169 - 170.)

Kymmenisen vuotta myöhemmin, 7.8.1934, lääkintöhallitus lähetti maan kaikille piiri- ja aluelääkäreille kiertokirjeen koskien kättilöiden luontaisetuja. Lääkintöhallituksen tietoon oli tullut Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliiton kautta, että kättilöiden asunto-olot olivat usein puutteelliset, eivätkä he aina saaneet lain mukaan heille kuuluvia luontaisetuja tai niitä vastaavaa rahallista korvausta. Lääkintöhallitus kehotti *piiri- ja aluelääkäreitä* piireissään valvomaan, että kättilöiden lakiin perustuvat pyynnöt tulivat täytetyiksi. Jos kunnat eivät korjaisi epäkohtia, tulisi piiri- tai aluelääkärin ilmoittaa asiasta lääkintöhallitukselle. (lääkintöhallituksen kiertokirje, KL 6/1935, 105.)

Kättilökunta koki ongelmalliseksi myös työsuhteen epävarmuuden. Muun muassa vuoden 1926 yleisessä kättilökokouksessa yhtenä päälimmäisistä kysymyksistä oli kysymys kunnankättilöiden irtisanomisesta. Kaikki kokouksen osanottajat olivat sitä mieltä, että kättilöt olivat tuolloisen lain mukaan erittäin vaikeassa ja turvattomassa asemassa sen takia, että kunnat voivat erottaa kättilönsä milloin tahansa edes syytä ilmoittamatta. Kokouksessa päätettiin lähettää valtioneuvostolle anomus vuoden 1920 ja 1924 lakien neljännen pykälän sisällön muuttamisesta. Siihen tulisi yleisen kokouksen mielestä lisätä seuraavat lauseet:

Sittenkun kunnankättilö on laillisella tavalla toimeensa otettu vahvistaa vaalin Lääkintöhallitus ja kättilö palveltuaan kunnankättilönä nuhteettomasti 2 vuotta saa viranvahvistuskirjan. Älköön vakinaiseen toimeen valittua kunnankättilöä sanottako irti ilman muuta syytä, kuin mitä asetuksessa 16 p:ltä heinäk. 1920

kättilöntoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista 28, 29, 30, 31, 32 ja 34 pykälissä säädetään. (vuoden 1926 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1926, 76 - 77 & anomus valtioneuvostolle, KL 11/1926, 189 - 190.)

Vuoden 1929 yleinen kokous lähetti valtioneuvostolle jälleen ehdotuksen siitä, että

toimeen nimitetty kunnankättilö saisi vahvistuskirjan toimeensa sekä ettei häntä saa erottaa toimestaan kunnankättilönä ilman virkavirhettä tai sellaista syytä, että häntä pidetään sopimattomana kättilöntoimeen, sekä jos häntä tällaisista virheistä syytetään, on hänelle varattava tilaisuus puolustautua sekä myöskin että Lääkintöhallituksen on annettava asiasta lausuntonsa. (vuoden 1929 yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 9/1929, 144 - 145.)

Kättilöliitto päätti laatia oman ohjesääntöehdotuksensa, jonka hyväksymisen kautta irtisanomiseenkin liittyvät ongelmat tulisivat ratkaistuksi. Keskusliiton hallituksen kokouksessa vuonna 1929 päätettiin julkaista kättilö Emmi Lindströmin laatima kuntien ja kättilöiden välinen ohjesääntöehdotus Kättilölehdessä vuonna 1930, jotta kaikilla olisi mahdollisuus tutustua siihen. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1929, 218 - 219).

Keskusliiton ylimääräisessä yleisessä kokouksessa 26.5.1930 kysymys kunnankättilöiden ohjesäännöstä kuitenkin jätettiin vielä pöydälle, koska Kättilöliiton hallituksen vuoden 1929 yleisen kokouksen jälkeen lähettämiin anomuksiin ei ollut vielä saatu vastausta.

Maalaiskättilöiden ohjesäännöstä alustanut kättilö Emmi Lindström mainitsi, että kun tuolloin voimassa ollut kättilölaki tuli voimaan, lähetettiin lääkintöhallituksesta kunnille kiertokirje ehdotukseksi kättilöiden ohjesäännöksi. Tämä oli laadittu kättilöitä kuulematta, eikä se kättilöitä tyydyttänyt. Hän viittasi kansakoulunopettajien ohjesäännön laatimiseen, jolloin kouluhallitus useampaan kertaan kuuli Opettajayhdistystä. Samaa olisivat kättilötkin toivoneet omassa tapauksessaan. (vuoden 1930 ylimääräisen yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 7/1930, 100 & liite nro 3, KL 7/1930, 104 - 105.)

Lindström ehdotti tässä ylimääräisessä yleisessä kokouksessa vuonna 1930, että käännyttäisiin lääkintöhallituksen puoleen kättilöiden hyväksymän ohjesääntöehdotuksen kanssa.

Lääkintöhallituksen toivottiin hyväksyvän sen ja lähettävän sen kunnille kiertokirjeenä kehottaen niitä uusimaan ohjesääntönsä. Lindström ehdotti myös, että lääkintöhallitus suostuisi siihen, että asian ollessa siellä esillä, saisi kaksi yleisen kättilökokouksen valitsemaa edustajaa olla läsnä, jotta he voisivat tarkemmin perustella ohjesäännössä olevien kohtien tarpeellisuutta. Nämä kaksi edustajaa neuvottelisivat yhdessä Kättilöliiton hallituksen

puheenjohtajan kanssa sekä myös *Maalaiskuntien liiton* johdon kanssa kunnankätilöiden ohjesäännöstä. (vuoden 1930 ylimääräisen yleisen kokouksen pöytäkirja, KL 7/1930, 100 & liite nro 3, KL 7/1930, 104 - 105.)

Toukokuun lopulla 1934 päästiin lopulta niin pitkälle, että Maalaiskuntien liitto hyväksyi Kätilöliiton laatiman ohjesääntöehdotuksen. Ongelmallista oli kuitenkin edelleen se, että kunnilla oli oikeus joko hyväksyä tai hylätä tämä ehdotus. (vuoden 1935 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 1, KL 10/1935, 177 - 178.) Kätilölehdessä mainittiin, että olisi suotavaa, että kautta maan saataisiin tämän ohjesäännön mukaiset yhdenmukaiset ohjesäännöt (KL 7/1934, 114 - 115).

Seuraavassa joitakin poimintoja tästä kätilöiden omasta ehdotuksesta kunnankätilön ohjesäännöksi. Palkka tulisi maksaa kunkin kuukauden alussa. Kätilön synnytyksissä käyttämät lääke-, puhdistus- ja sideaineet tulisi korvata käypien hintojen mukaan. Kuukauden kesäloman ajaksi kunnan tulisi palkata sijainen. Kätilön olisi sairastuessaan oltava oikeutettu tarpeelliseen sairauslomaan, jonka ollessa alle kuukauden vuodessa, hänelle kuuluisi tuolta ajalta täydet palkkaedut. (KL 7/1934, 111 - 113.) Tämä ohjesääntö ei siis kuitenkaan ollut kuntia sitova, sen saattoi olla hyväksymättä. Asiat eivät kaikkialla maassa edenneetkään kätilöiden toivomalla tavalla. Ongelmia tuottivat edelleenkin muun muassa loma ja asunto.

Kätilöliiton aseman vahvistumista kuvaa se, että lakia muutettiin neljä vuotta sen antamisen jälkeen. Varmasti kätilökunnan esittämät toivomukset ja anomukset avasivat päättäjien silmiä ja jouduttivat asian edistymistä. Kun kätilöiden taloudellinen asema oli nyt viimein saatu jokseenkin vakaalle pohjalle, alkoi kätilöiden toimenkuvan suhteen tapahtua. Kätilöistä haluttiin tehdä enemmän kuin vain synnytysavustajia. Kätilöiden tietä äitiyshuollon ammattilaisiksi käsitellään seuraavissa kahdessa luvussa.

VII ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄÄ LUODAAN MAAHAMME

Tämän vuosisadan puolella alettiin kiinnittää huomiota maamme lasten kotonaan saaman hoidon tasoon ja havaittiin, että jotakin tarvitsisi tehdä sen nostamiseksi. Kätilöiden harteille kaavailtiin merkittävää roolia tässä työssä.

Kättilöiden toimenkuvan ulottamista myös *lastenhoidonopettajiksi* väläytettiin jo vuoden 1911 Kättilölehdessä. Artikkelin mukaan tuolloin voitiin sanoa, että lapset saivat ensimmäisinä ikävuosinaan "hoitoa melkein miten kulloinkin sattuu". Jotta kaikki naiset voisivat saada tietoja lastenhoidosta, tulisi lastenhoitoneuvojan käydä äitien luona heidän kotonaan ja opettaa heitä hoitamaan omia lapsiaan. Artikkelin mukaan kukaan ei voisi olla sopivampi tällaiseksi lastenhoidonneuvojaksi kuin kättilö. Yksinkertaisinta olisi, jos juuri hän kävisi kodissa seuraamassa lapsen kehitystä senkin jälkeen, kun nykyisen kättilöohjesäännön mukaiset kättilön hoitoon kuuluvat päivät olivat kuluneet. Tämän järjestelmän etuna olisi se, että työ voitaisiin aloittaa nopeasti, koska se voitaisiin rakentaa entisen perustalle. (KL 3/1911, 40 - 42.)

1 ÄITIYSHUOLTO ALKAA VAKIINTUA KÄSITTEENÄ: KÄTILÖISTÄ MYÖS ÄITIYS- JA LASTENHOIDONNEUVOJIA

Kättilölehdessä vuonna 1919 toimittaja Carl Hahl kirjoitti lastenhoitokysymyksestä ja kertoi maassamme olevan suunnitteilla huomiota ansaitsevia uudistussuunnitelmia. Suunnitelmia oli ollut laatimassa Arvo Ylppö, joka tuolloin toimi lääkärinä Saksassa sijaitsevassa suuressa lastensairaalassa ja lastenhoitokeskuslaitoksessa. Ylppön mukaan Saksassa ymmärrettiin, että täysikäisen sukupolven fyysinen terveys riippui suuresti lasten terveydestä ja hyvinvoinnista. Hahl kirjoitti, että "nyt kun Suomen kansa on itse päässyt isännäksi maassaan, on tähänkin asiaan myöskin viranomaisten taholta ryhdyttävä kiinnittämään vakavaa huomiota ja harrastusta, sillä se on kansamme elinehto". Hahl totesi, että hyvä asia oli meilläkin nyt pantu alulle. (KL 6/1919, 81 - 86.)

Kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta vuonna 1920 annetun lain ja hyväksytyyn uuden kättilöohjesäännön mukaisesti *kättilöiden velvollisuuksiin liitettiin ohjauksen antaminen pienten lastenhoidossa*. Kättilöoppilaiden koulutukseen tuli liittää sitä koskevaa opetusta. Vanhemmille kättilöille ainoa tiedon saannin kanava oli Kättilölehti. (KL 3/1920, 55 - 56.)

Tohtorit Thuneberg ja Reinikainen sekä ministeri Soininen jättivät eduskunnalle *anomusehdotuksen pientenlastenhoidonopetuksen järjestämisestä* maaliskuussa 1920. He ehdottivat, että eduskunta kehottaisi hallitusta antamaan eduskunnalle asiasta esityksen. He ehdottivat myös seuraavan vuoden tulo- ja menoarvioon 200 000 markan määrärahaa väliaikaisia toimenpiteitä varten pienten lastenhoidonopetuksen järjestämiseksi. He

edellyttivät, että myös kätilöt saisivat uuden kätilöohjesäännön edellyttämän pienten lastenhoidonopetuksen erityisessä lasten huoltolaitoksessa kätilökurssinsa yhteydessä. (KL 8/1920, 153 - 155.)

Kätilölehden päätoimittaja S.E. Wichmann piti tätä hyvänä ajatuksena. Erillisen lasten huoltolaitoksen perustaminen olisi hänen mielestään ollut toivottavaa, koska tavallisen lastensairaalan potilaat eivät sopineet tähän tarkoitukseen "opetusaineistoksi", sillä eihän ollut tarkoitus kouluttaa kätilöistä sairaiden lasten hoitajia. Tarkoituksena oli, että kätilöt omaa virkaansa hoitaessaan tarpeen vaatiessa ja tilaisuuden sattuessa olisivat päteviä antamaan "yleisiä terveydenhoidollisia sekä erikoisia järjellisiä hoitoneuvoja ja ohjeita". (KL 8/1920, 153 - 155.)

Kätilölehden vakituinen avustaja, professori Laimi Leidenius katsoi tarpeelliseksi selostaa 1930-luvun alussa Kätilölehdessä, mitä *äitiyshuollolla* todella tarkoitettiin. Äitiyshuolto ei ollut mitään olennaisesti uutta. Se oli vain "järjestelmällistä äitejä suvun jatkajina auttavaa ja hoivaavaa työtä, jonka eri muodoille oli nyt annettu yhteinen nimi".

Äitiyshuolto pyrkii auttamaan kaikkia äitejä. Se tahtoo kehittää ja kasvattaa äideissä suurempaa vastuuntuntoa itseään ja pienokaistaan kohtaan ja sen johdosta etsimään apua. Se tarjoaa varattomille ilmaista apua, ettei köyhyys estäisi ketään sitä saamasta.

Tuolloin olisikin ollut professori Leideniuksen mielestä tärkeää selvittää, miten äitiyshuolto voitaisiin parhaiten käytännössä toteuttaa niin vähillä kustannuksilla kuin mahdollista. Hän totesi, että niin kauan kuin Suomessa oli ollut kätilöitä, olivat he suorittaneet suuriarvoista työtä myöskin odottavien äitien neuvojina. Varsinainen äitiyshuolto oli maassamme kuitenkin vasta alullaan. Oli olemassa muutamia kunnallisia neuvonta-asemia ja 13 Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) järjestämää asemaa, joista viimeksi mainitut toimivat tavallisesti pikkulasten hoidon neuvonta-aseman yhteydessä. Suurin neuvonta-asema toimi Helsingissä yliopiston sairaalan yhteydessä. (KL 5/1933, 77 - 79.)

1.1 Mannerheimin lastensuojeluliiton ehdotus äitiyshuollon neuvojan ohjesäännöksi

Vuoden 1933 alussa MLL lähetti kiertokirjeen maan kaikille kätilöille. Siinä kätilöitä pyydettiin myötävaikuttamaan siihen, että kaikkiin kuntiin saataisiin perustetuksi *äitiyshuollon neuvojan toimi*. Kiertokirjeen mukana seurasi sääntöehdotus, jossa oli suunniteltu neuvojan työt ja määritelty palkka. (KL 6/1933, 107.)

Turkuun kokoontui vuoden 1933 alussa joukko kättilöitä keskustelemaan äitiyshuollonneuvojan toimesta MLL:ön edellä mainitun ehdotuksen pohjalta. Suotavana kättilöt pitivät ensiksikin sitä, että kättilöt mikäli mahdollista ottaisivat toimen vastaan. Läsnäolijat painottivat, että toimen vastaanoton pitäisi olla jokaiselle vapaaehtoista, siitä ei saisi tulla painostamisen ja irtisanomisen välinettä kunnalle. (KL 2/1933, 21 - 24.)

MLL:ön kiertokirjeessä ehdotettiin, että MLL:ön osaston johtokunta ottaisi äitiyshuollon neuvojan toimeensa ja että äitiyshuollonneuvoja olisi kirjanpitovelvollinen osaston johtokunnalle tai sen asettamalle terveystuoltovaliokunnalle. Kättilöt kuitenkin pitivät parempana sitä, että kättilö olisi äitiyshuollonneuvojana samoin kuin kättilön toimestakin, kirjanpitovelvollinen piirilääkärille, ja tässä toimessa samoin kuin kättilön toimessa lääkintöhallituksen alainen. Kymmenennessä pykälässä oli palkan määrä jätetty avoimeksi, eikä ollut mainittu palkan maksajaa. Kättilöt arvelivatkin, että asia menisi paremmin eteenpäin, jos palkan maksu suoritettaisiin valtion, kuntien ja MLL:ön kesken. Ehdotettu määrärahojen tapahtuva vastaanotto voitaisiin hyvin järjestää muuallekin kuin kättilön asuntoon, kuten esimerkiksi kunnan kokoushuoneeseen. (KL 2/1933, 21 - 24.)

Kättilökunta liitti 3.1.1934 päivätyyn kirjelmänsä lääkintöhallitukselle toivomuksen, että kun äitiyshuoltoa järjestelmällisesti ryhdyttäisiin toteuttamaan, se säilyisi edelleen kättilöiden työnä ja että kättilöt olisivat lääkintöhallituksen alaisia siinäkin toimessaan. Kirjelmässä sanotaan kättilökunnan olevan ainoa ammattikunta lääkäreitä lukuun ottamatta, joka kykenisi tämän äitiyshuoltotehtävän suorittamaan. Kättilöiden itsensä sanottiin tiedostaneen lisäopetustarpeensa kyseessä olevaan työhön nähden ja jättäneen sitä koskevan anomuksen lääkintöhallitukselle 16.12.1932. MLL:ön laatimaan äitiyshuollon neuvojan ohjesääntöön ehdotettiin seuraavia muutoksia: matkat ja muut kustannukset olisi korvattava, vastaanottoa varten tarvittava tila olisi uudelleen harkittava sekä kaavailtua 200 markan kuukausipalkkaa olisi nostettava. (vuoden 1935 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite nro 1, KL 10/1935, 177 & lausunto pääjohtaja Hannes Ryömälle, KL 1/1934, 11 -12.)

Äitiyshuolto alkoi puhuttaa 1930-luvulla yhä enemmän myös Kättilölehden lukijoita. Esimerkiksi nimimerkki F.L. totesi, että kättilöille lähetetystä kiertokirjeestä ja ohjesääntöehdotuksesta kävi ilmi, että kättilöillä aiottiin teettää suuri uudistustyö. Hän ei uskonut äitiyshuollosta olevan maaseudulla suurestikaan muuta tulosta kuin vain paljon työtä kättilöille. Hän korosti jokaisen "mieleltään valistuneen" kättilön jo tehneen koko tarmollaan

työnsä ohella tuota huolto- ja valistustyötä, vaikka mikään erityinen virkanimitys ei häntä siihen tähän asti ollutkaan velvoittanut. Hän totesi vielä, että päästäksemme siihen, että raskaana oleva nainen käyttäisi hyväkseen äitiyshuoltoa, täytyisi koko naiskasvatuksessa tapahtua suuri muutos. Äidit olisi saatava ymmärtämään, että he täyttivät korkeaa kutsumusta synnyttäessään lapsia ja koettaessaan kasvattaa heistä kunnon ihmisiä. (KL 4/1933, 68 - 70.) Tarvittaisiin siis myös asenteellisia muutoksia konkreettisten järjestelyjen lisäksi, jotta äitiyshuolto saataisiin toimimaan toivotulla tavalla.

1.2 Kätilökoulutus irrotetaan yliopistosta ja uusi asetus kätilökoulutuksesta astuu voimaan

Jo vuonna 1897 yleisessä lääkärikokouksessa tohtori Törngren sanoi, että "Jos todella tahdotaan korottaa kätilöopetusta, olisi ensimmäinen ja tärkein askel tehdä oppilaitos itsenäiseksi". (KL 6/1899, 104.)

Vuonna 1932 Keskusliiton hallitus päätti lähettää lähetystön lääkintöhallituksen pääjohtajan luokse pyytämään, että uuden obstetris-gynekologisen klinikan rakentamisesta päätettäessä otettaisiin huomioon myöskin kätilökoulutus, jossa ei parannuksia voisi tulla, ennen kuin tilan ahtaus ja siitä johtuvat monet ongelmat ratkaistaisiin ja lääketieteen kandidaattien koulutus siirrettäisiin pois nykyiseltä laitokselta. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 3/1932, 42.)

Tammikuun 3. päivänä vuonna 1934 Keskusliiton hallitus kääntyi samassa asiassa kirjelmällä lääkintöhallituksen puoleen. Siinä tuotiin esiin kätilökunnan jo kauan toivoma uudistus kätilökoulutuksen suhteen. Kun uusi Naistenklinikka pian valmistuisi ja lääketieteen kandidaattien opetus siirtyisi sinne, avautuisi kätilöopetuksen uudistamiselle mahdollisuudet. Lääkintöhallitusta pyydettiin ryhtymään toimenpiteisiin kätilökoulutuksen täydentämiseksi ja ajanmukaisemmaksi järjestämiseksi. (Anomus lääkintöhallitukselle, KL 1/1934, 9 - 10.)

Edellä mainittuun kirjelmään oli kirjattu kätilöiden itsensä toivomat muutokset, joiden toivottiin tulevan otetuiksi huomioon uutta opetusohjelmaa laadittaessa. Pääsyvaatimukseksi ehdotettiin vähintään ylemmän kansakoulun oppimäärä, mutta ylemmän koulusivistyksen saaneille tulisi antaa etusija. Kätilökurssi olisi saatava kaksivuotiseksi. Opetussuunnitelmaan esitettiin lisättäväksi useita uusia aineita. Koeajaksi olisi saatava 4 - 6 kuukautta.

Kätilökurssin päätyttyä jokaisen tulisi toimia palkattuna alihoitajana vuoden ajan joko

Kättilöopistossa tai jossain muussa suuressa synnytyslaitoksessa. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 1/1934, 9 - 10.)

Vuonna 1934 valmistui sitten *Naistenklinikka*, josta tuli maamme suurin synnytyssairaala. Yliopiston alainen lääketieteen kandidaattiopetus ja synnytys- ja naistentautilääkäreiden erikoiskoulutus siirrettiin Kättilöopistolta Naistenklinikalle, jonka yhteydessä avattiin myös *äitiysneuvola*. Tämä merkitsi kättilöopetuksen siirtymistä yliopiston alaisuudesta erotetulle itsenäiselle *Kättilöopistolle*. (Laiho 1991, 52 & asetus nro 320 kättilöiden koulutuksesta 1934.)

Kättilöopisto toimi lääkintöhallituksen alaisena. Opistoa johti ja valvoi johtokunta, johon kuuluivat yliopettaja puheenjohtajana ja apulaisopettajat, ylikättilö ja oppilaskodin johtajatar. Yliopettajan tuli olla synnytysopissa erikoiskoulutuksen saanut *lääkäri*, joka nimitti virkaan lääkintöhallituksen ehdotuksesta valtioneuvosto. Apulaisopettajat, ylikättilön sekä oppilaskodin johtajattaren nimitti virkaan lääkintöhallitus. Johtokunta valitsi kättilöt ja tuntiohjaajat. Opetusta tuli antaa sekä suomen että ruotsin kielellä lääkintöhallituksen lähemmin vahvistaman opetussuunnitelman ja hyväksymien oppikirjojen mukaan. (Laiho 1991, 52 & asetus nro 320 kättilöiden koulutuksesta 1934.)

Samana vuonna 1934 annettiin *asetus kättilökoulutuksesta*, joka kumosi vuonna 1926 kättilökoulutuksesta annetun asetuksen. Uuden asetuksen myötä opiskeluaika piteni 15 kuukaudesta kahteen vuoteen. Opetussisältöön tuli uuden asetuksen myötä merkittävä muutos *äitiysneuvonnan* tullessa oppiaineeksi. Muita pääoppiaineita olivat yleinen synnytysoppi, pienten lasten hoito, sukupuolitautien tunteminen ja varotoimenpiteet tartunnan ehkäisemiseksi, rokotus sekä kättilötoimen harjoittamista koskevat asetukset. (Laiho 1991, 53 & asetus nro 320 kättilöiden koulutuksesta 1934.)

Asetuksessa säädettiin myös kertaus- ja pihtikurssien järjestämisestä. Oli myös mahdollista osallistua enintään kuusi kuukautta kestäväälle *jatko-oppijaksolle*, jos tähtäsi Kättilöopiston kättilötoimiin tai muihin suurempaa teoreettista ja käytännöllistä taitoa vaativiin kättilöntehtäviin. (Laiho 1991, 53 & asetus nro 320 kättilöiden koulutuksesta 1934.)

Sairaanhoitajilla oli mahdollisuus vuonna 1934 annetun asetuksen myötä suorittaa kolmevuotisen sairaanhoitajatutkinnon lisäksi kättilötutkinto 13 kuukaudessa. Vastaavasti kättilöt voivat kättilötutkinnon jälkeen suorittaa kahdessa vuodessa sairaanhoitajan tutkinnon.

(Laiho 1991, 53 & asetus nro 320 kättilöiden koulutuksesta 1934.) Carl Hahl ilmaisi vuoden 1938 Kättilölehdessä tyytyväisyytensä sen johdosta, että kättilökurssin pidennyksen ja monipuolistamisen myötä kättilökurssin suorittaneiden sairaanhoitajattarien lukumäärä ja prosentuaalinen osuus valmistuvista kättilöistä oli kasvanut. Hän kirjoitti:

Onhan ollut selviönveroista, että tämänsuuntainen kehitys on ollut eduksi kättilökunnalle, jonka joukkoon täten on liittynyt valikoitua ja kouluttua ainesta. Tämä on epäilemättä ollut omiaan kohottamaan kättilökunnan arvoa ja ennenkaikkea lisännyt kättilöitten ja sairaanhoitajarten välistä ymmärtämystä. (KL 1/1938, 11 -13.)

1.3 Äitiysneuvojana toimivan kättilön ohjesääntö vahvistetaan

Äitiysneuvojan tehtävä alkoi saavuttaa virallisen aseman. Kunnat saivat valtionapua äitiysneuvojan palkkaamiseksi ja *äitiysneuvojana toimivan kättilön johtosääntö* vahvistettiin. Valtionapurahoja äitiysneuvojien palkkaamiseksi myönnettiin kunnille, jos tietyt ehdot täytyivät. Tässä niistä kättilöiden kannalta tärkeimmät:

- äitiysneuvojana tuli toimia kunnankättilön tai muun äitiysneuvontaan perehtyneen paikkakunnalla asuvan kättilön
- kunnanlääkärin tuli valvoa äitiysneuvontaa
- kunnan piti ylläpitää äitiysneuvontaa varten vastaanottohuonetta
- kättilön tuli pitää säännöllisiä vastaanottoa sekä lääkintöhallituksen hyväksymää päiväkirjaa toiminnastaan äitiysneuvojana
- äitiysneuvontatyötä varten tuli laatia lääkintöhallituksen hyväksymä johtosääntö

Lääkintöhallitus vahvistikin äitiysneuvojana *toimivan kättilön johtosäännön* 15.4.1935. Siinä sanotaan seuraavaa äitiysneuvojan tehtävistä:

Äitiysneuvojan tehtävänä on varsinaisen kättilötoimen ohella ja tämän toiminnan siitä kärsimättä suorittaa äitiysneuvontaa toiminta-alueellaan. Hänen tulee pyrkiä valistusta levittämällä ja apuaan tarjoamalla vähentämään raskaudenajan ja synnytyksen tuottamia vaaroja, edistämään tulevien äitien terveyttä ja ohjaamaan heitä niin, että he lapsen synnyttyä kykenisivät tätä *järkiperaisesti* hoitamaan. (kursivointi MH)

Äitiysneuvojan tuli olla yhteistoiminnassa paikkakunnan lääkärikunnan ja synnytyslaitosten, kunnan terveydenhoitajattarien ja muiden kiertävien hoitajattarien kanssa. Äitiysneuvojan palkkio oli 250 markkaa kuukaudessa eli 3 000 markkaa vuodessa. Tämä vastasi valtion kunnille maksaman valtionapurahan määrää. (KL 6/1935, 101 - 104.)

Keskusliiton hallituksen kokouksessa vuonna 1935 luettiin lääkintöhallitukselta tullut kirjelmä, jossa kehoitettiin antamaan lausunto Suomen Sairaanhoitajatyhdistyksen ja Suomen

Sairaanhoidajatarliiton kirjelmässään tekemästä esityksestä, joka koski äitiys- ja imeväistenhuollon jakamista kättilön ja terveydenhoitajattaren kesken. Puheenjohtaja Rosa Lilja-Johnssonin laatima vastausehdotus hyväksyttiin muutamien lisäysten jälkeen. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1935, 61.) Olisi ollut mielenkiintoista selvittää, mitä Lilja-Johnsson vastasi. Siihen ei aineistoni kuitenkaan vastausta antanut. Kuitenkin äitiyshuollon ja pienten lastenhoidonneuvonnan kehittämistä pohtinut lähes ainoastaan kättilöistä koostunut toimikunta esitti vuonna 1941 julkilausumassaan, että kättilö huolehtisi vastasyntyneen hoidosta kaksi ensimmäistä viikkoa, jonka jälkeen lapsenhoito siirtyisi terveydenhoitajattarelle (ks. s. 79).

2 UUSI LAKI KUNNALLISESTA KÄTILÖNTOIMEN HARJOITTAMISESTA

1930- ja 1940-luvun lainsäädännöllä oli ratkaiseva merkitys maamme äitiyshuollon tason kohottajana. Maahamme luotiin äitiyshuoltojärjestelmä, joka vastasi raskaana olevan, synnyttävän ja lapsivuoteisen äidin hoidosta niin kotona kuin sairaalassakin. Uudella lainsäädännöllä äidit saatiin koulutettujen kättilöiden ja neuvolatoiminnan piiriin. (Laiho 1991, 55.) Kättilöiden hajanaiseen tehtäväkenttään pyrittiin saamaan korjaus uudella lailla kunnallisen kättilöntoimen harjoittamisesta. Kättilökuntakin osallistui uuden kättilölain valmisteluun.

Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitto jätti sisäasianministeriölle syyskuussa 1936 anomuksen koskien lääkintöhallituksen uudesta kunnallisesta kättilölakiehdotuksesta antamaa lausuntoa. Keskusliitto oli lakiehdotuksen joistakin kohdista eri mieltä kuin lääkintöhallitus. Kättilöiden lukumäärän määräytymisperusteista kunnissa ja kaupungeissa oltiin eri mieltä. Keskusliitto halusi, että lakiin sisällytettäisiin kohta, jossa olisi tarkasti määritelty ne syyt, joiden nojalla kunta voisi irtisanoa kättilön toimestaan. Kuukauden mittaisesta kesälomasta täysin palkkaeduin ja kunnan palkkaamin viransijaisiin pidettiin kiinni. Lääkintöhallituksen esittämää

12 000 markan vuosipalkkaa pidettiin riittämättömänä, sen tulisi olla vähintään 15 000 markkaa. Tätä vaatimusta perusteltiin kättilöiden äitiysneuvonnan ja -huollon myötä lisääntyneellä työmäärällä sekä rokotustulojen jäämisellä pois rokotuksen siirryttyä lääkäreiden tehtäväksi. Luontaisetuina haluttiin saada

kunnollisen vähintään yhden huoneen, keittiön ja eteisen sisältävä asunto, sekä saunan tahi kylpyhuoneen lisäksi tulisi kellari, kaivo (vaihtoehtoisena vesijohto) pilkotut polttopuut, valo, sekä mikäli mahdollista puhelin tahi näitä etuja vastaava rahallinen korvaus paikkakunnan olojen mukaan.

Eläkkeen määräksi tulisi saada 9 000 markkaa ja tämän tulisi koskea myös jo eläkkeellä olevia kättilöitä. (anomus sisäasiainministeriölle, KL 1/1937, 11 - 15 & hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 2/1937, 36 - 38.)

Helmikuun 10. päivänä vuonna 1937 Keskusliiton hallitus keskusteli kättilöiden toivomusten esittämisestä eduskunnan jäsenille uuden kunnallisen kättilölain suhteen. Valittiin lähetystö kääntymään eduskunnan *naisedustajien* ja valiokuntien puheenjohtajien puoleen ja esittämään kättilöiden toivomuksia tässä heille niin tärkeässä kysymyksessä. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1937, 77.)

Eduskunnassa "kättilö Tilda Säynälälle suotiin tilaisuus asiantuntijana olla mukana talousvaliokunnan kokouksessa". Hän jätti valiokunnalle asiaa koskevan kirjelmän, jossa hän perusteli 15 000 markan palkkaehdotusta sillä, että tuolloin kättilöiksi valmistui paljon keskikoulun käyneitä, ylioppilastutkinnon suorittaneita ja myös koulutettuja sairaanhoitajattariaakin. Lisäksi pidennetty oppiaika lisäsi kättilöiden pätevyyttä työhönsä. (KL 3/1937, 55 - 58.)

Laki *kunnallisesta kättilöntoimen harjoittamisesta* annettiin vuonna 1937 kesäkuun 18. päivänä. Se kumosi vuonna 1920 annetun lain kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta sekä vuonna 1924 annetulla lailla siihen tehdyt muutokset. Se erosi aikaisemmista laeista seuraavissa kohdissa. Johtosääntöön oli kirjattava kättilön *taksa*, jossa oli määrätty myös kohtuullinen korvaus kättilölle synnytystavasta johtuneista suoranaisista menoista. Kättilölle lain mukaan kuuluvaksi peruspalkaksi tuli nyt 12 000 markkaa vuodessa ja kunnollisen asunnon jonkinlaiset kriteerit kirjattiin lakiin. Kunnat saivat kustakin palkkaamastaan kättilöstä vuotuista valtionavustusta 10 000 markkaa. Valtio maksoi kättilöille ikälisää "kunnankättilöpalveluksen nelivuotiskaudelta kerrallaan neljä sadalta peruspalkasta ja neljä eri kertaa". Merkittävää oli, että ikälisän saamista varten kunnankättilö oli oikeutettu lukemaan hyväkseen senkin ajan, jonka hän oli ollut kättilönä kunnan, yhtiön, yhteisön tai valtionapua nauttivan yksityisen laitoksen palveluksessa. (laki nro 285 kunnallisesta kättilöntoimesta 1937.)

Eläkeasioista sen verran, että lääkintöhallituksella oli oikeus oikeuttaa kättilö toimimaan kunnankättilönä 65 vuoden ikään asti. Täysi eläke, jonka kunnankättilö sai siis 60-vuotta täytettyään palveltuaan nuhteettomasti kunnankättilönä 30 vuotta, oli "kuusikymmentä sadalta peruspalkasta" eli 7 200 markkaa. Niin sanotusta "työkyvyttömyyseläkkeestä" säädettiin, että "oikeuttaa kymmenen eläkevuotta kymmeneen kolmaskymmenesosaan täyden eläkkeen määrästä ja jokainen niitä seuraava täysi eläkevuosi lisäksi yhteen kolmaskymmenesosaan siitä, kunnes täysi eläkemäärä saavutetaan". (laki nro 285 kunnallisesta kättilötoimesta 1937.) Ikävänä puutteena uudessa laissa oli se, että jo eläkkeellä olevien kättilöiden eläkkeitä ei nostettu uuden lain määräämälle tasolle, kuten vuonna 1924 annetussa lain muutoksessa tehtiin (KL 2/1938, 21 -25). Keskusliitto laatikin sisäasiainministeriölle 12.10.1937 anomuksen asiasta. (anomus sisäasiainministeriölle, KL 2/1938, 34 - 35).

Jo vuoden 1920 asetus kättilötoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista sisälsi määräyksen kirjata johtosääntöön kättilöiden velvollisuus antaa ohjausta pienten lasten hoidossa. Vuoden 1937 laki kuului siltä osin: "määräys kättilön velvollisuudesta antaa ohjausta pientenlasten hoidossa sekä lääkärin valvonnan alaisena ja ohjauksen mukaan tapahtuvasta äitiysneuvonnasta". Kyseisen lain täytäntöönpanoasetuksen myötä äitiyshuoltotyö, jota kättilöt olivat tosin jo pitkään tehneet, liitettiin virallisesti heidän tehtäviinsä. (laki nro 285 kunnallisesta kättilötoimesta 1937.) Kättilöiden virallinen työ määrä lisääntyi siis uuden lain myötä. Työmäärää lisäsi vielä äitiysavustuslain hyväksyminen vuonna 1937. (KL 4/1937, 75 - 76.)

Tämän vuoden 1937 uuden kättilölain mukanaan tuoma suurin muutos oli ehkä se, että se tuli koskemaan *ei vain maalaiskuntia, vaan myöskin kauppa- ja kaupunkikuntia*. Täten oli siis yksi Kättilöliiton tekemä aloite saatu päätökseen. (KL 4/1937, 75 - 76.)

1920- ja 1930-lukujen taitteessa kättilöitä vaivasi työttömyys. Tilanne kuitenkin kääntyi toisinpäin ja 1930-luvun lopulla maamme alkoi vaivata *kättilöpula*, joka kasvoi jatkuvasti. Kättilöpulan syitä oli monia. Vuonna 1934 oli kättilöiden kurssiaikaa pidennetty kahteen vuoteen ja koulutettuna olevien lukumäärän sen johdosta kasvettua oli vähennetty kursseille otettavien oppilaiden lukumäärää. Koulutettavien määrän vähentämistä vaati toisaalta myös kättilöiden keskuudessa tuolloin vielä vallinnut työttömyys. Kättilöiden kysyntää olivat taas lisänneet noihin aikoihin valmistuneet uudet synnytyslaitokset sekä jossain määrin laitoskättilöiden työaikasäännöstely. Kättilöiden työalaa olivat laajentaneet myös uusi

kunnallinen kättilölaki ja äitiysavustuslaki sekä se, että synnyttäjät olivat yhä enemmän ryhtyneet käyttämään kättilönäpua hyväkseen. (KL 11/1939, 229 - 236.)

Vuonna 1939 arvioitiin maassamme olevan noin 1 250 kättilöä, joista laitosten ulkopuolella toimi noin 1 000. Kättilöpulan poistamiseksi olisi tuolloin tarvittu heti 100 - 200 uutta kättilöä, joita ei tietenkään hetkessä voitu saada. Arvioitiin, että koko maan kättilötarpeen tyydyttämiseksi olisi jatkuvasti koulutettava vähintään keskimäärin 60 uutta kättilöä vuodessa. (KL 11/1939, 229 - 236.)

Kättilöoppilaiksi hakijoista ei ollut tuolloin pulaa, heitä oli monta kertaa enemmän kuin tarpeeksi. Ongelma piilikin siinä, että Kättilöopisto oli liian ahdas ja monissa suhteessa puutteellinen. Siellä ei ollut mahdollista kouluttaa tarpeellista määrää uusia kättilöitä. Kättilöoppilaiden määrän lisääminen edellytti siis ennen kaikkea Kättilöopiston laajentamista. (KL 11/1939, 229 - 236.)

2.1 Kunnankättilöiden uusi ohjesääntö

Eduskunnan hyväksyttyä lain kunnallisesta kättilötoimesta vuonna 1934 kääntyi Keskusliiton hallitus lääkintöhallituksen puoleen esittääkseen erinäisiä seikkoja, joiden se toivoi tulevan huomioon otetuiksi kyseessä olevan lain soveltamisesta annettava asetusehdotusta valmisteltaessa. Kirjelmä on päivätty 30.4.1937. Uuden lain neljännen pykälän mukaan kunnankättilöä varten oli laadittava lääkintöhallituksen vahvistama johtosääntö, jossa tarkemmin määrättäisiin kättilön oikeudet ja velvollisuudet. Keskusliiton hallitus toivoi, että tähän johtosääntöön sisältyvät määräykset olisivat mahdollisimman seikkaperäiset erimielisyyksien ja väärinkäsitysten välttämiseksi, jotka liian usein olivat aiheuttaneet kättilöille suuria ikävyyksiä ja vaikeuttaneet heidän työtään. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 6/1937, 117.) Lisäksi kättilöiden kesäloma tulisi määrätä kuukauden kestäväksi täysin palkkaeduin sekä tarpeellinen sairausloma täysin palkkaeduin. Kättilöt toivoivat myös, ettei kättilöä voitaisi ilman todellista syytä irtisanoa toimestaan. (KL 4/1937, 75 - 76.) Asetuksessa olikin merkittäväntä se, että sen mukaan kunnankättilöä ei kunnan taholta voitu erottaa, ellei piirilääkäri katsonut siihen olevan pätevää syytä (KL 2/1938, 21 - 25).

Keskusliiton hallituksen kokouksessa elokuun 19. päivänä vuonna 1937 luettiin lääkintöhallituksen kirjelmä, jossa kehoitettiin antamaan lausunto "kunnallisesta kättilötoimesta

annetun lain soveltamisesta" laaditusta asetusehdotuksesta. Keskusliiton hallitus päätti tarkan perehtymisen jälkeen jättää toivomusanomuksen lääkintöhallitukselle. Siinä toivottiin muun muassa seuraavaa:

asetusehdotukseen sisällytettäisiin lain edellyttämän kunnollisen asunnon, jolle on saatava piirilääkärin hyväksyminen, tulee olla rauhallinen ja tulee siihen kuulua myös osallisuus kellariin ja kaivoon sopivan matkan päässä.
Kunnankätilö saakoon oltuaan kunnan palveluksessa vähintään vuoden, vuosittain yhden kuukauden loman, palkastaan mitään vähentämättä.
(hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 9/1937, 172 - 173.)

Vuonna 1938 lääkintöhallitus sitten vahvisti kunnankätilöitä varten johtosäännön, johon kätilökunta ei sen monista hyvistä puolista huolimatta voinut olla täysin tyytyväinen. Johtosäännöllä kätilö velvoitettiin antamaan ohjausta pienten lasten hoidossa ja suorittamaan äitiysneuvontaa. Siinä korostettiin yhteistyötä lääkärikunnan, synnytyslaitosten ja kunnan terveydenhoitajattarien ja muiden kiertävien hoitajattarien kanssa. Asetuksella turvattiin kätilöiden oikeudellinen asema kuntiin nähden sekä kuukauden kesäloma. (Laiho 1991, 55.)

Keskusliitolta lähti 2.12.1938 lääkintöhallitukselle anomus koskien lääkintöhallituksen laatimaa *kunnankätilöiden malliohjesääntöä*, jossa oli jo ilmennyt ongelmia. Suurimmat vaikeudet ja ristiriidat uuden johtosäännön soveltamisessa aiheutuivat uuden lainsäädännön kautta kätilön työhön lisäystä äitiysneuvonnasta ja äitiysavustustoimintaa koskevista määräyksistä. Ensinnäkin kätilökunta toivoi, että jos kätilön asunto määrättäisiin vakinaiseksi äitiysvastaanotto paikaksi, lääkintöhallitus kussakin tapauksessa erikseen vaatisi selvityksen paikallisista oloista ja hyväksyisi vain äärimmäisen pakottavassa tapauksessa tällaisen määräyksen johtosääntöön. Malliohjesäännön mukaan kätilön tulisi järjestää määräaikaista äitiysneuvontaa varten tarpeelliset kätilön vastaanotot omassa asunnossaan, mikäli kunnan puolesta ei olisi järjestetty äitiysneuvolaa. Kätilökunta katsoi, että erityinen vastaanottohuone olisi kyllä järjestettävissä, mikäli kunnilla olisi siihen riittävästi hyvää tahtoa. Vastaanottojen pitäminen omassa asunnossa rajoittaisi kätilölle lain kautta kuuluvaa luontaiseta asuntoon nähden. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 2/1939, 27 - 31.)

Toiseksi, malliohjesäännön mukaan kätilön olisi "tutkittava tarvittaessa myös muina aikoina joko äitiysneuvolassa tai kotonaan tarkastettavaksi pyrkiviä raskauden tilassa olevia naisia ja annettava heille tarpeen vaatimia ohjeita". Tämä määräys olisi kätilökunnan mielestä rajoitettava käsittämään vain todella pakottavat tapaukset, joissa äitiä ja sikiötä uhkasi vaara. Tarvitsihan kätilö kotiinsa päästyään lepoa ja rauhaa kerätäkseen uusia voimia. Laissakin

sanottiin, että "kunnankättilön asunnon tulee olla rauhallinen". Lisäksi oli otettava huomioon hygieniat. Kättilön kodista, josta oli milloin tahansa lähdettävä synnytystapauksiin, ei saisi tehdä yleistä vastaanottoa. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 2/1939, 27 - 31.)

Kolmanneksi, kättilö velvoitettaisiin malliohjesäännön mukaan käymään tulevien synnyttäjien kotona tutkimassa heidät ja tutustumassa etukäteen heidän kotioloihinsa. Kyseisessä malliohjesäännössä ei kuitenkaan sanottu, kenen tulisi maksaa kättilölle tällaisista matkoista aiheutuneet kustannukset. Tämä korvausvelvollisuus tulisi kättilökunnan mielestä säilyttää kuntien harteille. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 2/1939, 27 - 31.)

Ohjesäännössä tulisi lisäksi mainita mahdollisen rahakorvauksen määrä, jos kättilö saisi hänelle lain mukaan kuuluvat luontaisedut rahassa. Edelleen lääkintöhallituksen apua pyydettiin siinä, että kättilöiden pyrkimys kuukauden mittaisesta lomasta vihdoin toteutuisi. Lisäksi kättilökunta ei voinut olla tyytyväinen siihen, että kättilöt määrättiin toisten lomalla ollessa hoitamaan toistensa toimia. Läkintöhallituksen tulisi ennen tällaisen pykälän sisältävän johtosäännön hyväksymistä varmistua siitä, ettei piiri ollut liian suuritoiminen. (anomus lääkintöhallitukselle, KL 2/1939, 27 - 31.)

2.2 Äitiyshuollon järjestämisen alkuvaikeuksia ja ratkaisuehdotuksia

Äitiyshuoltojärjestelmän rakentaminen ei ollut aivan yksinkertaista. Käytännön toteutustavat vaativat huomattavasti huomista.

Esimerkkinä äitiysneuvonnan vaikutuksesta kunnankättilön jokapäiväiseen elämään lainaan Martta Koskelan kirjoitusta *Varjopuolia äitiysavustuksessa ja huollossa*, joka julkaistiin vuoden 1939 Kättilölehdessä.

Usein käy näinkin: kättilö tulee aamuyöstä kotiin [synnytyksestä], käy nukkumaan ja aikoo aamulla ottavaa yörästinsä, mutta tietysti juuri sinä aamuna aamuaikaisessa autossa tulee joku syrjäkyläläinen äitiysasioitansa toimittamaan ja herättää sinut juuri kun olet päässyt unen alkuun. Koetan vierailun työntää tuonemmaksi ja kysäisen: "Joko teillä on papintodistus, menkää se ensin hakemaan ja tulkaa sitten uudelleen", johon saa vastauksen "Eihän sinne pappilaan vielä näin aikaisin pääse." "No, eikö teillä ole edes puotiin mitään asiaa", kun koettaisin siksi aika edes päästä eroon, että saisin päälleni ja vuoteeni korjattua, mutta saan taas kuulla: "Eihän kaupatkaan vielä ole auki". Ja niin ei auta muu kuin päästää sisälle, kun kerran ei ole muut ovet auki. Kättilön ovethan täytyy olla auki mihin aikaan vuorokaudesta hyvänsä. Ja niin siinä jää aamu-unesi ottamatta, aamupesusi ja muut omakohtaiset työsi, sillä vieras täytyy

tuoda sisälle ja tutkia se omassa sängyssäsi. Sänkysi vuokrasta kyllä saat useimmiten joko musta- tai punatakkisen [”kotieläimen”], jollei molempia. Sitten olisi huonoon aamutuuleesi hyvä sada aamukahvi. Jos keität, on se maistuvat tuolle pitkän matkan jo tehneelle vieraallesi ja jos taas et keitä, jää itsekkin ilman. Ja vieras ei pidä kiirettä, sillä hänellä on aikaa kun linjurit tavallisesti lähtevät vasta iltapäivällä keskuksista syrjäkylille päin. Ja niin on mennyt paras osa päivästäsi ja kotirauhasi on tullut häirityksi. Tuntuu siltä kuin ne osaisivatkin aina valita sen pahimman ajan käynnilleen, esim. jos vain tulet oikein nälkäisenä kotiin ja alat ruuan laiton, niin juuri kuin on ruokasi valmistumaisillaan, on varmasti joku asiaihminenkin ovellasi.

Martta Koskela toi esiin myös sen epäkohdan, että kesälomien aikana kunnankätilön täytyi luovuttaa asuntonsa sijaiselleen. Hänen mukaansa missään asetuksessa ei nimittäin määrätty, kuuluiko sijaisen asunnon kustantaminen kunnalle vai vakitukselle kätilölle. (KL 10/1939, 213 - 219.)

Toukokuussa vuonna 1939 Keskusliitolta lähti jälleen anomus lääkintöhallitukselle koskien kunnankätilöiden kesälomaan liittyviä ongelmia. Siinä todetaan, että vuoden 1938 alussa voimaan tullessa uudessa mallijohtosäännössä loma-ajaksi oli määrätty yksi kuukausi. Oli kuitenkin niin, ettei kätilö useinkaan voinut käyttää hyväkseen tätä hänelle kuuluvaa etua, koska hän ei ollut onnistunut saamaan sijaista itselleen. Tämä ongelma oli pahentunut kätilöpulan kasvamisen myötä. Lisäksi ongelmia oli tuottanut se epäkohta, että useiden kuntien johtosääntöihin sisältyi määräys, jonka mukaan eri piirien kätilöiden oli toisten ollessa lomalla oman toimensa ohella vastavuoroisesti hoidettava toistensa toimia. Tästä seurasi kätilölle ylivoimainen työtaakka ja sen myötä synnyttäjien hoidon huononeminen. (anonus lääkintöhallitukselle, KL 7/1939, 150 - 152.)

Ratkaisuna tähän ongelmaan Kätilöliitto esitti Ruotsin malliin pohjautuvaa *varakätilöjärjestelmää*. Tällöin usealla kätilöpiirillä olisi yhteinen varakätilö, joka tulisi hoitamaan lomalla olevan kätilön tehtävät. Kukin kunta huolehtisi vuorollaan varakätilön palkkauksesta sekä maksaisi osan hänen loma-aikansa palkasta. Jotta tähän varakätilön tehtävään saataisiin kelvollisia ja sopivia henkilöitä, olisi Kätilöliiton mielestä heille turvattava samat edut palkkaukseen, ikälisiin ja eläkkeeseen nähden kuin muillekin kunnankätilöille, kuten Ruotsissakin. Heille tulisi myös varata vakinainen asunto ja kaikki muut tavalliselle kunnankätilölle kuuluvat luontaisedut. (anonus lääkintöhallitukselle, KL 7/1939, 150 - 152.)

Yleisessä kokouksessa vuonna 1938 kättilö Tilda Säynälä esitti, että Kättilöliitto jättäisi hallitukselle anomuksen *piirikättilöiden* toimien perustamiseksi kunnankättilöiden vuosilomien ajaksi heidän toimiensa hoitamista varten. Piirikättilöitä tulisi olla yksi kymmentä kunnankättilöä kohti. Heille pitäisi kuulua kunnankättilöiden palkkaedut. (vuoden 1938 yleisen kokouksen pöytäkirjan liite, Kättilölehti 2/1939, 32.) Näistä ehdotuksista vara- tai piirikättilöiden virkojen perustamiseksi ei tullut mitään ainakaan vuoteen 1945 mennessä, johon tarkasteluni ulottuu.

Äitiyshuoltotoiminnan aloittaminen ei siis ollut aivan yksinkertaista. Tohtori Alarik Jahkolan pitämä esitelmä äitiyshuoltotoiminnasta uuden kättilölain puitteissa MLL:ön vuosikokouksessa vuonna 1937 valaisee asiaa. Uuden kättilölain ja äitiysavustuslain myötä koko raskauden- ja synnytyksen aikainen hoito oli joutunut uuteen vaiheeseen. Asiassa oli kuitenkin monta mutkaa matkassa. Kunnallisesta kättilötoimesta annetussa laissa sanotaan, että jokaista kunnankättilöä varten oli laadittava johtosääntö, jonka tuli sisältää muun muassa "määräys kättilön velvollisuudesta antaa ohjausta pienten lasten hoidossa sekä lääkärin valvonnan alaisena ja ohjauksen mukaan tapahtuvasta äitiysneuvonnasta". Jokainen kunnankättilö olisi siis velvollinen toimimaan äitiysneuvojana. Tästähän seuraisi periaatteessa se, että järjestetty "äitiyden neuvonta" olisi toteutunut koko maassa heti, kun laki olisi astunut voimaan. Näin yksinkertaista se ei kuitenkaan käytännössä ollut. (KL 10/1937, 181 - 187.)

Maamme noin 900 kunnankättilöä olivat nimittäin jakautuneet maan eri osiin väestötiheyden eikä pinta-alan perusteella. Syrjäseuduilla kättilöiden toimintapiirit olivat siis hyvinkin laajoja ja sen takia äitiyshuolto tulisi siellä jäämään Jahkolan mukaan verrattain heikoksi. (KL 10/1937, 181 - 187.)

Toinenkin syy tehokkaan äitiyshuollon tiellä oli, nimittäin suurin osa kättilökunnasta ei ollut vielä saanut perusteellisempaa äitiyshuolto- ja äitiysneuvontaopetusta. Jahkolan mielestä tulisikin viemään vuosia ennen kuin kaikki kunnankättilöt saataisiin täydennyskoulutetuiksi. Jahkola muistutti myös lääkäreiden puutteellisesta koulutuksesta kyseisen alan suhteen. Maamme kunnanlääkärikunta oli tuolloin melko eri-ikäistä. Jahkolan sanoin: "Suurelta osalta se kylläkin on suhteellisen nuorta polvea parhaassa miehuutensa vireydessä, mutta joukossa on myös vanhempia, joille on vaikeampaa kädenkäänteessä uusille virtauksille lämmitä". (KL 10/1937, 181 - 187.)

Lisäksi oli muistettava, että koko äitiyshuoltotoiminta oli vielä vilkkaassa kehitysvaiheessa. Kiteytyneitä muotoja ei tulisi olemaan vielä vuosiin, eikä sen myötä lopullisia opetusohjelmiakaan. Lisäksi kuntiin olisi perustettava erityisiä neuvonta-asemia, joista koituisi kustannuksia. Jahkolan mukaan tuolloin ei vielä ollut tietoa, kuka tällaiset neuvonta-asetat kustantaisi. Myös maamme synnytyslaitosoloissa tarvittaisiin perusteellisia uudistuksia, jotta äitiyshuoltotyö voisi kehittyä tulokselliseksi. Olihan tuiki tarpeellista, että synnyttäjällä oli mahdollisuus saada sairaala- tai synnytyslaitoshoitoa tarpeen sitä vaatiessa. Kaikkien näiden seikkojen järjestäminen vaati Jahkolan mukaan aikaa, ajattelua ja työtä. (KL 10/1937, 181 - 187.)

Laki siis määräsi kättilön tehtävistä äitiyshuollossa. Oli saatu myös uusi ohjesääntö. Käytäntö ei kuitenkaan sujunut aivan ongelmitta. Toimintamuodot eivät olleet vielä vakiintuneita ja työn puitteet olivat puutteelliset. Mutta kuitenkin oltiin jo astuttu monta askelta tiellä kohti järjestelmällistä ja kattavaa äitiyshuoltoa.

3 ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄÄ KEHITETÄÄN

Kuten edellä jo tuli mainituksi, äitiyshuoltojärjestelmän konkreettiset toimintamuodot hakivat vielä lopullista muotoaan. Myös Suomen Kätilöyhdistysten Keskusliitto osallistui äitiyshuoltojärjestelmän kehittämiseen.

Vuonna 1937 säädetyillä uudella kättilölailla ja äitiysavustuslailla oli ollut suuri merkitys äitiyshuollose. Äitiysavustuksen saamista varten synnyttäjän täytyi käydä lääkärin tai kättilön tutkittavana jo ennen synnytystä. Näin saatiin vähävaraiset äidit, jotka muuten eivät olisi tulleet tutkittaviksi, äitiyshuollon piiriin. Keväällä 1939 oli valmistunut maaseudun terveydenhoitokomitean mietintö, jossa ehdotettiin, että

joka kuntaan perustetaan ainakin yksi lääkärin hoitama äitiysneuvola ja että, mikäli kunnassa toimii useita kättilöitä, toisiin kättilöpiireihin perustetaan kättilön hoitamat neuvolat. - -
 että valtio osallistuisi neuvoloiden perustamisesta ja ylläpidosta aiheutuviin kustannuksiin, sekä että kuntiin rakennetaan, mikäli niissä ei ennestään ole sopivaa rakennusta, neuvolaa varten erityinen "terveystalo", johon voitaisiin sijoittaa myös kättilön ja terveyssisaren asunnot.

Valtio myönsi jo vuonna 1934 ja 1935 määrärahan äitiyshuoltotyötä varten, mutta kunnat eivät odotusten mukaan käyttäneet tätä tarjottua valtionapua hyväkseen. Syynä oli ilmeisesti

muun muassa se, että *avustuksen ehtona oli kunnan ylläpitämä sopiva äitiysneuvolahuoneisto*, sekä äitiysneuvonnan tärkeyden ymmärtämättömyys. Suuri puute valtion avustuksessa oli se, ettei sitä voinut käyttää äitiyshuoltotyön johdosta huolehtivan lääkärin palkkaukseen kuin poikkeustapauksissa hyvin heikossa taloudellisessa asemassa olleissa kunnissa. Lääkärin oli siis tehtävä palkatonta työtä tai yritettävä saada joltakin yksityiseltä järjestöltä työlleen tukea. Vasta kesäkuussa 1939 myönnettiin ensimmäinen avustus lääkärin palkkion maksamista varten, vaikka mahdollisuus tähän saatiin jo aikaisemmin. (KL 2/1944, 23 - 26.)

3.1 Toimikunta suunnittelemaan äitiyshuollon ja pienten lastenhoidonneuvonnan kehittämistä maalaiskunnissa

Keskusliiton hallituksen kokouksessa 5.12.1940 päätettiin perustaa *toimikunta suunnittelemaan äitiyshuollon ja pienten lastenhoidonneuvonnan kehittämistä maalaiskunnissa nimen omaan kättilön työn kannalta ajateltuna*. Toimikunta koostui pääasiassa kättilöistä.⁶ (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1941, 66.) Sen laatima julkilausuma hyväksyttiin 13.3.1941 Keskusliiton hallituksen kokouksessa. Se päätettiin lähettää lääkintöhallitukselle, Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitolle, Suomen Huollolle, Suomen Sairaanhoidajatarliitolle, Suomen Sairaanhoidajatyhdistykselle ja Hammaslääkäriliitolle. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 7/1941, 126.)

Tässä toimikunnan julkilausumassa esitellään kättilökunnan ehdotuksia äitiyshuollon kehittämiseksi. Sen alussa todetaan seuraavasti:

Koska syntyväisyyskysymys on sodan jälkeen tullut entisestäänkin ajankohtaisemmaksi, on äitiys- ja lastenhuoltotyö sen kaikissa muodoissa tullut yhteiskunnassamme aivan ensiluokkaisen tärkeäksi ja herättänyt eri järjestöt pohtimaan tämän [äitiyshuollon] tarkempaa ja tehokkaampaa järjestelyä.

Kättilökunta esitti seuraavaa niiden kokemusten perusteella, joita se oli vuosien kuluessa äitiyshuoltotyöstä saanut:

-äitiyshuoltotyö olisi saatava kunnanlääkärin johtoon tehokkaan äitien raskauden, synnytyksen ja lapsivuoteen aikaisen hoidon ja patologisten häiriöiden mahdollisimman varhaisen toteamisen mahdollistamiseksi

⁶ Toimikunnan kokoonpanoksi ehdotettiin seuraavaa: puheenjohtajaksi tohtori Aulis Apajalahti, asiantuntijoiksi kunnankättilö, terveydenhoitajatar Aino Heikkilä, ohjaajakättilö Hilja Lehto Suomen Huollosta sekä Keskusliiton hallituksesta kättilöt Marianna Ekman, Emmi Lindström, Tilda Säynälä ja Helmi Ylitalo (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 4/1941, 66).

- Jokaiseen kättilöpiiriin olisi saatava äitiysneuvontaa varten oma neuvolahuoneisto, joka tosin voisi olla yhteinen lastenneuvolan kanssa
- Lääkärin vastaanotto raskaana oleville naisille olisi järjestettävä neuvonta-asemalla tarpeeksi usein kättilön avustamana
- Kättilön vastaanotto äitiysneuvolassa raskaana oleville olisi järjestettävä esimerkiksi kerran viikossa
- Kättilön olisi suoritettava kotikäyntejä raskaana olevien ja lapsivuoteisten naisten luo äitiyshuoltotyön tehostamiseksi
- Kättilö huolehtisi vastasyntyneen hoidosta kaksi ensimmäistä viikkoa, jonka jälkeen lapsenhoito siirtyisi terveydenhoitajattarelle
- Kättilön tehtäviin kuuluisi äitikurssien pito, joihin sisältyisi opetusta raskauden, synnytyksen ja lapsivuoteen aikaisesta hoidosta sekä vastasyntyneen terveen lapsen hoidosta
- Jotta kättilöt voisivat täyttää heiltä vaaditut tehtävät, tulisi kättilöpiirejä pienentää (esim. yksi kättilö 3 000 asukasta kohti)
- Kättilöille maksettavista taksoista ja hoitopäiväkorvauksista olisi luovuttava. Niiden sijaan kättilön olisi saatava peruspalkkana 1 800 markkaa kuukaudessa plus ikälisät sekä luontaisedut
- Kunnan tulisi kustantaa kättilöille kotikäynneistä aiheutuvat todelliset matkakulut sekä hänen työssään tarvitsemat työvälineet ja tarveaineet (julkilausuma lääkintöhallitukselle, KL 4/1941, 57 - 59.)

Tohtori Aulis Apajalahti kommentoi äitiyshuollonjärjestelyä koskevia suunnitelmia vuoden 1941 Kättilölehdessä. Hänen mielestään äitiysavustusten jako olisi annettava kättilöiden suoritettavaksi, joka taas tietysti aiheuttaisi kättilöille lisätyötä. Äitiyshuollon lisäksi kättilöllä oli edelleen hoidettavanaan piirissään tapahtuvat synnytykset, joten olisi pidettävä huolta siitä, että kättilö saisi työtään vastaavan palkkion. Apajalahti yhtyi kättilökunnan toivomukseen 1 800 markan kuukausipalkasta ilman erillisiä palkkiota synnytyksistä. Apajalahti oli samaa mieltä kuin kättilökunta kättilöpiirien pienentämisen tarpeesta ja siitä, että kättilön vuodessa hoitamien synnytysten määrä ei saisi ylittää noin 50 tapausta. Kättilöiden eläkeiän hän ehdotti alennettavaksi 55 vuoteen, sillä "kättilön toimia hoitaa siis nykyisin huomattavalta osalta jo vanhanpuoleiset ja ehkä osittain väsähtäneetkin henkilöt, joilta ei voida enää vaatia niin aktiivista äitiyshuoltotyötä - - ". Tuolloin kunnankättilöiden keski-ikä oli 42 vuotta. (KL 4/1941, 52 - 57.)

Kättilöiden työn valvomista sekä heidän ja kunnan viranomaisten välistä yhteistyötä helpottamaan tarvittaisiin Apajalahden mielestä ehdottomasti "*tarkastavia eli johtavia kättilöitä*", jotka toimisivat lääninlääkärien alaisina. Heitä tulisi olla ainakin yksi lääniä kohti. Näitä tarkastavia kättilöitä valvomaan ja koko äitiys- ja synnytyshuoltoa johtamaan tarvittaisiin *lääkintöhallitukseen erityinen äitiys- ja synnytyshuoltokeskus tarpeellisine virkailijoineen*. (KL 4/1941, 52 - 57.)

Apajalahden mielestä kunnollinen kätilöopetus ei ollut mahdollista tuolloisessa Kätilöopistossa. Uuden kätilöopiston rakentaminen tulisi hänen mielestään vaikuttamaan ratkaisevasti kätilöiden tason kohottamiseen. Maaseudulle, suurimpiin asutuskeskuksiin olisi lisäksi saatava tarpeellinen määrä synnytyslaitoksia, joissa voitaisiin hoitaa kaikki ne synnyttäjät, jotka tuolloisten vaatimusten mukaan tarvitsivat laitoshoidtoa. (KL 4/1941, 52 - 57.)

3.2 Kunnallisen äitiys- ja lastenneuvolan johtosääntö saadaan aikaan

Vuonna 1942 saatiin vihdoin aikaiseksi *kunnallisen äitiys- ja lastenneuvolan johtosääntö*. Tosin jo vuoden 1937 kunnallista kätilötoimea koskeneen lain myötä oli kätilöiden harteille säilytetty velvollisuus "antaa ohjausta pientenlasten hoidossa sekä lääkärin valvonnan alaisena ja ohjauksen mukaan tapahtuvasta äitiysneuvonnasta". (KL 3/1942, 35 - 41.) Lisäksi äitiysneuvojana toimivalle kätilölle oli vahvistettu ohjesääntö jo vuonna 1935 (ks. s. 66).

Kunnallisen äitiys- ja lastenneuvolan johtosäännön mukaan kunnan velvollisuutena oli hankkia neuvolahuoneisto, joten kätilöiden asuntoja ei enää vähitellen tarvinnut käyttää neuvonta-asemina. Johtosäännössä pidettiin ihanteellisena niin sanottua "terveystaloa", johon neuvola sekä kätilön ja terveydenhoitajattaren asunnot sijoitettaisiin. Mallijohtosäännössä mainitaan kätilön ja terveyssisaren olevan velvollisia toimimaan kiinteässä yhteistyössä keskenään sekä auttamaan toisiaan tarpeen tullen neuvolan hoidossa. Neuvolan ylläpito kuului kunnalle. Sen toiminnasta ja edelleen kehittämisestä oli vastuussa kunnan terveydenhoitolautakunta, joka asetti tätä tarkoitusta varten neuvolalle seitsenhenkisen toimikunnan. (KL 3/1942, 35 - 41.)

Tämän mallijohtosäännön mukaan kätilön olisi äitiyshuoltotyössä noudatettava vahvistettua johtosääntönsä, jonka mukaan hänen oli:

1. avustettava lääkäriä tämän määräaikaisilla vastaanotoilla äitiysneuvolassa lääkärin määräämän työnjaon ja lähempien ohjeiden mukaan, milloin kätilö ei synnytysavun antamisen vuoksi ollut tästä estynyt
2. hoidettava lääkärinvastaanottojen väliaikoina äitiysneuvolassa määräaikaiset kätilönvastaanotot ja pidettävä äitikursseja (joko yksin tai yhdessä terveyssisaren kanssa)
3. tutkittava kiireellisissä tapauksissa myös muina aikoina joko äitiysneuvolassa tai kotonaan tarkastettavaksi pyrkiviä tulevia synnyttäjiä ja annettava heille tarpeen vaatimia

ohjeita; samoin hänen oli viipymättä tutkittava hänelle tarkastettavaksi lähetetyt virtsanäytteet

4. käytävä, mikäli mahdollista, tulevien synnyttäjien kotona tutkiakseen heidät siellä ja tutustuakseen jo etukäteen heidän kotioloihinsa asianmukaisen synnytushoidon ja äitiysavustuksen järjestämismahdollisuuksia silmällä pitäen
5. opastettava ja neuvottava äitejä vastasyntyneiden ruokinnan ja hoidon suhteen
6. tehtävä kaikista havainnoistaan ja antamistaan ohjeista merkinnät äitiysneuvolan kortistoon
7. yhdessä lääkärin kanssa toimitettava vahvistetulle kaavakkeelle laadittu yhteenvedo kunkin vuoden aikana suoritetusta äitiys- ja lastenhoidon neuvonnasta seuraavan vuoden tammikuun kuluessa piirilääkärille

Edellä selostettuihin kohtiin sisältyivät vielä seuraavat kättilön tehtävät:

- huolehtia, jos äitiysneuvolassa on lainatarvikevarasto, sen hoidosta ja käytöstä
- pitää määräaikaista vastaanottoja neuvolassa ainakin kaksi kertaa kuukaudessa
- kehottaa naimattomia synnyttäjiä ajoissa kääntymään paikkakunnan lastenvalvojan puolen
- levittää koteihin sopivaa terveyden- ja lastenhoitoa käsittelevää kirjallisuutta
- pyrkii kosketuksen toimintapiirissään asuvien raskauden tilassa olevien naisten kanssa ja kehottaa heitä käymään neuvolassa säännöllisesti raskauden alusta alkaen
- avustaa paikan hankkimisessa synnytyslaitokselta, jos se oli tarpeen
- ilmoittaa lääkärille tai terveystieteiselle, milloin hänen tietoonsa tuli kodissa oleva tuberkuloositapaus
- luovuttaa kahden viikon kuluttua synnytyksestä vastasyntyneen huolto terveystieteiselle
- pitää päiväkirjaa äitiysneuvolan toiminnasta ja huolehtia sen kortiston hoidosta (KL 3/1942, 35 - 41.)

3.3 Äitiyshuollon tila 40-luvun Suomessa Lepon tutkimuksen mukaan

Tohtori Erkki Leppo sai vuonna 1940 (talvisodan lopussa) Suomen Huollon terveydenhoitotoimikunnan puheenjohtajalta, lääkintöhallituksen pääjohtaja Oskari Reinikaiselta tehtäväkseen laatia yhdessä valtion terveydenhuolto-opiston johtajan Tyyne Luoman kanssa *ohjelma siirtoväen terveyden- ja sairaanhoidollisten olojen kohottamiseksi*. Tähän ohjelmaan sisältyi muun muassa ohjaajakättilöiden toimien ja synnytystupien perustaminen äitiys- ja synnytyshuollon tehostamista varten. (KL 2/1944, 21 - 22.)

Jotta äitiyshuollon tilasta olisi saatu parempi käsitys, Leppo laati kättilöiden työtä koskevan kyselylomakkeen vuonna 1940. Tietojen kerääminen tuli erityisten ohjaajakättilöiden tehtäväksi. Saatujen tietojen perusteella Leppo laati tilastoja ja yhteenvedon, joista selvisi kättilöiden suorittaman äitiyshuoltotyön tila. Näin saatuja tietoja käytettiin apuna uudistettaessa äitiysavustuslakia sekä myös valtion väestökomitean neuvolalakiehdotusta ja siihen liittyviä kättilöiden muutosehdotuksia laadittaessa. (KL 2/1944, 21 - 22.)

Tietoja saatiin kaikkiaan 184 kättilöpiiristä, eli yli viidesosasta maamme kättilöpiireistä. Ohjaajakättilöt havaitsivat, että useimmat kuntien kättilöt tekivät mielellään äitiysneuvontatyötä, mutta työn paljouden takia eivät voineet uhrata siihen niin paljon aikaa kuin olisivat halunneet. Ongelmia aiheutti erityisten neuvolahuoneistojen sekä kulkuvälineiden puute⁷ (KL 3/1944, 37 - 44.)

Vain pieni osa kunnanlääkäreistä piti Lepon tutkimuksen mukaan äitiyshuoltovastaanottoja, vaikka ne olisivat olleet välttämätön tuki kättilöiden työlle. Lääkärin johtama neuvola toimi vain 16,3 prosentissa tutkituista kättilöpiireistä. Näistäkin osa oli eri kättilöpiireille yhteisiä, eli todellinen lukumäärä oli vielä pienempi. Ongelmia aiheutti myös monien kuntien johtohenkilöiden vähäinen ymmärrys ehkäisevän terveydenhuollon ja varsinaisen äitiyshuollon tärkeydestä. Lisäksi tutkimuksen mukaan vain 45,7 prosenttia kunnankättilöistä oli saanut koulutusta "nykyaikaisessa" äitiysneuvonnassa. (KL 3/1944, 37 - 44.)

Noin puolessa tutkituista kättilöpiireistä oli äitiysavustuksen jaon suorittanut kättilö, puolessa huoltolautakunta. Äitiysavustusta oli saanut noin 2/3 kaikista synnyttäjistä. Koska äitiysavustuksen saaminen edellytti yleensä lääkärin tai kunnankättilön todistusta hakijan raskauden tilasta ja sen vähintään seitsemän kuukauden kestosta, oli tämän myötä saatu paljon naisia lisää äitiyshuollon piiriin. Kuitenkin tutkimus osoitti, että raskaana olevat kävivät ensimmäisessä tutkimuksessa keskimäärin kahdeksannen raskauskuukauden puolivälissä, joka oli aivan liian myöhään tehokkaan äitiysneuvonnan kannalta. Parantamisen varaa siis vielä oli. (KL 3/1944, 37 - 44.)

Keskimääräinen synnytysten määrä vuodessa kättilöpiiriä kohti vaihteli Lepon tutkimustulosten mukaan 67:n ja 87:n välillä. Kättilö viiپی synnytyksen jälkeen äidin luona keskimäärin 5 - 12 tuntia. Kättilöt kävivät synnytyksen jälkeen katsomassa lähellä asuvia äitejä ja lapsia noin viisi kertaa, mutta kauempana asuvia harvemmin. Lapsivuoteisen hoitoon vaikuttivatkin vielä perheen varallisuus, asunto-olot ja matkavaikkeudet. Tohtori Leppo totesikin artikkelinsa lopussa: "on ilmeisen väärin, että vielä nykyäänkin välttämätön synnytys- ja jälkihoito on

⁷ Yli 3/4:ssa kättilöpiireistä kättilöt olivat joutuneet suorittamaan äitiyshuoltotyötä omassa asunnossaan. Tutkimuksen mukaan kotikäyntejä raskaana olevien naisten luo useimmat kättilöt tekivät vain poikkeustapauksissa, johtuen matkakorvausten ja kulkuvälineiden puutteesta. (KL 3/1944, 37 - 44.)

varallisuudesta riippuvainen". Sen vuoksi hänen mielestään kättilöiden synnytyspalkkio sekä palkkio jälkihoidosta olisi ollut poistettava ja kättilön palkkaa vastaavasti korotettava. (KL 3/1944, 37 - 44.)

Lepon suorittama tutkimus aiheutti närää kättilökunnassa. Kättilöliittoa närkästytti sen ohittaminen äitiyshuoltojärjestelmän kehittämiskysymyksissä. Erityisesti kritisoiittiin sitä, että tutkimustuloksissa väitettiin, että vain *2/3 kättilöistä* teki äitiyshuoltotyötä. Kättilölehdessä painotettiin, että kättilöt olivat suorittaneet äitiysneuvontaa niin kauan kuin Suomessa oli kättilöitä ollut. (KL 1/1941, 8 - 10.)

Kättilökunta oli sitä mieltä, että äitiyshuollon kehittäminen vaati yhteistyötä lääkintöhallituksen ja kunnankättilöiden kesken. Kättilökunta muistutti myös, että jos ilmeni asioita, jotka niinkin läheltä koskivat kättilökuntaa kuin muutokset äitiyshuoltotyössä, olisi luonnollista, että Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliitolle varattaisiin tilaisuus neuvotteluihin. Olivathan kättilöyhdistykset valinneet tälle Keskusliitolle hallinnon, jolle ne olivat uskoneet asioiden johdon. (KL 1/1941, 8 - 10.)

Tässä vaiheessa kättilökunta vaikutti hieman tyytymättömältä osuuteensa äitiyshuollon kehittämistyössä. Se olisi halunnut itselleen suuremman roolin.

VIII ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄN VAKIINNUTTAMINEN VUODEN 1944 LAEILLA

Vuonna 1944 voi sanoa äitiyshuoltojärjestelmän vakiintuneen maassamme. Silloin saatiin lait äitiys- ja lastenneuvoloista sekä kunnan kättilöistä. Seuraavassa selostan edellä mainittujen lakien muotoutumista, varsinaisia lakeja ja valotan hieman myös niiden seurauksia.

1 ERI OSAPUOLTEN EHDOTUKSIA

1.1 Väestökomitean ehdotus laiksi äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisesta kättilötoimesta

Valtioneuvosto asetti jo 9.11.1937 väestökomitean valmistelemaan ehdotuksia

"väestöpoliittisessa suhteessa" vallitsevien epäkohtien korjaamiseksi. *Komitean mietintö nro 2 äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisesta kättilötoimesta* annettiin kuitenkin vasta 13.5.1942. Siinä komitea huomautti, että väestöpolitiikan tärkeimpiä tehtäviä oli syntyvyyden lisäämisen ohella

raskaana olevien äitien huolto, synnytysten aiheuttaman kuolevaisuuden vähentäminen ja äitien terveydentilan kohottaminen. Tärkeää on niin ikään huolehtia siitä, että vastasyntyneiden lasten kuolevaisuus pysyy mahdollisimman alhaisena ja että näistä lapsista kasvatetaan tervettä, elinkykyistä nuorisoa. Tähän mennessä saadun kokemuksen perusteella voidaan päätellä, että mainittujen tehtävien toteuttaminen edellyttää hyvin järjestettyä äitiys- ja lastenhuollon neuvontaa.

Komitean mukaan neuvolatyön järjestäminen tarkoituksenmukaiselle kannalle edellytti sen keskittämistä äitiys- ja lastenhuollon neuvoloihin, eli tarkoitusta varten varattuihin erityisiin neuvontapaikkoihin, jotka toimivat lääkärin johdolla ja antavat tarkastuksen perusteella äitien ja lasten hoidossa kulloinkin tarpeellisiksi havaitut ohjeet sekä valvovat kodeissa näiden ohjeiden noudattamista. (Pesonen 1980, 629.)

Jotta neuvolatoiminnassa päästäisiin parempiin tuloksiin komitea piti välttämättömänä sen ottamista yhteiskunnan vastattavaksi. Jokaiseen kuntaan olisi saatava oma neuvola. Neuvolatyön ylin valvonta olisi keskitettävä lääninlääkärille. Kunnille olisi myönnettävä valtionapua neuvoloista aiheutuvien menojen peittämiseksi. (Pesonen 1980, 630 - 631.)

Muutamia äitiys- ja lastenhuollon neuvoloita oli maassamme ollut toiminnassa jo muutamia vuosikymmeniä, mutta niiden määrä oli kuitenkin lisääntynyt suhteettoman hitaasti. Niitä oli kesällä 1940 vain 144. Tilannetta paransi Suomen Huollon välineavustus 113 neuvolalle vuonna 1941. Suomen Huolto avusti kuntia myös neuvoloista aiheutuvien menojen peittämisessä ja huolehti neuvoloiden työn tarkastuksesta. Myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Samfundet Folkhälsan i svenska Finlandin toiminta lisäsi neuvoloiden lukumäärää. Komitean mietinnön aikana vuonna 1942 olikin Suomessa etupäässä yksityisten

järjestöjen ja yhtymien perustamia neuvoloita noin 350. Lisäksi on muistettava myös niin sanotut kiertävät neuvolat ja se, että monet neuvoloista eivät toimineet säännöllisesti. (Pesonen 1980, 629 - 630.)

Väestökomitea piti siis tärkeänä ja kiireellisenä lain säätämistä äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista. Koska komitean ehdotuksen mukainen järjestely olisi oleellisesti muuttanut kunnallisen kättilön siihen astisia tehtäviä, laati komitea samalla ehdotuksen kunnallisesta kättilötoimesta 18.6.1937 annetun lain ja siitä annetun asetuksen muuttamisesta. (Pesonen 1980, 630.)

Muutokset, joita kunnallista kättilötoimea koskevaan lakiin väestökomitean mielestä tarvittiin, olivat osittain puhtaasti muodollisia. Asiallisista muutoksista komitea piti tärkeimpinä kättilöiden tason kohottamiseen tähtääviä toimenpiteitä, kuten palkkausta, eläkettä, eroamisikää, lomiamia ja jatkokoulutusta koskevia säännöksiä. Kättilöiden palkkaustasoa se piti liian alhaisena. Kättilön minimipalkaksi komitea ehdotti 24 000 markkaa vuodessa. Lisäksi kättilön olisi saatava huoneen, keittiön ja lämpöisen eteisen käsittävä asunto lämpöineen ja valoineen sekä sauna tai sen käyttöoikeus tai kylpyhuone tai korvaus näistä luontoiseduista rahassa. Voimassa olleen lain mukaan kättilö oli oikeutettu saamaan määrätyn taksan mukaisen synnytyspalkkion. Komitea ehdotti taksan poistamista, eli sen mukaan kunnallinen kättilö ei enää olisi ollut oikeutettu ottamaan itselleen erillistä palkkiota toimeensa kuuluvien tehtävien hoitamisesta. Kättilön eroamisikää komitea ehdotti alennettavaksi 60 ikävuodesta 55:een, eli samaksi kuin Ruotsissa. Eläkkeeksi ehdotettiin 60 prosenttia kättilölle maksettavasta vähimmäispalkasta. (Pesonen 1980, 632.)

Lisäksi komitea halusi muuttaa kättilöiden lukumäärän määräytymisperusteita kunnissa. Voimassa olleen kättilölain mukaan kunta, jonka asukasluku oli yli 5 000, mutta ei yli 12 000, oli velvollinen palkkaamaan kaksi kättilöä, ja sitä suurempi kunta lisäksi yhden kättilön jokaista asukasluvun alkavaa 7 000 asukasta kohti. Väestökomitean mielestä kunnissa, joiden asukasluku oli yli 5 000, tulisi olla vähintään yksi kättilö jokaista asukasluvun alkavaa 5 000 kohti. (Pesonen 1980, 632.) Kättilöiden määrää kunnissa tulisi komitean mielestä siis nostaa.

Tuolloin oli otettava huomioon yleisestä lääkärinhoidosta 9.6.1939 annetun lain sisältämät määräykset, vaikka lain voimaantuloa olikin lykätty vuoden 1943 alkuun. Sen mukaisesti oli

kättilötoimen valvonta uskottu lääninlääkärille ja kättilön lähimmäksi esimieheksi merkitty asianomainen alue-, kaupungin- tai kunnanlääkäri sekä terveydenhoitolautakunta sen mukaan kuin siitä oli erikseen säädetty. Kättilötoimen valvonnan kannalta merkitsevää oli komitean lakiehdotuksen 13. pykälä, jossa ehdotettiin, että *lääkintöhallitukseen asetettaisiin kättilötoimen tarkastaja sekä kuhunkin lääniin tarkastava lääninkättilö*. (Pesonen 1980, 632 - 633.)

1.2 Kättilöliiton ja lääkintöhallituksen kannat väestökomitean ehdotuksiin laiksi äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnallisesta kättilötoimesta

Keskusliiton hallituksen 28.4.1942 pitämän kokouksen pöytäkirjassa mainitaan, että pöytäkirjan ulkopuolella keskusteltiin Väestöliiton valitseman väestökomitean laatimasta ehdotuksesta, joka koski neuvoloiden perustamista ja sen yhteydessä laadittua ehdotusta uudeksi kättilölaiksi. Kyseessä oleva ehdotus oli kuitenkin jo jätetty valtioneuvostoon siinä muodossa, jossa se oli Keskusliiton hallituksen tarkasteltavana, joten siihen ei enää ollut mahdollisuuksia saada muutoksia. Kättilöliitto päätti jäädä vain odottelemaan asian kehitystä. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 1/1943, 10.) Kättilökunnan lausuntoa käsittelyn tässä vaiheessa ei siis pyydetty.

Väestöpoliittisen komitean laatima ehdotus herätti kuitenkin paljon mielipiteidenvaihtoa kättilöiden keskuudessa. Esimerkiksi nimimerkki S.H. totesi vuoden 1942 Kättilölehdessä, että "uudistusten aika on tullut ja se mikä oli hyvä vielä 50 v. sitten, ei sovi käytäntöön enää tänä päivänä" (KL 10/1942, 152 - 154). Uudistusten tarpeellisuus siis ymmärrettiin kättilöiden keskuudessa.

Sitävastoin sisäministeriö kehotti kirjelmällään 2.6.1942 *lääkintöhallitusta* antamaan lausuntonsa väestökomitean mietinnöstä. Lääkintöhallitus oli hieman närkästynyt siitä, että komitea oli perusteluissaan jättänyt "kokonaan" mainitsematta mitä valtiovallan toimesta oli siihen mennessä äitiyshuollon hyväksi tehty. Näitä toimenpiteitä olivat muun muassa kättilöopetuksen uudistuksessa (asetus 17.8.1934) kättilöiden opetusohjelmaan otettu äitiysneuvonta, vuoden 1935 talousarvioon myönnetty 100 000 markan määräraha maalaiskunnille äitiysneuvonnan järjestämiseksi sekä kunnankättilön johtosääntöön sisällytetty määräys kättilön tehtävistä lääkärin valvonnan alaisena äitiysneuvontatyössä. (Pesonen 1980, 630.)

Mitä itse komitean varsinaiseen lakiehdotukseen äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista tuli, oli siinä lääkintöhallituksen käsityksen mukaan esitetty neuvolatoiminnassa noudatettavat periaatteet selvästi ja laki nojautui oikealle perustalle, kun neuvolatoiminta oli määrätty kunnalliseksi. Myöskään lain soveltamisasetuksen osalta ei lääkintöhallituksella ollut oleellista huomauttamista. (Pesonen 1980, 631.)

Komitean laatiman kunnallista kättilöntoimea koskevan laki- ja asetusehdotuksen suhteen lääkintöhallituksella oli pääasiassa muodollista laatua olevia huomautuksia. Lääkintöhallitus yhtyi komitean käsitykseen seuraavissa kohdissa: kättilöiden taso olisi kohotettava sairaanhoitajattarien ja terveyssisarien tasoon verrattavaksi, kättilöiden palkka olisi nostettava samalle tasolle kuin sairaanhoitajattarien sekä siinä, että synnytysavun tulisi olla maksutonta. Se oli kuitenkin toista mieltä kättilöiden eroamisistä, jonka komitea oli ehdottanut 55 vuodeksi. Sen tulisi lääkintöhallituksen mielestä olla 57 vuotta. (Pesonen 1980, 633.)

2 ÄITIYSHUOLTOJÄRJESTELMÄN VAKIINNUTTANEET LAIT

2.1 Hallituksen esitykset eduskunnalle laiksi äitiys- ja lastenneuvoloista sekä laiksi kunnan kättilöistä

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi äitiys- ja lastenneuvoloista sanotaan muun muassa seuraavaa:

Äitiys- ja lastenhoidonneuvonnan asianmukaisen järjestelyn edellytyksenä on toiminnan keskittäminen paikallisiin äitiys- ja lastenneuvoloihin, joita olisi perustettava kaikkialle maahan. Näissä neuvoloissa olisi määrättyihin aikoihin varattava äideille ja lapsille tilaisuus lääkärin tutkimukseen ja neuvojen saantiin. Näillä vastaanotoilla lääkäriä avustaisivat terveyssisar ja kättilö, joiden tehtävänä olisi myös valvoa, että annettu ohjeita asianmukaisesti noudatetaan kodeissa.

Jotta tämä uudistusohjelma voitaisiin toteuttaa, olisi terveyssisar-toiminta lakimääräisesti järjestettävä sekä kättilölainsäädäntö tarkistettava. Näitä koskevat hallituksen esitykset oli tuolloin jo jätetty eduskunnalle. (Pesonen 1980, 633.)

Hallituksen mielestä valtion ja kuntien tulisi yhteisesti ottaa hoidettavakseen neuvolatoiminnasta koituvat kustannukset noudattaen yleisen lääkärihoidon järjestelyä ja niitä perusteita, jotka koskivat terveydellisen hoitotoiminnan aloja, lähinnä terveyssisar- ja

kätilötointa. Neuvolatyö olisi tämän mukaisesti muodostettava kunnalliseksi tehtäväksi, mutta lainsäädännössä olisi otettava huomioon myös ne neuvolat, joita yhtymät ja yksityiset olivat omasta aloitteestaan perustaneet ja ryhtyneet ylläpitämään; näille voitaisiin määrätä edellytyksin uskoa kunnallisen neuvolan tehtävät. Neuvontatyön yhdenmukaistamiseksi olisi sitä koskeva julkinen valvonta ulotettava kaikkiin maassa toimiviin neuvoloihin ja ylin valvonta keskitettävä valtion viranomaisille. (Pesonen 1980, 634 - 635.)

Hallituksen esitystä, joka tulisi aiheuttamaan valtiolle lisämenoja, perusteltiin seuraavasti:

On kuitenkin selvää, että uudistus tuo mukanaan terveydenhoito-olojen tuntevan parantumisen maassamme äitiyssuojelun ja ehkäisevän lastenhoidon aloilla. Kasvavan sukupolven terveyden ja elinvoiman säilyttäminen varsinkin vallitsevissa poikkeuksellisissa oloissa vaatii valtiovallan puolelta tehokkaita ja nopeita sosiaalihygieenisiä toimenpiteitä. *Väestöpoliittiselta kannalta on kansan lisääntymiseen kiinnitettävä erityistä huomiota varsinkin pitkäaikaisen puolustustaistelun aiheuttaman pelottavan mieshukan johdosta.* On varmaa, että hyvin järjestetty neuvontatyö on omiaan vuosittain pelastamaan monta tuhatta ihmiselämää isänmaalle ja maanpuolustukselle. (kursivointi MH)

Vuoden 1944 alussa oli laskettu olleen neuvola noin 300 kunnassa. Kun kuntien kokonaisuus oli noin 600, olisi uusia neuvoloita perustettava noin 300, mikä lakiehdotuksen mukaan tapahtuisi viiden vuoden aikana avaamalla vuosittain 60 uutta neuvola. (Pesonen 1980, 635.)

Esityksessään laiksi kunnan kätilöistä hallitus viittasi antamaansa äitiys- ja lastenneuvoloita koskevaan lakiesitykseen ja huomautti, että sen toteuttaminen tulisi lisäämään kätilöiden tehtäviä ja vaatisi myös kätilöiden koulutuksen ja yhteiskunnallisen tason yleistä kehittämistä. Kätilöiden koulutusta olisi siis syvennettävä ja taattava ammattikunnan täydentyminen pätevillä voimilla parantamalla palvelus-, palkkaus- ja eläkeoloja. Näiden tavoitteiden toteuttaminen vaati kunnallisesta kätilötoimesta vuonna 1937 annetun lain, siihen samana vuonna annetun täytäntöönpanoasetuksen sekä kätilötoimen harjoittamisesta vuonna 1920 annetun asetuksen tarkistamista. Hallituksen esityksen oli laatinut väestökomitean antaman mietinnön pohjalta lainvalmistelukunta saatuaan lääkintöhallituksen ja useiden asiasta kiinnostuneiden yhdistysten lausunnot (Pesonen 1980, 637).

Vaikka synnyttäjät olivat entistä suuremmassa määrin hakeutuneet synnytyslaitoksiin, piti hallitus väestökomitean käsitykseen yhtyen ja ottaen huomioon kätilöiden lisääntyvän työmäärän aiheellisena, että kunnissa palvelevien kätilöiden lukumäärää lisättäisiin. Se esitti,

että maalaiskunnassa, jonka asukasluku henkikirjan mukaan oli enintään 5 000, tuli olla yksi kättilö ja sitä suuremmissa kunnissa yksi kättilö jokaista asukasluvun alkavaa viittätuhatta kohti. Merkittävä on lakiesityksen neljäs pykälä, jossa sanottiin, että lääninlääkäreiden avuksi asetetaan valvontatyötä varten tarpeellinen määrä valtion palkkaamia *lääninkättilöitä*.

Pitemmän koulutuksen saaneille kättilöille hallitus ehdotti samoja palkkaetuja kuin terveystöisille. Samaten olisi kättilöille taattava samat luontoisedut kuin terveystöisille oli ehdotettu. Hallitus ei ollut yhtynyt komitean esitykseen kättilöiden eroamisien määräämiseksi 55 vuodeksi sen enempää kuin lääkintöhallituksen esitykseen sen määräämisestä 57 vuodeksi vaan ehdotti, että kättilöiden eroamisikä säilytettäisiin entisellään eli 60 vuotena. (Pesonen 1980, 637 - 638.)

2.2 Kättilökunnan lausunnot lakiesityksiin

Keskusliiton hallituksen kokouksessa 19.10.1942 käsiteltiin *lakiehdotusta äitiys- ja lastenhuollon neuvoloiksi*. Mitään suurempia epäkohtia ei lakiehdotukseen kättilökunnan mielestä sisällynyt. Kuitenkin kättilökunnan mielestä kuntiin olisi saatava äitiys- ja lastenhuollon neuvola, jottei kättilön tarvitsisi pitää asuntoaan vastaanottoaikkana. Samassa yhteydessä käsiteltiin *lakiehdotusta kunnallisesta kättilöntoimesta*. Siihen tulisi Keskusliiton hallituksen mielestä lisätä luontaisetuihin kunnallinen kellari ja kaivo. Ehdotettu eläkeikäraja hyväksyttiin vasta vilkkaan keskustelun jälkeen. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 5/1943, 83.)

Keskusliiton hallitus käsitteli kokouksessaan 7.10.1943 sisäasiainministeriön lähettämää *ehdotusta uudeksi kättilölainsiksi*. Sisäasiainministeriö oli nimittäin pyytänyt Kättilöliiton hallitusta antamaan siitä lausuntonsa. Kättilöliitto löysikin muutamia kohtia, jotka sen mielestä vaativat parannusta. Tässä niistä kiinnostavimmat. Uuden lain mukaan kättilöt olisi jaettu kahteen palkkausluokkaan. Ylempään palkkausluokkaan olisivat kuuluneet ne kättilöt, joilla oli sekä kättilö- että sairaanhoitajakoulutus ja alempaan vain kättilökoulutuksen suorittaneet kättilöt. Kättilöliiton hallitus oli sitä mieltä, että kaikille kunnankättilöille tulisi maksaa sama korkeamman palkkausluokan palkka koulutuksesta riippumatta. Jos tätä toivomusta ei otettaisi huomioon, liitto toivoi, että kättilöiden mahdollisuuksia suorittaa sairaanhoitajakurssi parannettaisiin. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1945, 217 - 218.)

Kättilöliitto toivoi, että uuteen kättilölakiin lisättäisiin maininta siitä, että kättilöt saisivat työvälineet kunnan puolesta käytettäväkseen. Lakiehdotuksessa mainitut kunnankättilön palkkaetuihin kuuluvat kalliinajan ja -paikan lisät olisi haluttu ulottaa myös kaupungin- ja kauppalankättilöihin. Kättilöliitto olisi halunnut alentaa eroamisiän 57 vuoteen, mutta lisäksi tulisi olla mahdollisuus lääkintöhallituksen suostumuksesta pysyä toimessa 63 ikävuoteen asti. Uuden lain voimaan tullessa jo eläkkeellä olevien kunnankättilöiden eläke olisi nostettava uuden lain mukaiselle tasolle. Asetusehdotukseen taas olisi saatava maininta "raskauden ja synnytyksen vuoksi tulevasta oikeudesta kahden kuukauden pituiseen virkavapauteen täysin palkkaeduin", kuten valtion viran- ja toimenhaltijoiden palkkauslaissa oli. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1945, 217 - 218.)

2.3 Lait hyväksytään eduskunnassa

Eduskunta hyväksyi hallituksen *esityksen laiksi äitiys- ja lastenneuvoloista* miltei sellaisenaan. Ainoat muutokset, jotka se teki, koskivat valtionapua. Kun hallitus oli esittänyt neuvoloiden sisustuksesta ja varusteiden hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista valtion korvattavaksi kaksi kolmasosaa, muutti eduskunta valtion osuuden kolmeksi neljäsosaksi. Edelleen eduskunta lisäsi lakiin säädöksen, jonka mukaan lääkintöhallitus voi harkintansa perusteella myöntää ylimääräistä avustusta käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa heikossa taloudellisessa asemassa oleville kunnille samoin kuin kunnille, joille neuvolan järjestäminen ja ylläpito maantieteellisistä tai muista erityisistä syistä tuottaisi huomattavaa raskautta. Laki kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista annettiin 31.3.1944 ja se tuli voimaan 1.7.1944. Samana päivänä astui voimaan myös vastaava 17.6.1944 annettu asetus kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista annetun lain soveltamisesta. (Pesonen 1980, 635 - 636.)

Eduskunta hyväksyi myös hallituksen *esityksen laiksi kunnan kättilöistä* muuten, mutta nosti kunnille niiden palveluksessa olevien kättilöiden palkkaukseen myönnettävään valtionavun määrän hallituksen esittämästä kahdesta kolmasosasta kolmeen neljäsosaan. Laki kunnan kättilöistä annettiin 31.3.1944 ja se tuli voimaan samanaikaisesti edellä selostetun lain kanssa. Vastaava asetus, joka tuli myöskin voimaan seuraavan heinäkuun alusta annettiin 17.6.1944. (Pesonen 1980, 638.)

Neurolat tulivat terveydenhoitolautakuntien alaisiksi. Niiden valvonta kuului lääninlääkärille ja toiminnan ohjaus kaupungin- tai kunnanlääkärille, ellei neuvolalla ollut omaa lääkäriä.

Lääkäriin avuksi neuvolassa työskentelemään määrättiin terveyssisar ja kunnankättilö. Vastaanotot olivat maksuttomia ja niissä käynnit vapaaehtoisia. Neuvolatoiminta oli aloitettava viiden vuoden kuluessa lain voimaan tulosta. Neuvoloiden hallinto keskitettiin lääkintöhallituksen kansanterveysosastoon. (Pesonen 1980, 636.)

Lääkintöhallitukseen perustettiin siis uusi osasto, *kansanterveysosasto*, johtamaan kasvavaa kansanterveystyöhön liittyvää toimintaa sekä yhdyssiteeksi valtion ja kansanterveystyötä tekevien yksityisten järjestöjen välille (KL 8/1943, 121 - 122). Uuden kansanterveysosaston alaiseksi siirrettiin muun muassa kaikki kättilölaitosta koskevat asiat (KL 7/1943, 105). Huomattava uudistus oli myös *kättilötoimen tarkastajan* viran perustaminen lääkintöhallitukseen sekä tarkastavien *lääninkättilöiden* asettaminen lääkintöhallitukseen vuonna 1943 (KL 8/1943, 124). Kättilötoimen tarkastajan tehtäviin kuului

seurata kättilölaitoksen kehitystä ja tehdä lääkintöhallitukselle sitä koskevia, tarpeellisiksi havaitsemiaan esityksiä, valvoa kättilötoimen harjoittamista maassa sekä kättilöiden työoloja, tehdä lääkintöhallituksen määräyksestä virkamatkoja ja laatia niistä lääkintöhallitukselle kirjalliset selostukset sekä suorittaa muitakin hänelle annettavia kättilölaitosta koskevia tehtäviä (KL 5/1943, 85).

Lääninkättilöiden tehtävänä oli avustaa kättilöitä äitiyshuoltotyön järjestelyissä. Kättilötoimen tarkastajan ja lääninkättilöiden virkojen perustamiseen kättilökunta oli luonnollisesti hyvin tyytyväinen. (KL 8/1943, 133.)

Tohtori Alarik Jahkola kirjoitti vuoden 1944 uusista laeista samana vuonna Kättilölehdessä. Hänen mukaansa uuden kättilölain myötä tulleet muutokset tapahtuivat kunnankättilön tehtävien tarkemmassa määrittelyssä ja palkkasuhteissa sekä niihin kytkeytyvien kättilöiden oikeuksien määräämisessä. Uuden lain perusteella muuttuivat myös kättilöverkon tiheys, kunnankättilöiden valvontasuhteet sekä kustannusten jakautuminen valtion ja kuntien kesken. Kunnankättilöiden lukumäärässä oli palattu takaisin vuoden 1920 laissa määrätylle tasolle, maalaiskunnassa tuli olla yksi kättilö jokaista asukasluvun alkavaa viittätuhatta kohti. (KL 5/1944, 90 - 93.)

Jahkola piti hyvänä uudistuksena käyttöön otettuja *kahta eri palkkausluokkaa*, joihin kättilöt sijoitettiin koulutuksen perusteella. Tosin kaupunki- ja kauppalakunnissa ei ollut palkoista tai ikälisistä tarkempia määräyksiä. Ikälisiä ei enää saataisi prosentteina peruspalkasta, koska

palkka oli sidottu määrättyyn palkkausluokkaan määrätyn suuruisine ikälisineen. Kätilön palkkaukseen kuuluvat luontaisedut kustansi edelleen kunta. Valtio maksoi peruspalkasta ja mahdollisesta kalliinajan- ja kalliinpaikanlisästä kolme neljäsosaa. Paikallis- ja ikälisät sekä eläkkeet maksoi edelleen kokonaan valtio. (KL 5/1944, 90 - 93.)

Vuoden 1944 kunnankätilölain mukaan kunnankätilöille suoritettiin vuotuista ikälisää hänen oltuaan neljä vuotta kunnan palveluksessa 1 320 markkaa kultakin kerralta ja viisi eri kertaa. Ikälisään oikeutti myös se aika, jonka kätilö oli ollut koulutettuna kätilönä, sairaanhoitajattarena tai terveyssisarena valtion, toisen kunnan, kuntayhtymän, yhtiön tai muun yhteisön tai valtion apua saaneen laitoksen palveluksessa. Myös ne kätilöt, jotka olivat palvelleet niin sanotulla "palautetulla alueella", olivat oikeutetut näihin ikälisiin. Jo aikaisemmin ikälisää saaneet kätilöt saivat ikälisänsä uuden lain mukaisina ilman eri hakemusta. (KL 8/1944, 160 - 161.)

Periaatteellisesti tärkeä muutos Jahkolan mielestä oli se, että kätilö ei saanut enää ottaa työstään asiakkailtaan palkkiota. Jahkolan mukaan tästä oli ainakin se hyöty, että palkat yhtenäistyisivät. (KL 5/1944, 90 - 93.) Vuonna 1945 tiedotettiin kätilöille, että lääkintöhallitus ja Maalaiskuntien liitto olivat sopineet, että maalaiskunnille ehdotettaisiin, että kunta maksaisi suoranaisesti synnytyksestä koituneet menot. Tämä sopi uuden kätilölain henkeen maksuttoman synnytyksen hoidon järjestämisestä. Tämän myötä kätilö sai tarpeelliset lääke- ja sidosaineet asianomaisen kunnan laskuun. (KL 4/1945, 65 - 66.)

Kätilölehdessä vuonna 1944 kirjoittaa ilmeisesti päätoimittaja Kersti Vuorjoki uusista kätilöitä koskevista laeista. Hän totesi heinäkuun ensimmäisen päivän vuonna 1944 olevan merkkipäivä, koska tuolloin "kätilön ja neuvolan toiminta on tunnustettu, ja tahdottu kohottaa sen tärkeyttä vastaavaan arvoon". Minusta Vuorjoen artikkelin loppuosa on sangen yllättävä, koska odotin kätilökunnalta erittäin aktiivista roolia näiden lakien suhteen. Vuorjoki kirjoittaa kuitenkin seuraavasti:

Olemme seuranneet mielenkiinnolla näiden lakien kehitystä ja olemme suuresti kiitollisia *aloitteentekijöille*, joihin kuuluu Valtion Väestökomitea, lähinnä ylilääkäri Viljo Rantasalo, ja niille järjestöille ja yksityisille henkilöille, jotka ovat lausunnoillaan edistäneet meille niin läheistä asiaa. (KL 8/1944, 149 - 150. kursivointi MH)

Ikäänkuin Kätilöliitto olisi vain passiivisena odottanut asian ratkeamista. Kätilöliitolla ei ollut sananvaltaa väestökomitean ehdotuksen suhteen. Ministeriön lakiehdotuksista se sai kuitenkin antaa lausuntonsa. Aloitteet tulivat ilmeisesti kuitenkin muilta tahoilta.

Laihon (1991) mukaan ratkaiseva muutos maamme äitiyshuoltotyössä tapahtui juuri vuonna 1944, jolloin annettiin lait kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista, kunnankätilöistä ja kunnallisista terveystieteistä. Uusi lainsäädäntö syrjäytti lopullisesti kouluttamattomien lapsenpäästäjien aseman ja sai maamme äidit koulutettujen kätilöiden ja neuvolatoiminnan piiriin. Vuoden 1937 äitiysavustuslaki velvoitti avustuksen saajat käyttämään neuvolapalveluja. (Laiho 1991, 55 - 56.)

Vuoden 1949 puoliväliin mennessä edellytettiin kaikissa Suomen kaupungeissa, kauppaloissa ja kunnissa olevan lääkärin johtama äitiys- ja lastenneuvola (Laiho 1991, 55 - 56). Neuvoloissa käynti yleistyi nopeasti. Jo 1950-luvun alussa yli 90 % synnyttäjistä oli äitiysneuvoloiden kirjoissa, ja vuonna 1975 yli 99%. (Pesonen 1980, 637.)

Lakisääteiset uudistukset vaikuttivat siis suuresti äitiyshuollon kehitykseen ja samalla edellyttivät kätilöiden määrän huomattavaa lisäämistä. Kätilötarpeen lisääntymiseen vaikuttivat myös vuoden 1947 työaikalaki, joka määräsi laituskätilöiden työajaksi kahdeksan tuntia, sekä jo vuonna 1934 tehty uudistus, joka pidentäisi kätilökoulutuksen kaksivuotiseksi vähentäen siten vuosittain valmistuvien uusien kätilöiden määrää. Sota-ajan jälkeen oli suuria paineita lisätä kätilöiden koulutusmääriä. Koulutuksen pidentäminen kahdeksi vuodeksi ja kätilöopiston tilojen vapautuminen pelkästään kätilöopetukselle mahdollisti uusien oppiaineiden liittämisen opetusohjelmaan. Niiden tarpeeseen vaikuttivat myös yhteiskunnan sosiaaliset tukitoimenpiteet, joiden tunteminen oli oleellista kätilön työssä. (Laiho 1991, 59.)

2.4 Kätilö-nimi ei enää vastaa toimenkuvaa

Uudet äitiyshuoltojärjestelmän vakiinnuttaneet lait muuttivat kätilöiden toimenkuvaa siinä määrin, että syntyi ristiriita työn ja nimen välille. Vanhan kätilö-nimikkeen ei katsottu enää kuvaavan riittävästi kätilöksi kutsutun äitiyshuollon ammattilaisen työtä.

Keskustelu kätilö-nimen muuttamistarpeesta alkoi virallisesti ilmeisesti Uusi Suomi -lehdessä 28.4.1942 julkaistusta kirjoituksesta. Sen mukaan kätilö-nimitys ei enää vastannut

tarkoitustaan, sillä sehän liittyi yksinomaan synnytyskäsitteeseen ottamatta huomioon äitiyshuoltotyötä, joka tuolloin muodosti kättilön jokapäiväisestä toiminnasta suurimman osan. Kirjoituksen mukaan nimitys *äitiyssisar* vastaisi sitä osaa tämän alan työntekijöiden toiminnasta, johon kättilö-nimitys ei lainkaan viitannut, sekä myös heidän toimintaansa itse synnytysten yhteydessä, sillä olihan sekin äitiyshuoltoa. (KL 5/1942, 79 - 80.)

Kättilölehdessä julkaistun kommentin mukaan nimenmuutosasiasta tulisi keskustella paikallisyhdistysten kuukausikokouksissa ja mikäli päätettäisiin muuttaa nimitys, otettaisiin uusi nimitys käyttöön ja tehtäisiin se tunnetuksi myös suurelle yleisölle (KL 5/1942, 79 - 80).

Aune Rantakari kirjoitti Kättilölehdessä vuonna 1943 nimestä seuraavasti:

Hyvin sopivalta tuo nimi äitiyssisar meistä tuntuu. Kyllähän me kättilö-nimestäkin olemme pitäneet, mutta ajat muuttuvat, samoin nimet. Ei meidän työmme ole enää vain "kättilöintiä", jos näin saamme sanoa, vaan siihen sisältyy äitiysneuvontaa, äitiyshuoltoa, äitiysvastaanottoja, vieläpä ne äitiysavustuksetkin kulkevat suurimmaksi osaksi meidän kauttamme. (KL 4/1943, 63.)

Tuulikki Komulainen kirjoitti Uudenmaan läänin kättilöyhdistyksen puolesta ammattinimikkeen muuttamisesta, joka oli herättänyt suurta huomiota myös kättilöiden ammattikunnan ulkopuolella. Hän totesi, ettei vanha nimi, kättilö, enää täyttänyt niitä vaatimuksia, jotka ammatti sille asetti. Olisi siis keksittävä uusi, ajankohtainen ja tarkoitustaan vastaava nimitys. Uudenmaan läänin kättilöyhdistys kannatti ehdotettua äitiyssisaren nimeä, koska se liittyi läheisesti kättilöille niin tutuksi tulleisiin nimityksiin kuten äitiyshuolto, äitiysneuvonta ja äitiysavustus. (KL 6/1942, 97 - 98.) Äitiyssisar-nimi ei kuitenkaan miellyttänyt aivan kaikkia. Myös *äitiysneuvojan* ja *äitiyshoitajan*-nimikkeet saivat kannatusta. (esim. KL 10/1942, 154 & KL 1/1943, 15 - 16.)

Keskusliiton hallituksen kokouksessa 18.3.1943 eri läänien edustajat selostivat jäsentensä kantaa äitiyssisar-nimen käyttöönottoon kättilö-nimen sijaan. Vilkkaan keskustelun jälkeen hallitus asettui *yksimielisesti kannattamaan äitiyssisar-nimitystä*. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1943, 211.) Äitiyssisar-nimi ei kuitenkaan vakiintunut yleiseen käyttöön. Vielä 1990-luvulla on olemassa nimenomaan *kättilöitä*, Suomen *Kättilöliitto* ja *Kättilölehti*.

Se, että kättilö-nimen muuttamiseksi syntyi tarvetta, ei sinänsä ole yllättävää. Kun verrataan suomen kielen sanaa *kättilö* ja vastaavaa englannin kielistä sanaa *midwife*, huomataan niiden

erilaiset konnotaatiot. Sanakirjan mukaan midwife on henkilö, joka on koulutettu avustamaan naista synnytyksessä. Sana koostuu osista mid ja wife merkityksessä *the one who is with the mother* (joka on äidin kanssa). Kätilön kantasana sen sijaan on *käsi*, joka saa sanan viittaamaan käsillä tekemiseen. Tässä mielessä tarve keksiä uusi ammattinimike ei yllätä, olihan varsinainen käsillä tehtävä synnytyksessä avustaminen muuttunut vain osaksi kätilöksi kutsutun henkilön toimenkuvaa.

2.5 Kätilökoulutus jatkuvassa muutoksessa

Kun työ muuttui, kaavailtiin 1940-luvulla perusteellisia muutoksia myös kätilöiden koulutukseen. Keskusliiton hallituksen kokouksessa 18.3.1943 käsiteltiin *sairaanhoitajatarjäsentöjen ja Kätilöliiton edustajien muodostaman koulutuskomitean* toimintaa. Kyseisen komitean tehtävänä oli muun muassa selvittää, olisiko suotavaa, että kätilökoulutus pohjautuisi sairaanhoitajatarokoulutukseen. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1943, 208 - 209.)

Keskusliiton hallituksen kokouksen osanottajat kannattivat monista eri syistä kätilöille myös sairaanhoitajatarokoulutusta. Tätä kantaa perusteltiin seuraavanlaisilla argumenteilla. Kätilökoulutuksen tulisi pohjautua sairaanhoitajatarokoulutukseen kätilöiden ammattitason ja yhteiskunnallisen aseman parantamiseksi. Monipuolisen koulutuksen saanut kätilö voisi liikkeudessaan hoito- ja huoltotyössään kodeissa olla enemmän avuksi työssä yleisten terveydellisten olojen ja kansanterveyden kohottamiseksi. (hallituksen kokouksen pöytäkirja, KL 12/1943, 208 - 209.)

Kätilöopiston johtaja, tohtori Aulis Apajalahti käsitteli kirjoituksessaan Kätilölehdessä vuonna 1943 kätilökoulutuksen uudistamista ja toivoi valtion asettaman sairaanhoitajatar- ja kätilökoulutuksen järjestämistä pohtivan komitean ottavan huomioon hänen esittämänsä näkökannat. Hän kannatti kätilökoulutuksen pohjautumista sairaanhoitajatarokoulutukseen. Hänen mielestään samoin kuin lääkäri erikoistui synnytys- ja naistentautialalle, voisi myöskin sairaanhoitajatar erikoistua samalle alalle. (KL 5/1943, 72 - 75.)

Myös taloudelliset syyt puolsivat Apajalahden mukaan kätilö- ja sairaanhoitajataropetuksen yhdistämistä. Koulutus voitaisiin järjestää niin, että kätilöksi aikova suorittaisi ensin sairaanhoitajataropetuksen peruskurssin valmistavine kouluineen ja saisi noin kahden vuoden

koulutuksen perusteella koulutetun sairaanhoitajattaren oikeudet. Tämän jälkeen alkaisi erikoiskoulutus *obstetris-gynekologiseksi hoitajattareksi, äitiyssisareksi*. Koulutus kestäisi yhteensä kolme vuotta. Apajalahti perusteli tätä mallia muun muassa seuraavasti:

Me emme kuitenkaan voi ottaa esimerkiksi Saksan enempään kuin Amerikkaan oloja järjestäessämme täällä kätilökoulutusta, koska näissä suurissa ja rikkaissa maissa on varaa kouluttaa lääkäreitä niin paljon, että he hoitavat suurelta osalta sellaiset työt, jotka meillä tekee kätilö. Emme voi ajatellakaan, että meidän köyhä ja nyt vielä erikoisesti sodan köyhdyttämä maamme voisi kouluttaa lääkäreitä niin paljon kuin esim. Saksassa ja Amerikassa koulutetaan, vaan on meidän tyydyttävä antamaan mahdollisimman perusteellinen opetus kätilö-sairanhoitajattarille, jotta he pystyisivät itsenäiseenkin toimintaan. (KL 5/1943, 72 - 75.)

Suomalaisten kätilöiden voi siis sanoa olleen suhteellisen itsenäisiä jokapäiväisessä työssään. Tätä johtopäätöstä tukee professori Carl Hahlin mielipide kätilöistä Kätilölehdessä vuonna 1917. Hahl vastaa nimimerkki H.H:n tekemään ehdotukseen siitä, että laista poistettaisiin määräys, että kätilö oli velvollinen säännöttömän synnytyksen sattuessa kutsumaan avukseen lääkäriin. Hahl kirjoittaa:

Vertailu lääkärin ja kätilön välillä ei ollenkaan voi tulla kysymykseen, sillä edellisen valmistautuminen tulevaan kutsumukseensa on niin monin verroin laajempi kuin jälkimmäisen ja edellytykset synnytystapauksen *järkipäiväiseen* ja onnelliseen hoitoon ovat lääkäriin nähden aivan toiset, hänen monivuotisen kutsumuksensa valmistautumisen perusteella. - - Säännöttämien tapauksen hoitoon tarvitaan monin verroin suurempia edellytyksiä, kun mitä kätilöt voivat omata ja jos se siihen menisi ei voitaisi muuta kuin mitä syvimmin valittaa sellaista taantumista kehityksessä kansan hyväksi. H.H:n on otettava huomioon että *meidän kätilöillämme jo nyt on paljoa itsenäisempi työ kuin sairaanhoitajattarilla ja paljon itsenäisempi toiminta kuin kätilöillä useimmissa muissa maissa*. - - Toiminta, sellainen kuin meidän kätilöillämme, joilla on oikeus hätätilassa auttaa säännöttömissäkin synnytyksissä ei siellä ole ollut edes puheenalaisenakaan, vielä vähemmän esiintynyt käytännössä. - - Siis pidempi kurssi, se on erinomaista; parempi palkkaa, sitä toivoo jokainen kätilöille; *mutta täydellinen vapaus kätilöille heidän toimessaan, siitä varjelkoon meitä Jumala*. (KL 4/1917, 48 - 49. kursivoinnit MH)

IX KÄTILÖN AMMATIN INSTITUTIONALISOITUMINEN SUOMESSA: YHTEENVETO

Tässä päätäntäluvussa vedän ensin yhteen kätilön ammatin institutionalisoitumisprosessin tapahtumat Suomessa. Sen jälkeen pohdin kätilön ammattia johdannossa esittelemieni teorioiden avulla. Tämän jälkeen etsin vastauksia sivutehtävääni pohtimalla aikakauden yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksia siihen, että kätilön ammatin institutionalisoitumiselle ylipäänsä avautui mahdollisuuksia.

Ruotsin vallan aikana otettiin ensiaskeleet kätilöiden kouluttamisessa. Kätilöistä oli kuitenkin suurta pulaa ja naiset turvautuivat yhä mieluummin omiin perinteisiin lapsenpäästäjiinsä, itseoppineisiin pirttimuoreihin. Pitäjät ja kaupungit ylipäänsä olivat haluttomia kouluttamaan ja palkkaamaan kätilöitä. 1700-luvulla väestön määrään ja terveydentilaan alettiin kuitenkin kiinnittää enemmän huomiota yhtenä kansakunnan vaurauden lähteenä. Vuonna 1777 julkaistun ensimmäisen koko valtakuntaa koskevan kätilöohjesäännön tarkoituksena oli saada jokaiseen pitäjään ja kaupunkiin koulutettu kätilö. Tähän oli kuitenkin vielä matkaa, sillä koulutettuja kätilöitä oli 1700-luvun lopussa maassamme korkeintaan 50.

Suomen tultua Venäjän vallan alaiseksi oli maamme lääkintälaitos luotava tavallaan uudelleen. Suomeen luotiin Ruotsin mallin mukainen lääkintökollegio, Collegium Medicum. Professori Pipping kirjoitti Keisarille vuonna 1810 lääkintälaitoksen kehittämistarpeesta. Keisari antoi jo vuonna 1811 määräyksen synnytyslaitoksen perustamiseksi Turkuun, mutta asia viivästyi ja synnytyslaitos päästiin avaamaan vasta vuoden 1816 lopussa. Siellä koulutettiin yhteensä 75 kätilöä. Vuonna 1833 kätilökoulutus siirrettiin yliopiston yhteyteen maan uuteen pääkaupunkiin Helsinkiin. Opetus oli osin yhteistä lääketieteen opiskelijoille ja kätilöoppilaille.

Maaseudun kätilöolojen kehitys huolestutti eri tahoja ja asiaan pyrittiin saamaan parannusta muun muassa vuonna 1827 annetulla kehotuksella koulutetun kätilön palkkaamiseksi jokaiseen seurakuntaan. Vuoden 1865 kunnallisuudistuksen ja vuoden 1879 terveydenhoitoasetuksen myötä viranomaiset kiinnittivät huomiota kätilöiden vähäiseen määrään. Terveystieteiden puutteellisuuksiin kiinnitti huomiota myös nouseva fennomaaninen liike. Kansan turvautumista koulutettujen kätilöiden apuun pyrittiin edistämään muun muassa myöntämällä kätilöille oikeus synnytysinstrumenttien käyttöön

tietyissä olosuhteissa. Lisäksi kätilöille annettiin opetusta haavojen ja luunmurtumien hoidossa. Lapsenmurhien suuren määrän ja köyhien synnyttäjien huonon aseman tiedostaminen saivat aikaan sen, että maamme eri puolille perustettiin pieniä synnytyslaitoksia ja lääninsairaaloista varattiin synnytyspaikkoja varattomille synnyttäjille.

Lääkintöylihallituksen pääjohtaja Törnrothin ehdotuksen pohjalta laadittiin vuonna 1859 uusi kätilöohjesääntö, joka korvasi vuoden 1777 vielä Ruotsin vallan aikana annetun ohjesäännön. Se ei tosin merkinnyt suurta muutosta, vaan vain virallisesti vahvisti ne muutokset, jotka kätilölaitoksen suhteen olivat jo tapahtuneet. Kätilökoulutuksen vakiintumista ja laajentumista merkitsi synnytyslaitoksen muutto uuteen lapsenpäästölaitokseen Helsingin Vuorimiehenkadulle vuonna 1878. Vuonna 1879 annettiin uusi kätilöohjesääntö lapsenpäästöopin professori Pippingsköldin ehdotuksen mukaan. Tuolloin kätilöiden opetus uudistui sen myötä, että kätilöoppilaille alettiin opettaa "koneellista" lapsenpäästöä.

Vuosisadan vaihteessa vielä noin kolmasosa maamme kunnista oli ilman kätilöä. Lääkintöhallituksen piirissä alkoi esiintyä ajatus kuntien velvoittamisesta palkkaamaan kätilöitä. Aika ei kuitenkaan ollut siihen vielä kypsä. Tosin jo vuodesta 1900 lähtien oli valtio myöntänyt vähävaraisille kunnille valtionapua kätilöiden palkkaamista varten. Kuvaavaa on, että vielä 1800-luvun lopulla 3/4 synnytyksistä tapahtui ilman kätilön apua.

Vuosisadan vaihteessa alkoi myös kätilöiden ammatillinen organisoituminen. Aloite kätilöiden oman lehden ja organisaation perustamiseen tuli lääkärin profession taholta, tosin ilmeisimmin vain yhdeltä sen edustajalta, professori Heinriciukselta. Hän toivoi kätilökunnan tason kohoavan ja pyrki myötävaikuttamaan siihen liittämällä suomalaiset kätilöt yhteen. Kätilölehti alkoi ilmestyä vuonna 1896, ensimmäiset paikalliset kätilöyhdistykset perustettiin vuonna 1898. Ensimmäinen valtakunnallinen kätilökokous pidettiin vuonna 1900. Jo tuolloin käsiteltiin samoja kysymyksiä, jotka hiersivät kätilöiden ja kuntien välejä vielä vuosikymmenien ajan. Ymmärrettävistä syistä kätilöiden pyynnöissä oli toimeentulon parantaminen keskeisellä sijalla. Samalla pyrittiin luomaan eroja kouluttamattomiin synnytysavustajiin ja valistamaan kansaa kätilön tärkeästä yhteiskunnallisesta tehtävästä.

Vähitellen äitien asenteet alkoivat muuttua myönteisiksi koulutetun synnytysavun käyttämiselle. Kätilöihin totuttiin ja heidän apuunsa opittiin turvautumaan muissakin kuin raskautta tai synnytystä koskevissa asioissa. Se, että kätilön tuli pitkään antaa apuaan köyhille

synnyttäjille ilmaiseksi, juontaa juurensa ainakin vuodesta 1859, jolloin annettiin asetus lapsenmurhien estämiseksi. Sen myötä, että kättilön oli avustettava kaikkia varattomia synnyttäjiä ilmaiseksi, pyrittiin estämään lapsenmurhia.

Vuoden 1879 kättilöohjesäännön uudistamiseksi tarvittiin pitkälinen ja monivaiheinen taistelu. Tarvittiin pari eduskuntakysymystä ja komitean mietintö sekä ennen kaikkea aikaa muutoksen saamiseksi. Kättilökunta sai oman edustajansa kättilöohjesäännön muutosta pohtineeseen komiteaan, mikä osoittaa Kättilöliiton saaneen jonkinlaista painoarvoa, sanansijaa omassa asiassaan. Kättilöliitto sai antaa lausuntonsa komitean laatiman ehdotuksen tiimoilta, mutta tällä ei ollut mitään tosiasiallista merkitystä, koska asia oli pantu jo eteenpäin. Asian hidastuminen sai jotkut kättilökunnan edustajat miettimään ruohonjuuritason toimiakin asiansa ajamiseksi.

Vuoden 1920 lainmuutokset toivat parannusta suhteessa entiseen vuoden 1879 lakiin. Kauaa ei niihin kuitenkaan voitu olla tyytyväisiä, sillä ajat muuttuivat, eikä lain takaamalla minimipalkalla voinut enää tulla toimeen. Kättilöliitto lähetti valtioneuvostolle useita palkankorotusanomuksia koskien palkankorotusta, muttei parannusta asiaan tullut ennen vuonna 1924 tehtyä lainmuutosta.

Vuoden 1920 lailla kunnat veloitettiin palkkaamaan yksi kättilö kutakin asukasluvun alkavaa 5 000 asukasta kohti. Kuntien velvoittamisella palkkaamaan kättilö voi sanoa olleen ratkaiseva vaikutus kättilöiden määrän lisääntymiseen. Vuoden 1920 lain takaaman minimipalkan maksoivat valtio ja kunnat yhdessä. Rahapalkan lisäksi kättilölle kuului joukko luontaisetuja, kuten kunnallinen asunto. Kättilöt saivat myös oikeuden valtion kustantamaan ikälisään ja eläkkeeseen.

Vuonna 1920 myös otettiin äitiyshuollon varhaisaskeleet velvoittamalla kättilö antamaan neuvoja myös äidin ja lapsen hoidosta sekä imettämisen tärkeydestä. Tosin jo vuonna 1875 professori Pippingsköld oli lausunnossaan painottanut lastenhuollon neuvonnan tärkeyttä. Äitiyshuoltojärjestelmä alkoi vakiintua kuitenkin vasta 1930-luvulla, kun pienten lasten hoidon puutteisiin ja väestön merkitykseen ylipäänsä kiinnitettiin kasvavaa huomiota. Arvo Ylpön ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton työllä oli suuri merkitys järjestelmän alulleaamisessa. Kättilöiden piirissä äitiyshuollon virallistaminen herätti monenlaisia tunteita.

Äitiyshuolto sai virallisemman aseman sen järjestämistä varten myönnettyjen valtionapurahojen ja äitiysneuvojana toimivan kätilyn johtosäännön myötä.

Vuoden 1937 lailla kunnallisesta kätilytoimen harjoittamisesta ja äitiysavustuslailla saatiin äidit koulutettujen kätilyiden ja neuvolatoiminnan piiriin. Maahamme luotiin äitiyshuolto, joka vastasi raskaana olevan, synnyttävän ja lapsivuoteisen äidin hoidosta niin kotona kuin sairaalassakin. Vuoden 1944 lait äitiys- ja lastenhuollon neuvoloista sekä kunnan kätilyistä vakiinnuttivat äitiyshuoltojärjestelmän maassamme. Niiden valmisteluun ottivat osaa niin erityinen tarkoitusta varten perustettu väestökomitea, lääkintöhallitus ja lainvalmistelulautakunta sekä monet asiasta kiinnostuneet järjestöt, Kätilyliitto mukaan lukien. Näitä lakeja seuranneina vuosina äitiyshuoltotyön malleja hiottiin ja vähitellen Suomi nousi äitiyshuollon huippumaiden joukkoon.

Kätilyn työ käsitti siis monenlaisia tehtäviä. Kätilyn työ muuttui itse asiassa niin paljon, että Kätilyliitto oli valmis luopumaan kätily-nimen käyttämisestä. Jo virallisestikin käyttöön otettu äitiyssisar-nimike ei kuitenkaan vakiintunut käyttöön.

Kätilykunnan yhdentymistä vuosisadan vaihteessa edisti siis Kätilylehden perustaminen. Kätilykunnan asioiden hoitoa vaikeutti kuitenkin ammatinharjoittajien sijoittuminen eri puolille maata ja sen takia olikin tarpeellista perustaa erityinen kätilytoimisto Helsinkiin. Kätilyliiton tehtävistä korostuivat niin sanotut "ay-liikefunktiot", eli toimet, joiden avulla pyrittiin parempaan palkkaan ja olosuhteisiin. Kätilyliitto lähetti lääkintöhallitukselle, valtioneuvostolle ja eduskunnalle useita anomuksia ja lausuntoja saaden näin aikaan joitakin parannuksia asemaansa. Varsinkin lääkintöhallitusta käytettiin kätilyiden asioiden äänitorvena, koska oman äänen kantamiseen ei aina uskottu. Monet aloitteetkin tulivat juuri lääkintöhallituksen tai lääkärikunnan taholta. Mikä Kätilyliiton oma konkreettinen vaikutus ammattikuntaansa koskeviin asioihin oli, vaihteli ajankohdan ja käsiteltävän kysymyksen mukaan. Joissakin kysymyksissä kätilyiden toivomusten läpimeno näkyi selvästi, toisissa niitä ei edes otettu huomioon.

Suomen Kätilyyhdistysten Keskusliitto täyttää siis arjen alajärjestelmän tunnusmerkit (ks. s. 7). Se oli organisoitunut järjestö, jolla oli tietty jäsenkunta. Se oli myös intressijärjestö, joka ajoi jäsentensä etuja. Sillä oli oma kieli ja sen kanavana oma aatteellis-ammattillinen lehti, Kätilylehti. Sillä oli omat symboliset erottautumiskeinonsa. Jo liiton toiminnan alkuvaiheessa

pidettiin tärkeänä saada oma erityinen kättilöpuku ja kättilömerkki. Se pyrki tekemään eron muun muassa kouluttamattomiin synnytyssavustajiin nähden. Sillä oli myös aktiivista toimintaa, sekä virallista että epävirallista. Virallista toimintaa liitto harjoitti muun muassa valtiovaltaan päin. Epävirallista toimintaa edustivat muun muassa erilaiset opintopäivät ja liiton oma kesänviettopaikka. Sille oli myöskin tyypillistä ekspansiivisuus, se pyrki laajentumaan järjestönä sekä myös laajentamaan kättilökunnan toimialaa yhteiskunnassa. Tärkeiksi tulivat myös yhteydet ulospäin, opintomatkoja ulkomaille tehtiin ja erilaisiin järjestöihin liitettiin.

Mielestäni kättilön ammatti oli sängen autonominen 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alussakin. Yritän perustella tätä väitettäni maamme yleisen terveydenhoitojärjestelmän kehityksen pohjalta. Kuvan saamiseksi on palattava Suomen suuriruhtinaskunnan aikaan.

Suomen tultua Venäjän alaisuuteen lääkintötoimen ylimmäksi hallinnolliseksi elimeksi nimitetty hallituskonseljin kansliatoimituskunta antoi Josef Pippingin tehtäväksi laatia muistion terveydenhoidon tilasta sekä ehdotuksia sen kehittämiseksi. Pipping esitti muistiossaan muun muassa *lääkäriverkon tihentämistä*. Tuolloin lähes miljoonan asukkaan maassa oli nimittäin vain kolmisenkymmentä koulutettua lääkäriä. (Konttinen 1991, 149.)

Mielenkiintoinen on Pippingin esitys peruslääkintötaidot omaavien lääkäripappien kouluttamisesta lääkärien alaisuuteen täydentämään maamme harvaa lääkäriverkkoa. Tuolloinen 11 piirilääkäriin verkko oli toivottoman harva, eikä nopea lääkärien määrän lisäys ollut realistista. Pappisverkko sitävastoin oli laaja - papinvirkoja oli noin 750 - ja tiheä. Lisäksi papit olivat ennenkin hoitaneet lääkärintehtäviä varsinaisen tehtävänsä ohella. Heidät olisi voitu lisäkouluttaa suhteellisen vaivattomasti pappiskoulutuksen ohessa. Konselji ei tätä Pippingin ehdotusta lääkärin- ja papinviran yhdistämisestä kuitenkaan hyväksynyt. Konseljin mielestä pappislääkäreitä *parempi ratkaisu lääkintähenkilöstön riittämättömyyteen olisi erityisen lääkintärutiinitehtäviä hoitavan henkilökunnan luominen*. Tällaisiksi "rutiinöoreiksi" olisi ollut houkuteltava virkamiesuralle aikovia lupaamalla heille virkaylennyksiä. Konttisen (1991) mukaan suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut. (Pesonen 1980 Konttisen 1991, 150 mukaan.)

Suuret nälkävuodet vuosina 1867 - 68 sekä kuntien 1870-luvulla senaatille ja lääkintöylihallitukselle tekemät anomukset lääkäriverkon laajentamisesta maaseudulle nostivat

tietoisuuteen maaseudun terveydenhoito-ongelmat. Vuoden 1865 kunnallisuudistus antoi kunnille terveydenhoitovastuuta, joka kasvoi vuoden 1879 terveydenhoitoasetuksen myötä entisestään. (Konttinen 1991, 242.) Vuoden 1865 kunnallisuudistuksen myötä kuntien vastuulle tulivat muun muassa rokotustoiminnan järjestäminen ja kätilöiden palkkaaminen (Vuolio 1992, 17). Myös fennomania ja fennomaanisen liikkeen organisoima kansanvalistus lisäsivät tietoisuutta lääkäreiden tarpeellisuudesta. Heräsi siis vaatimuksia lääkäriverkon tihentämiseksi. (Konttinen 1991, 242.)

Suomen lääkäritiheys oli viime vuosisadan lopussa Euroopan alhaisimpia. Vuonna 1916 Suomessa oli yhtä lääkäriä kohden asukkaita keskimäärin 7 500. Kun tarkastellaan tilannetta siinä valossa, että maan väestöstä 80 prosenttia asui maaseudulla, tilanne näytti vielä huonommalta. Yhtä maaseudun lääkäriä kohti oli nimittäin 13 550 asukasta. 1800-luvulla Suomessa painopiste siirtyi nimenomaan terveydenhoitoon, käytännössä hygieniaan liittyviin koleraa vastaan tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Yksityiseen sairaanhoitoon ei tuolloin juuri ollut mahdollisuuksia. (Konttinen 1991, 151 - 152.)

Lääkäreiden määrän kehitys Suomessa oli 1800-luvun jälkipuoliskolla edelleen hyvin hidasta verrattuna muihin maihin, eikä tilanteessa tapahtunut muutoksia 1900-luvun alkuun mennessä. (Konttinen 1991, 241 - 248.)

TAULUKKO 2. Lääkäreiden lukumäärä Suomessa vuosina 1882 - 1940 (Vuolio 1992, 9)

SUOMEN LÄÄKÄRIT JA KUNNANLÄÄKÄRIT VUOSINA 1882 - 1940

vuosi	lääkärit	kunnanlääkärit
1882	160	1
1890	236	26
1900	373	52
1910	523	144
1920	657	189
1930	1000	247
1940	1379	271

(Suomen tilastollinen vuosikirja 1990, 365; Vauhkonen ym. 1977, 35; Lavonius 1959, 107 - 112)

Mielestäni voidaankin sanoa, että lääkärikunnan ja joidenkin maan johtohenkilöiden suopeus kättilön ammatin kehittämistä kohtaan johtui osittain juuri siitä, että maahan oli tarve saada "rutiinöörejä" suorittamaan erilaisia lääkinnällisiä rutiinitoimenpiteitä. Kättilöthän hoitivat suureksi osaksi rokotukset, sitoivat haavoja jne., koska lääkäreitä ei ollut riittävästi tällaisia rutiinitehtäviä hoitamaan. Kättilön työ oli siis paljon muutakin kuin varsinaista synnytyksen hoitoa.

Lääkäriverkon ohuus selittää osaltaan myös kättilöiden ammatillista itsenäisyyttä 1800-luvulla. Lääkärit eivät välttämättä olleet edes kiinnostuneita huonosti tuottavasta synnytysten hoidosta. Lääkärikunnalla ei juuri ollut resursseja kättilöiden valvontaankaan. Mielestäni kättilön ammatin kohdalla olikin vielä 1900-luvun alkupuolelle asti kysymys freidsonilaisittain laiminlyönnin kautta saadusta autonomiasta (autonomy by default). Freidsonin (1970a, 136) mukaan tällainen autonomiatyyppi tulee kysymykseen sellaisten ammattien kohdalla, joilla ei ole suurta yleistä merkitystä tai tärkeää asemaa yhteiskunnallisessa työnjaossa. Ei tuolloin kättilön ammattia juurikaan arvostettu. Kättilöt joutuivat vielä kamppailemaan itseoppineiden apuämmien kanssa, eivätkä olleet vakiinnuttaneet paikkaansa terveydenhuollon kentällä. Olihan kättilöitä koskevia ohjesääntöjä jo ennen vuosisadan vaihdetta (vuosien 1859 ja 1879 ohjesäännöt), mutta niiden antamat määräykset eivät olleet kovin kattavia. Kunnille jäikin varsin suuri päätäntävalta kättilöitä koskevissa asioissa. Käytäntö muodostuikin varsin kirjavaksi.

Millaista kättilöiden ammatillinen itsenäisyys sitten tuolloin oli? Vuolio (1992, 6 - 7) erottaa *työtilanteen autonomian* ja *työsuorituksen autonomian* toisistaan (ks. s. 5). Alkueläkseni siis oli, että kättilöiden kohdalla kyseeseen tulisi lähinnä työn sisältöä koskeva autonomia. Työn yleisiä ehtoja ei kunnankättilöillä juuri ollut mahdollisuutta määritellä. Kunta määräsi kättilön palkan, asuinpaikan ja muut sellaiset seikat. Myöhemmin valtio otti aktiivisemmän roolin ja kättilöille vahvistettiin ohjesääntöjä. Kättilöliiton aseman vakiintumisen myötä kättilöt itse saivat toisinaan ilmaista omia toivomuksiaan kättilökuntaa koskevien asioiden suhteen. Tosin kaupungin-, yksityis- ja laituskättilöiden työn organisatorisia ehtoja ei ollut määritelty laissa kuten kunnankättilöiden vastaavia. Heidän kohdallaan voidaan sanoa olleen jonkinlaista työn yleisiä ehtoja koskevaa autonomiaa. Yleisesti ottaen kättilöiden kohdalla oli kysymys siis lähinnä *työn sisältöä koskevasta autonomiasta*. Kättilöt toimivat yksin, työn valvojat olivat kaukana. Valvonta tapahtui ehkä vain vuosittaisten raporttien pohjalta.

Toiseksi voidaan Vuolion (1992, 6 - 7) mallin mukaisesti siis erottaa *erilaisten kättilöiden autonomia kättilön ammattiin yleensä yhdistyvistä autonomiasta* (ks. s. 5). Voidaan olettaa, että kunnan-, kaupungin- ja yksityiskättilöt olivat työn sisällön suhteen autonomisempia kuin laituskättilöt. Laituskättilöt joutuivat työskentelemään enemmän lääkäreiden kassa, heidän avustajinaan. Tosin valtaosa tutkimuksessa esittelemistäni laeista koski vain kuntien palveluksessa olleita kättilöitä muiden kättilöiden jäädessä niiden ulkopuolelle.

Kolmanneksi Vuolio (1992, 6 - 7) erottaa *institutionalisoituneen autonomian määrittelemättömästä tilanteesta* (ks. s. 5). Tutkimukseni perusteella voin sanoa, että vaikka kättilöitä koskevia lakeja ja virallisia määräyksiä oli jo viime vuosisadan puolella olemassa, ne koskettivat vain niin vähäistä osaa kättilöiden olosuhteista tai töistä, että kättilöiden kohdalla voidaan puhua osittaisesta villistä tilanteesta. Yksittäisten kuntien päättänytvaltaan jäi monia asioita ja käytäntö muodostui varsin kirjavaksi. Sen sijaan 1900-luvun puoliväliä lähestyttäessä kättilön ammatti vähitellen institutionalisoitui, tosin kadottaen samalla vanhaa autonomiaansa synnytyksen laitostumisen ja lääkäreiden synnytystä kohtaan osoittaman kiinnostuksen lisääntymisen myötä. Kättilöillä siis oli jonkinlaista autonomiaa, eri kättilöillä ehkä erilaista. Tosin on myönnettävä, että kättilön autonomia oli aivan erilaista kuin lääkärin. Lääkärin professio oli paljon voimakkaampi ja siksi myös autonomisempi.

Tutkimukseni perusteella voi myös sanoa, että Konttisen (1991) toteamus (ks. s. 6), että kontinentaalisen kehitystien piiriin kuuluvissa valtioissa ammattikuntien vaikutusmahdollisuudet riippuvat valtaa käyttävien suopeudesta kyseessä olevaa ammattikuntaa kohtaan, pitää paikkansa. Kättilöidenkin vaikutusmahdollisuudet riippuivat valtaa pitävien suopeudesta ammattia kohtaan. Kättilön ammatin kohdalla keskeinen valtion elin näyttää olleen lääkintöhallitus. Siihen Kättilöliitto toiveineen oli jatkuvassa yhteydessä. Vaikka valtion rooli oli keskeinen, Kättilöliitto pystyi kuitenkin asettamaan toiminnalleen tavoitteita ja kehittämään strategioita niiden toteuttamiseksi.

Seuraavassa siirrytään tarkastelemaan aikakauden muita yhteiskunnallisia tekijöitä, joilla voi katsoa olleen vaikutusta kättilön ammatin ja koko äitiyshuoltojärjestelmän kehityksen kannalta. Kättilön ammatin kehitykseen maassamme vaikutti osaltaan myös fennomaaninen liike ja sen naisihanne. Kättilöistä tuli tärkeä pelinappula fennomaanien kansakunnanrakentamisprojektissa. Tämän ymmärtämiseksi on tarpeen luoda lyhyt katsaus fennomaanisen liikkeen syntyyn ja ideologiaan.

Viime vuosisadan lopussa Suomen ollessa Venäjän vallan alla oleva suuriruhtinaskunta alkoi esiintyä pyrkimyksiä Suomen venäläistämiseksi. Tarkoituksena oli liittää Suomi tiukemmin Venäjään. Suomalaiset pitivät tätä todellisena uhkana autonomialleen. Ylempien luokkien pyrkimykset kansan valistamiseksi vahvistuivat. 1800-luvun puolivälissä koulutetut luokat järjestäytyivät liikkeeksi, jota kutsutaan *fennomaniaksi*. He halusivat, että alempien luokkien uskollisuus Tsaaria kohtaan siirtyisi heidän johtamalleen nationalistiselle liikkeelle. (Satka 1995, 12 - 19.)

J.V. Snellmanin ajatukset valtiosta ja sen kansalaisista vaikuttivat suomalaisten hallintosuhteiden (relations of ruling) kehitykseen 1800-luvulla. Vuosisadan puolivälistä alkaen ne vaikuttivat koulutettujen ajatuksiin ja identiteettiin sekä erityisesti fennomaanien ideologiaan ja ohjelmaan.

Snellmanin teorian kolme tärkeää elementtiä olivat *perhe, kansalaisyhteiskunta ja valtio*. Snellmanin mielestä koko yhteiskunta perustui ydinperheeseen ja erityisesti sen lastenkasvatuskäytäntöihin. Perheen tehtävänä oli sivistää tulevat kansalaiset valtiota varten. Naisilla oli oma tärkeä vastuualueensa tässä kansakunnanrakentamisprojektissa. Heidän tuli äiteinä huolehtia siitä, että lapset kasvoivat onnellisissa kodeissa oikein kasvatettuina. (Satka 1995, 12 - 19.) *Kättilön työhön* liittyi äideille annettavaa opetusta pienten lasten hoidossa ja myös monissa muissa asioissa, vaikka niitä ei lakiin tai ohjesääntöön välttämättä ollut aina kirjattukaan. Kättilöidenkin tuli siis omalta osaltaan tehdä äideistä parempia äitejä ja täten saada aikaan parempia kansalaisia.

Kättilön ammatin institutionalisoitumista ja samalla koko äitiyshuoltojärjestelmän kehittymistä jarruttivat maassamme vallinneet poliittiset erimielisyydet tämän vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä. Vasta niiden liennyttyä äitiyshuoltojärjestelmä saattoi saada vakiintuneet muotonsa. Erityisesti sosiaalidemokraattiset naiset ajoivat äitiyshuoltojärjestelmän aikaansaamista tämän vuosisadan alussa. Seuraavassa selostan porvaris- ja työläisnaisten välisiä mielipide-eroja äitiyshuollon järjestämisen suhteen sekä niiden häviämisen tuloksia.

Sosiaalidemokraattisten naisten esittämä *turvakotihanke* oli ensimmäinen askel heidän 1900-luvun alussa hahmottelemassaan naisten ja lasten laajassa yhteiskunnallisessa suojeluohjelmassa, jota he kehittivät seuraavina vuosikymmeninä. Heidän hyväksymänsä Hilja Pärssisen valmisteleva anomusehdotus *äitiysvakuutuksen* aikaansaamisesta jätettiin

eduskunnalle jo vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä. Siinä vaadittiin valtiota perustamaan erityinen äitiysrahasto, jonka avulla turvattaisiin vähävaraisten äitien toimeentulo kuutena viikkona ennen synnytystä ja kahdeksana viikkona sen jälkeen. Tämän lisäksi näiden äitien tulisi saada maksuton kätilö- ja lääkäriapu. Tältä pohjalta sosiaalidemokraattiset naiset esittivät *kunnallisen kätilötoimen kehittämistä niin, että kaikille naisille voitaisiin varallisuudesta riippumatta tarjota hygieeninen ja turvallinen synnytysapu.* (Sulkunen 1989, 47 - 50.)

Yhteisymmärrystä nais- ja puolueryhmien kesken ei asiasta kuitenkaan tuolloin syntynyt. Porvarisnaiset halusivat tukea kotiäitien suojelua, mutta olisivat jättäneet aviottomat äidit sekä työssä käyvät äidit yhteiskunnan siveellistä perustaa järkyttävinä jopa täysin yleisen lainsuojan ulkopuolelle. Heitä varten oli yksityinen hyväntekeväisyys ja köyhäinapu. Työläisnaisten ajattelu taas nojasi tuolloin nimenomaan palkkatyötä tekevien naisten aseman järjestämiseen. Sen mukaan oli sovitettava niin äitiyshuollon ja äitiysvakuutuksen kuin lasten hoidonkin suhteen tavoiteltavat periaatteet. (Sulkunen 1989, 47 - 50.)

Perustan sosiaalidemokraattien äitiyshuoltoa koskevalle ohjelmalle tarjosi Hilja Pärssisen vuonna 1913 julkaisema kirjanen *Mitä tulisi etenkin kuntain tehdä varattomien äitien ja lasten hyväksi?* Hän hahmotteli kuntien ja valtion yhteistyöhön nojaavan äitien ja lasten sosiaalipoliittisen suojeluohjelman. Työläisnaiset ehdottivat vaihtoehtoa MLL:ön toimenkuvaan kuuluvalla pienten lasten hoito-opetus- ja hoitajakoulutusohjelmalle. He pitivät parempana sitä, että koko organisaatio rakennettaisiin jo olemassaolevan, joskin puutteellisen *kunnallisen kätilöverkoston* varaan. He katsoivat tämän *verkoston tavoittavan tehokkaimmin ja tasapuolisimmin kaikki kansakerrokset.* Lisäksi tämä vaihtoehto olisi ollut edullisin toteuttaa. Uutta järjestelmään ei silloin oltaisi tarvittu, sillä kätilöiden toimenkuvaan kuului jo entuudestaan alkeisneuvonta pikkulasten hoidossa. (Sulkunen 1989, 76 - 79.)

Sosiaalidemokraattiset naiset perustelivat ensikoti- ja äitiysavustusvaatimuksiaan synnyttämisen yhteiskunnallisilla ulottuvuuksilla. Siten työläisnaisliike oli ensimmäisten joukossa *yhteiskunnallistamassa äitiyttä* Suomessa. (Laisi 1987, 138.)

Sosiaalidemokraattien asema lastensuojeluohjelman ajamiseksi oli kansalaissodan jälkitilanteessa poliittisista suhdanteista johtuen kuitenkin ylipäänsä heikko. Valtio piti tiukasti kiinni huoltovaltioajattelusta sekä suorastaan etsi yhteyksiä yksityisiin organisaatioihin muun

muassa lastensuojelun ja lastenhoito-opetuksen järjestämiseksi. Kansalaissodan jälkeisessä vihan ja koston ilmapiirissä työläisnaisiin kohdistunut ideologinen diskriminaatio tyrehtyi äitiyshuollon järjestämistä koskeneen keskustelun. Vaatimusta äitiysvakuutuksesta ei otettu kokonaisuudessaan esiin ennen 1930-luvun taitetta, jolloin *syntyvyyden laskusuunta* käänsi poliittisen ilmapiirin äitiyshuollolle myönteiseksi. (Sulkunen 1989, 72 - 79.)

"Väestökysymys" nousi siis 1930-luvulta lähtien vauhdittamaan myös sosiaalilainsäädännön kehittelyä. Huoli valtion väestöpohjan vähenemisestä ja sen myötä myös puolustuskyvyn heikkenemisestä nosti *poliittiseen valokeilaan naiset, lapset ja perheet*. Tämän ongelman ratkaisumalli oli kaikkialla sama: yhteiskunnan tuli sosiaalipoliittisin toimin tukea perheiden perustamista, toimeentuloa ja lapsiluvun kasvua. (Sulkunen 1989, 120 - 121.)

Yleisen ilmapiirin muutosta osoitti se, että pitkän vaikenemiskauden jälkeen äitiyshuolto- ja -vakuutusksymykset pulpahtivat 1930-luvun alussa uudelleen esille. Koko suomalaisen yhteiskunnan muutosta ilmentää se tapa, jolla näitä kysymyksiä käsiteltiin valtiopäivillä. Irma Sulkusen (1989) mukaan *"yhtäältä väestöpoliittisten ongelmien polttavuus oli peittänyt alleen äitiyshuolto- ja lastensuojelukysymyksen poliittisen arkaluontoisuuden ja toisaalta puoluerajat rikkova naispolitiikka esiintyi nyt ensimmäisiä kertoja selvin yhteistunnuksin"*. (Sulkunen 1989, 127 - 128.)

Vuonna 1937 hyväksytty äitiysavustuslaki merkitsi Irma Sulkusen (1989) mukaan lähtölaukausta *yhteiskunnallisen äitiyshuollon järjestämiselle*. Sen yhteydessä naiskansanedustajat luonnostelivat jatkotoimia äitien aseman turvaamiseksi. Äitiysavustuslain rinnalla hyväksytty uusi kättilölaki oli merkittävä askel tällä tiellä ja seuraavaksi kaavailtiin synnytyslaitosten perustamista eri puolille maata. Vuonna 1949 saatiin kaikki äidit varallisuudesta riippumatta äitiysavustuksen piiriin. Vuonna 1944 annetut lait kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista sekä kunnallisista terveystieteistä ja kättilöistä täydensivät tätä terveyskontrolliin sidottua äitiysavustusjärjestelmää. Yhteiskunnallisen äitiyshuollon pohjaa laajensivat myös sotien jälkeen voimaan tulleet lapsi- ja perhelisälait. Oikeistoryhmien tukema yksityinen äitiys- ja lastensuojeluorganisaatio alkoi sulautua siihen yhteiskunnalliseen lapsi- ja perhepolitiikkaan, jota erityisesti vasemmistopuolueet ajoivat, ja joka 30-luvulta lähtien oli alkanut muodostua koko suomalaisen sosiaalivaltion rakenteelliseksi perustaksi. (Sulkunen 1989, 129 - 130.)

Myös äitiysneuvonnan kohdalla pitää paikkansa se, että naisten työtä koskevat sosiaaliset uudistukset ovat usein kehittyneet julkiseksi työksi ja osaksi valtion tukemaa toimintaa sen jälkeen, kun kansalaisjärjestöt ovat ensin kokeilleet ja kehittäneet aluetta (Simonen 1987, 60). Äitiysneuvolatoiminnan aloittaminen ja vapaaehtoinen järjestäminen oli yksityisten henkilöiden työn tulosta ja sitä auttoivat kansanterveystyöstä kiinnostuneet järjestöt, ennen kaikkea Mannerheimin Lastensuojeluliitto (Otavan Suuri Tietosanakirja, 4628). "Kun laki äitiys- ja lastenneuvoloista säädettiin, oli koulutettua henkilökuntaa jo olemassa ja neuvolatoimintaa tapahtui lähes parillasadalla paikkakunnalla. Lisäksi oli käytettävissä tarvittavaa välineistöä ja kirjallisuutta." (emt, 8113.)

Myös kulttuurin muutoksilla oli oma osansa kättilön ammatin institutionalisoitumisprosessissa. 1900-luvun "väestökysymyksen" myötä äitiyden merkitys tunnustettiin yhteiskunnallisesti. Oma vaikutuksensa äitiyden tärkeyden tunnustamisessa ja sen myötä koko äitiyshuollon kehittämisessä oli myös *Kotikasvatusyhdistyksen* lanseeraamalla äitienpäivän vietolla (esim. KL 3/1942, 47). Äitien aseman muuttuminen vauhditti omalta osaltaan koko äitiyshuoltojärjestelmän muodostumista.

On tärkeää huomata myös synnyttämisen muuttuneen luonteen vaikutus äitiyshuoltojärjestelmän kehitykseen. Tutkimukseni ajanjaksona noin 1700-luvulta 1900-luvun puoliväliin naisten synnyttämien lasten määrä oli suuri. Raskaus ja synnytys olivat hyvin tavallisia asioita naisten elämässä. Nainen oli melkein koko hedelmällisen ikänsä ajan joko raskaana, synnyttämässä tai lapsivuoteessa. Tuolloisissa oloissa jokainen synnytys oli potentiaalinen riskisyntyys. Äidin säilyminen hengissä ja lapsen syntyminen terveenä eivät olleet itsestäänselvyksiä. Myös kuolema oli siten synnytyksessä läsnä, tosin useimmiten vain takanäyttämöllä. Maatalousvaltaisessa Suomessa kuolema miellettiin osaksi luonnon kiertokulkua, se oli ei-toivottu, mutta tuttu vieras (Heikkilä & Jokivuori 1994, 149). Kuolema oli siis osa arjen näkyvää julkisuutta. Syntymä ja kuolema tapahtuivat siinä ympäristössä, jossa ihmiset arkielämäänsä elivät. (Heikkilä & Jokivuori 1994, 153.)

Länsimaisen ihmisen suhde kuolemaan on muuttunut varhaiskeskiaikaisesta kuoleman hyväksynnästä luonnollisena ihmisen elämään kuuluvana ilmiönä tämän vuosisadan kuoleman kieltämiseksi (Ariés 1978 Heikkilän & Jokivuoren 1994, 19 mukaan). Kuoleman kohtaamisen muutoksen taustalla on koko yhteiskunnan ja sosiaalisen elämän muutos. Teollistuminen, palkkatyöläistyminen ja kaupunkimainen elämäntapa supistivat ihmisen sosiaalisen

lähiympäristön ydinperheeseen. Tehokkuudesta, ennustettavuudesta ja kontrolloitavuudesta tuli vähitellen kulttuurin perusulottuvuuksia. Arvomaailmassa alkoivat korostua helppous, nopeatahtisuus, varmuus ja tekninen hallittavuus. (Heikkilä & Jokivuori 1994, 159 - 160.) Tehokkuus, ennustettavuus ja kontrolloitavuus voidaan nähdä myös äitiyshuoltojärjestelmän luomisen tavoitteina. Äitiysavustuslaki toi lähes kaikki äidit äitiyshuoltojärjestelmän kontrolliin, jonka yhtenä tehtävänä oli erottaa raskauden aikaisiin riskiryhmiin kuuluvat tehostetun tarkkailun alaisiksi. Näin siis pyrittiin mahdollisimman suureen ennustettavuuteen.

Lopuksi menen vähän tutkimukseeni kuuluvan ajanjakson ulkopuolelle, sotien jälkeiseen aikaan. Tuolloin synnytysten hoito koki taas muutoksen. Medikalisaatio ja lääketieteellisen teknologian kehitys muuttivat koko äitiyshuoltojärjestelmää. Medikalisaatiolla tarkoitetaan sitä, että lääketieteellinen asiantuntijuus ulotetaan sairauksien ulkopuolelle ja yhä useampi ilmiö määritellään terveyden ja sairauden termein. Medikalisaatio ja lääketieteellinen teknologia tukevat toisiaan kehämäisesti. Raskauksien ja synnytysten medikalisaatio on hyvä esimerkki kehästä:

Kun raskauksien kulkuun vaikuttava teknologia kehittyi (esim ravintotietous, synnytyspihdit, leikkaustekniikka ja nesteterapia), alettiin raskaana olevien naisten saattamista terveydenhuollon piiriin pitää tärkeänä heidän turvallisuutensa vuoksi. Tämän tavoitteen saavuttamisen jälkeen on raskauksiin ja synnytyksiin liittyvää teknologiaa kehitetty edelleen. Myös normaalit raskaudet ja synnytykset ovat muuttuneet lääketieteen korkeaa teknologiaa vaativiksi. (Hemminki, Kangas & Topo 1992, 96 - 99.)

Medikalisaation ja lääketieteellisen teknologian kehityksen vaikutukset kättilön ammatin kannalta olisi hyvä aihe jatkotutkimukselle. Miten kättilöt itse tähän tendenssiin suhtautuivat?

LÄHTEET***Lehdet**

Kättilölehden vuosikerrat 1896 - 1945

Kättilölehti 2/1996

Yleisten kättilökokousten pöytäkirjat ja niiden liitteet

- 1900; KL 5/1900, 106 - 109
- 1904; KL 1/1905, 14 - 18 & 19 - 23
- 1908; KL 3/1909, 44 - 46; KL 4/1909, 58 - 59; KL 5/1909, 76; KL 6/1909, 88 - 90 & KL 8/1909, 116 - 117
- 1912; KL 3/1913, 33 - 43
- 1917; KL 4 - 5/1918, 45 - 56
- 1919; KL 10/1919, 145 - 148
- 1923; KL 3/1923, 48 - 50, 56 - 57 & 77 - 80 ja pöytäkirjan liite nro 4, KL 5/1926, 93 ja liite nro 7, KL 6/1926, 115 - 118
- 1926; KL 4/1926, 76 - 80 ja pöytäkirjan liite nro 3, KL 5/1926, 89 - 90
- 1929; KL 9/1929, 144 - 145
- 1930; KL 7/1930, 100 - 101 ja pöytäkirjan liite nro 3, KL 7/1930, 104 - 105 ja nro 4, KL 7/1930, 105 - 110
- 1935; KL 10/1935, 171 ja pöytäkirjan liite nro 1, KL 10/1935, 177 - 178 ja nro 8, KL 12/1935, 226 - 227
- 1938; pöytäkirjan liite nro 7, KL 12/1938, 282 - 283 ja liite, KL 2/1939, 32
- 1941; KL 7/1941, 120 - 121

Suomen Kättilöyhdistysten Keskusliiton hallituksen kokousten pöytäkirjat

- 18.-19.12.1921; KL 1/1922, 8 - 10
- 2.-4.2.1924; KL 2/1924, 31 & KL 3/1924, 43 - 49
- 27.5.1927; KL 6/1927, 95
- 3.-4.12.1929; KL 12/1929, 220
- 7.12.1930; KL 1/1931, 5
- 9.2.1932; KL 3/1932, 42
- 15.10.1933; KL 12/1933, 216
- 10.3.1935; KL 4/1935, 61
- 2.9.1936; KL 2/1937, 36 - 38
- 10.2.1937; KL 4/1937, 77
- 19.8.1937; KL 9/1937, 172 - 173
- 5.12.1940; KL 4/1941, 66
- 13.3.1941; KL 7/1941, 126
- 28.4.1942; KL 1/1943, 10
- 19.10.1942; KL 5/1943, 83
- 18.3.1943; KL 12/1943, 208 - 211
- 7.10.1943; KL 12/1945, 217 - 218

Anomukset

Anomus lääkintöhallitukselle, KL 1/1934, 3 - 10
 Anomus lääkintöhallitukselle, KL 6/1937, 117
 Anomus lääkintöhallitukselle, KL 2/1939, 27 - 31
 Anomus lääkintöhallitukselle, KL 7/1939, 150 - 152
 Anomus lääkintöhallitukselle, KL 8/1939, 172 - 177

Anomus sisäasiainministeriölle, KL 1/1937, 11 - 15
 Anomus sisäasiainministeriölle, KL 2/1938, 34 - 35

Anomus valtioneuvostolle, KL 1/1922, 12 - 16
 Anomus valtioneuvostolle, KL 2/1924, 31 ja KL 3/1924, 43 - 49
 Anomus valtioneuvostolle, KL 11/1926, 189 - 190

Erilaiset lausunnot, mietinnöt jms.

Lausunto pääjohtaja Hannes Ryömälle, KL 1/1934, 11 - 12
 Julkilausuma lääkintöhallitukselle, KL 4/1941, 57 - 59

Lääkintöhallituksen lausunto, KL 5/1908, 102 - 104
 Lääkintöhallituksen kiertokirje, KL 3/1925, 42 - 43
 Lääkintöhallituksen kiertokirje, KL 6/1935, 105
 Kiertokirje maaherroille, KL 3/1919, 33 - 34

Anomusvaliokunnan mietintö nro 5, KL 1/1908, 12 - 14
 Talousvaliokunnan mietintö, KL 11/1919, 161 - 165
 Eduskuntaesitys, KL 9/1912, 137 - 151; KL 6/1914, 83 - 92 & KL 7/1914, 100 - 102

Suomen asetuskokoelma

Asetus nro 91 kättilötoimen harjoittamisesta ja synnytyslaitoksista 1920
 Laki nro 18 kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta 1920
 Laki nro 346 kättilöiden asettamisesta maalaiskuntiin sekä niiden palkkauksesta annetun lain muuttamisesta 1924
 Laki nro 322 äitiysavustuslaki 1937
 Laki nro 285 kunnallisesta kättilötoimesta 1937
 Laki nro 223 kunnan kättilöistä 1944
 Laki nro 224 kunnallisista äitiys- ja lastenneuvoloista 1944
 Asetus nro 392 kunnan kättilöistä annetun lain soveltamisesta 1944
 Asetus nro 393 kunnallista äitiys- ja lastenneuvoloista annetun lain soveltamisesta 1944

Kirjat

Ariés, Philippe. 1978. *L'homme davant la mort*. Paris.

Bradley, Harriet. 1989. *Men's work, Women's work. A Sociological History of the Sexual Division of Labour in Employment*. Polity Press.

Donnison, Jean. 1988. *Midwives and Medical Men. A History of the Struggle for the Control of Childbirth*. Historical Publications.

Elliot, Philip. 1972. *The Sociology of Professions*. London.

Freidson, Eliot. 1970a. *Professional Dominance. The Social Structure of Medical Care*. New York: Atherton Press.

Heikkilä, Kai & Jokivuori, Pertti. 1994. *Kuoleman salaisuus*. Jyväskylä: Gummerus.

Hemminki, Elina, Kangas, Ilkka ja Topo, Päivi. 1992. *Lääketieteellinen teknologia ja vaihdevuodet - esimerkki medikalisaatiosta*. Teoksessa Karisto, Antti; Lahelma, Eero ja Rahkonen, Ossi (toim.) *Terveys sosiologia*. Juva: WSOY. 96 - 106.

Hänninen, Sisko-Liisa. 1965. *Kättilötyön vaihteita*. Helsinki.

Ilmonen, Kaj. 1993. *Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen*. Jyväskylä: Gummerus. Vastapaino.

Johnson, Terence. 1981. *Professions and Power*. London: The MacMillan Press.

Karisto, Antti; Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (toim.) 1992. *Terveys sosiologia*. Juva: WSOY.

Konttinen, Esa. 1991. *Perinteisesti moderniin. Profioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Jyväskylä: Gummerus. Vastapaino.

Laiho, Arja (toim.) 1991. *Viisaista vaimoista nykyajan kättilöiksi. Kättilökoulutus Suomessa 175 vuotta*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Laine, Leena & Markkola, Pirjo (toim.). 1989. *Tuntematon työläisnainen*. Mänttä: Vastapaino.

Laisi, Helena. 1987. *Porvarillisen naisasialiikkeen ja työläisnaisliikkeen näkemyseroja työläisäidin asemasta vuosisadan alussa*. Teoksessa Saarinen, Aino; Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja: *Naiset ja valta - naisnäkökulmia "hyvinvointivaltioon"*. Jyväskylä: Gummerus. s. 133 - 139.

Lavonius, Herman. 1959. *Kunnanlääkärilaitoksen 75- vuotishistoria*. Helsinki: Suomen Kunnanlääkäriyhdistys.

Lefebvre, Henri. 1971. *Everyday Life in the Modern World*. Harper Torchbooks. Harper & Row Publishers. New York - London.

Luostarinen, Heikki & Väliaverronen, Esa. 1991. *Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Jyväskylä: Gummerus. Vastapaino.

Mitchell, Juliet & Oakley, Ann (Eds.) 1976. *The Rights and Wrongs of Women*. Penguin Books Ltd.

Oakley, Ann. 1976. *Wise Women and Medicine Men. Changes in the Management of Childbirth*. Teoksessa *The Rights and Wrongs of Women*. Eds. by Juliet Mitchell & Ann Oakley. Penguin Books Ltd.

Pesonen, Niilo. 1980. *Terveyden puolesta sairautta vastaan. Terveyden- ja sairaanhoito Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Porvoo: WSOY.

Saarinen, Aino; Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja. 1987. *Naiset ja valta - naisnäkökulmia "hyvinvointivaltioon"*. Jyväskylä: Gummerus.

Satka, Mirja. 1995. *Making Social Citizenship. Conceptual Practices from the Finnish Poor Law to Professional Social Work*. Publications of Social and Political Sciences and Philosophy. University of Jyväskylä.

Simonen, Leila. 1987. *Kunnallinen kodinhoitaja: suomalaisen naisammattin synty ja kehitys*. Teoksessa Saarina, Aino; Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen Marja: *Naiset ja valta - naisnäkökulmia "hyvinvointivaltioon"*. Jyväskylä: Gummerus. s. 55 - 63.

Sulkunen, Irma. 1989. *Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Juva: Hanki ja Jää.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1990.

Terveydenhuoltohenkilöstön vuositilasto 31.12.1991. Sosiaali- ja terveyshallitus. Terveys: 2. Helsinki 1992.

Vauhkonen, Onni; Laurinkari, Juhani ja Bäckman, Guy. 1978. *Suomalaista terveyspolitiikkaa*. Helsinki: WSOY.

Vuolio, Vesa. 1992. *Lunastettu vapaus. Kunnanlääkärin ammatillisen autonomian muotoutuminen*. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 49 1991.

***KÄYTETYT LYHENTEET:**

KL = Kättilölehti